

เอกสารวิชาการ ในการประชุม
การจัดงาน ๓๐ ปี อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก
ประเด็นสิทธิเด็กกับสิ่งแวดล้อม

รองศาสตราจารย์ นายแพทย์อดิศักดิ์ ผลิตผลการพิมพ์

มูลนิธิสร้างเสริมความปลอดภัยในเด็ก

ผู้อำนวยการสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล

และหัวหน้าศูนย์วิจัยเพื่อสร้างเสริมความปลอดภัยในเด็ก คณะแพทยศาสตร์

โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

๓๐ ปี อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ประเด็นสิทธิเด็กกับสิ่งแวดล้อม

สารบัญ

	บทคัดย่อ	๓
๑.	หลักการและเหตุผล	๗
๒.	ความก้าวหน้าในมาตรการกฎหมาย การบริหาร สังคมและการศึกษาต่อประเด็นเด็กและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย	๑๐
๓.	สถานการณ์ปัญหาสำคัญ: ความก้าวหน้า ความท้าทาย และก้าวต่อไป	
	กรณีเมืองทอง	๑๙
	ขยะอุตสาหกรรมและขยะข้ามชาติ	๓๘
	กรณีสารตะกั่ว	๕๐
	มลพิษทางอากาศ	๕๓
	กรณีสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช	๖๑
๔.	บทสรุปก้าวต่อไปสำหรับสังคมไทยในประเด็นสิทธิเด็กกับสิ่งแวดล้อม	๖๕

บทคัดย่อ

ความก้าวหน้าต่อการอนุวัตินโยบายตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กในประเทศสิ่งแวดล้อม

ประเทศไทยได้มีความก้าวหน้าต่อการอนุวัตินโยบายตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กในประเทศสิ่งแวดล้อม ทั้งด้านกฎหมาย มาตรการทางการบริหาร มาตรการทางสังคม และการศึกษา เช่น การกำหนดสิทธิบุคคลและชุมชนในมาตรา ๔๓ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ให้มีในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ การกำหนดหน้าที่ของรัฐในมาตรา ๕๗ ให้ต้องอนุรักษ์คุ้มครอง ระมัดระวังให้การอนุญาตให้ดำเนินการใดๆเกิดผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อมต่อ ประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพน้อยที่สุด และต้องดำเนินการให้มีการเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้แก่ประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรมและโดยไม่ชักช้า ในความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญได้มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่นำสู่การปฏิบัติ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕

ส่วนความก้าวหน้าทางการบริหารนั้น พบว่า คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้มีประกาศกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทั้งมาตรฐานคุณภาพน้ำ อากาศ ระดับเสียงและความสั่นสะเทือน การปล่อยทิ้งอากาศเสียและเสียง การระบายน้ำทิ้ง พระราชบัญญัติการสาธารณสุข กำหนดอำนาจแก่ราชการส่วนท้องถิ่นในการออกข้อกำหนดท้องถิ่นใช้บังคับในเขตท้องถิ่นนั้นๆ และให้อำนาจเจ้าพนักงานท้องถิ่นในการควบคุมดูแล มี "เจ้าพนักงานสาธารณสุข" เป็นเจ้าพนักงานสายวิชาการที่มีอำนาจในการตรวจตรา ให้คำแนะนำ ปรับปรุงแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน

ในทางสังคมนั้นการดำเนินการตามมาตรการทางกฎหมายและการบริหารดังกล่าวในประเทศไทยยังคงไม่บรรลุผลการพัฒนาและคุ้มครองเด็ก บางมาตรการต้องการการปรับปรุงแก้ไข บางมาตรการถูกละเลยการปฏิบัติ เด็กยังประสบปัญหาผลกระทบต่อความปลอดภัยและพัฒนาจากสิ่งแวดล้อมในหลายประเด็น ในการประชุม "งาน ๓๐ ปี อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Scientific Programs on CRC 30th Anniversary) ได้ใช้กรณีตัวอย่างในการอภิปรายและทบทวนเอกสารเพื่อวิเคราะห์ความก้าวหน้า ความท้าทาย และก้าวต่อไปต่อการคุ้มครองเด็กจากสิ่งแวดล้อม ดังนี้

กรณีเหมืองทอง เป็นกรณีที่แสดงให้เห็นถึงความท้าทายและจุดอ่อนของการคุ้มครองเด็กทั้งมาตรการทางกฎหมาย การบริหาร และสังคมในหลายประเด็น แม้มีการอนุวัตินโยบายที่เป็นประโยชน์หลายประการและในการบริหารมีการจัดตั้งคณะทำงานหลายชุดและการออกคำสั่งยุติการประกอบกิจการเพื่อระงับเหตุที่อาจเกิดผลกระทบต่อเด็กเพื่อรอการพิสูจน์ให้ชัดเจน จุดอ่อนที่เป็นบทเรียนนำไปสู่ความก้าวหน้าต่อไปได้แก่ การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพโดยไม่มีข้อมูลการประเมินผลกระทบต่อกลุ่มเปราะบางได้แก่เด็ก หญิงตั้งครรภ์และตัวอ่อนในครรภ์มารดา ทั้งการประเมินก่อนประกอบกิจการเหมืองแร่ และการประเมินเฝ้าระวังหลังการประกอบกิจการแล้ว รวมทั้งในทางสังคมได้บทเรียนว่า ผู้กำหนดนโยบาย นักการเมืองในประเทศ ผู้ประกอบการรายใหญ่ที่เป็นธุรกิจ

ข้ามชาติจากประเทศพัฒนาแล้ว ต่างมิได้ยึดหลักการประกอบกิจการที่คำนึงถึงสิทธิเด็กและวาระการ พัฒนาที่ยั่งยืนเป็นศูนย์กลางการประกอบกิจการหรือบริหารทางธุรกิจ เหมือนทองเป็นตัวอย่างของ อุตสาหกรรมที่มีเม็ดเงินทางเศรษฐกิจสูง แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงสภาพในสิ่งแวดล้อมโดยรอบเช่น สาร หนูหรืออาร์เซนิก จนเป็นเหตุให้ส่งผลต่อร่างกายได้ ตัวอย่างสารหนูในสิ่งแวดล้อมในพื้นที่รอบเหมือง ทองที่จังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย ที่เป็นกรณีที่มีการร้องเรียนจนถึงระดับที่รัฐบาลไทยสั่ง ปิดการดำเนินการ โดยได้สั่งยุติการขออนุญาตอาชญาบัตรพิเศษสำรวจแร่ทองคำ ประธานบัตรทำเหมือง แร่ทองคำ และการขอต่ออายุประทานบัตรทั่วประเทศ ต่อมาผู้ประกอบกิจการยื่นฟ้องรัฐบาลไทยและ ต่อมาคดีเข้าสู่กระบวนการระงับข้อพิพาทตามกระบวนการอนุญาโตตุลาการ แม้ว่าภายหลังการยุติการ ประกอบกิจการได้มีการศึกษาผลกระทบต่อสุขภาพเด็กที่อาศัยในบริเวณรอบ ๆ เหมืองทองจากสารหนู ตั้งแต่ปี ๒๕๕๙ พบว่า ร้อยละ ๓๕.๖ มีสารหนูในร่างกายสูงกว่าปกติ ขณะที่ในปี ๒๕๖๒ หรือเกือบสามปี ใหลังจากการตรวจประเมินรอบแรกพบว่า สัดส่วนของการมีสารหนูสูงกว่าปกติในร่างกายของกลุ่มเด็ก นักเรียนที่ ๖-๖ ของ ๖ โรงเรียนเดิม ลดลงจาก ๓๕.๖ เหลือร้อยละ ๔.๕ แต่ในที่สุดรัฐบาลก็ยังมี ข้อพิจารณาให้ผู้ประกอบการกลับมาดำเนินการโดยยึดตามหลักการพรบ.เหมืองแร่ฉบับใหม่ รวมทั้งมี ประชาชนในพื้นที่สนับสนุนเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจในพื้นที่ตกต่ำลง

ขยะอุตสาหกรรมขยะข้ามชาติ ขยะอุตสาหกรรม ขยะอิเล็กทรอนิกส์ ขยะพลาสติก ก่อให้เกิดมลพิษทางดิน น้ำ และอากาศ ขยะพลาสติกเป็นปัญหาสำคัญของการเกิด PM 2.5 สำหรับ ประเทศไทยประสบปัญหาทั้งขยะอุตสาหกรรมภายในประเทศ และการนำเข้าขยะจากต่างประเทศมาอีก จำนวนมหาศาล และมีปริมาณเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทั้งๆที่ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญา บาเซล มาตรการสิ่งแวดล้อมและการควบคุมมลพิษในประเทศไทยอ่อนแอ ขณะเดียวกันหน่วยงาน ราชการที่กำกับดูแล เช่น กรมโรงงานอุตสาหกรรม หรืออุตสาหกรรมจังหวัด ไม่มีการตรวจจับเข้มงวด นอกจากนั้นบทลงโทษต่ำมาก ไม่ส่งผลให้ผู้ประกอบการ หรือผู้กระทำผิดกฎหมายเกรงกลัวหรือ ระมัดระวังในการประกอบกิจการตามการรับรองอนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้าม แดนของของเสียอันตรายและการกำจัด

กรณีสารตะกั่วในสี ได้มีการพัฒนาและปรับปรุงข้อกำหนดว่าด้วยมาตรฐานบังคับสาร ตะกั่วและฉลากผลิตภัณฑ์ แต่ก็ยังเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการควบคุมและจัดการปัญหาสารตะกั่วในสี สิ่งที่เป็น ปัญหาและจะต้องร่วมกันหามาตรการทางสังคมที่ดีที่จะใช้ข้อกำหนดมาตรฐานอุตสาหกรรมและ ประกาศกำกับฉลากที่ออกมาแล้วได้อย่างไรให้มีประสิทธิภาพทั้งการควบคุมผู้ผลิต การจัดจำหน่าย และ การใช้ที่ถูกต้องของผู้บริโภค จะป้องกันอย่างไรให้เด็กปลอดภัยจากสารตะกั่วในสีที่ทาไปแล้วตามอาคาร สถานที่ต่างๆ และเครื่องเล่นเด็กในสนามเด็กเล่น รวมถึงผลิตภัณฑ์สีปนสารตะกั่วที่ยังวางจำหน่ายอยู่ ทั่วไป และจะอย่างไรให้ผู้ผลิตสีทั้งรายใหญ่และรายเล็กหันมาสนับสนุนการผลิตสีปลอดสารตะกั่วโดย ยังคงสามารถดำเนินกิจการและการแข่งขันต่อไปได้ รวมทั้งการดำเนินการควบคุมผู้ผลิตที่แสดงฉลากผิด ประเภท รวมทั้งผู้รับจ้างที่เลือกใช้สีผิดประเภท

มลพิษทางอากาศ ที่เกิดจากหมอกควันและฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM 2.5) ซึ่งส่งผลต่อ สุขภาพและพัฒนาการของเด็ก เป็นปัญหาสำคัญที่ซับซ้อนตามความเจริญของภาวะอุตสาหกรรมและการ

ทำลายล้างธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ในประเทศไทยได้มีแผนวาระแห่งชาติที่มีความเชื่อมโยงหลายหน่วยงานแบบบูรณาการ แต่เมื่อเกิดปัญหาว่ามาตรการต่างๆจะส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพ วิถีชีวิตประจำวันของประชาชน แผนวาระแห่งชาติก็ไม่สามารถที่จะดำเนินการต่อได้ การสร้างความตระหนักร่วมของสังคมในการป้องกันสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษวงกว้างโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องอากาศเป็นพิษ จึงเป็นสิ่งที่รัฐบาลต้องให้ความสำคัญกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ไปด้วยกันของสังคมเพื่อป้องกันก่อนที่จะเกิดเหตุ

พาราควอต คลอร์ไพริฟอส และไกลโฟเซต ได้มีคณะกรรมการ ๔ ฝ่าย คือ ภาครัฐ ผู้นำเข้าสารเคมี เกษตรกร และผู้บริโภค ให้ยกเลิกการจำหน่ายและยกเลิกการใช้สารเคมี ๓ ชนิด ในประเทศไทย ได้แก่ พาราควอต คลอร์ไพริฟอส และไกลโฟเซต (จากวัตถุอันตรายชนิดที่ ๓ ให้เป็นวัตถุอันตรายชนิดที่ ๔) ตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๒ เป็นต้นไป ต่อมาได้เลื่อนกำหนดออกไปอีก ๖ เดือน โดยเหตุผลของการสูญเสียทางเศรษฐกิจจากผลิตภัณฑ์คงค้างในตลาดจำนวนมากและหวาดกลัวต่อการถูกตัดสิทธิทางภาษีจากประเทศคู่ค้า ซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจ

ความท้าทาย รวมถึงปัญหาอุปสรรคร่วมของทั้ง ๕ กรณีคือ

- ๑ แม้ประเทศไทยมีมาตรการทางกฎหมายทั้งในประเทศและมีข้อตกลงระหว่างประเทศที่ตีหลายฉบับที่น่าจะส่งผลกระทบต่อคุ้มครองเด็กจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษเช่น รัฐธรรมนูญไทย ข้อตกลงวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ๒๐๓๐ อนุสัญญาสตอร์กโฮล์ม อนุสัญญาบาเซล อย่างไรก็ตามมักถูกละเลยการปฏิบัติทั้งจากผู้กำหนดนโยบาย ผู้ประกอบการรายใหญ่ ประชาชนที่ได้ประโยชน์ โดยเหตุผลที่ต้องการประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ขาดวิจารณญาณที่จะคิดถึงผลกระทบต่อสุขภาพของเด็กทั้งระยะสั้นและระยะยาว
- ๒ การคอร์ปชั่น ในองค์กรหน่วยงานรัฐ โดยผู้ให้ประโยชน์เป็นองค์กรธุรกิจทั้งในประเทศและการให้ประโยชน์ข้ามชาติ ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญอีกเหตุผลหนึ่งในการละทิ้งกฎหมายและสัญญาระหว่างประเทศ การกำหนดบทบัญญัติในการลงโทษผู้มีส่วนร่วมในการคอร์ปชั่นที่ผลสุดท้ายทำให้ผู้อื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กเกิดการเสื่อมสภาพ พิกัด หรือการตายของเด็กทั้งในระยะสั้นและระยะยาวควรมีความชัดเจนทั้งกฎหมายภายในประเทศ และกฎหมายระหว่างประเทศ
- ๓ การละเมิดต่อการจัดการความปลอดภัยให้กับเด็กในกรณีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ มักส่งผลกระทบต่อเด็กห่มุมมาก ส่งผลเรื้อรังระยะยาว รวมทั้งการส่งผลข้ามเจเนอเรชันไปยังเด็กในรุ่นถัดไป ดังนั้นการประเมินประเทศต่างๆว่ามีการพิทักษ์ปกป้องคุ้มครองเด็กมาหรือน้อยเพียงใด ควรให้นำหนักกับประเด็นสิ่งแวดล้อมเป็นพิษและการละเลยต่อมาตรการทางการบริหารและสังคมทั้งที่มีกฎหมายและข้อตกลงระหว่างประเทศแล้ว
- ๔ ข้อตกลงทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศเช่นข้อตกลงการค้าเสรีควรต้องพิจารณาอนุสัญญาสิทธิเด็ก และวาระการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นฐานในการจัดทำข้อตกลง และมีให้มีประเด็นในข้อตกลงการค้าเสรีที่ขัดแย้งกับ อนุสัญญาสิทธิเด็ก และวาระการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศอยู่แล้ว

- ๕ มาตรการบริหารและมาตรการสังคมที่ในหลายประเด็นยังขาดการบูรณาการข้ามหน่วยงาน เหตุจากบุคลากรไม่จริงจังในการปฏิบัติ ขาดความตระหนักถึงผลกระทบอันจะก่อเกิดกับเด็ก ที่หมายถึงความด้อยคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ ในอนาคต จึงควรเร่งการสร้างจริยธรรม การดูแลสิ่งแวดล้อมของผู้กำหนดนโยบายของประเทศ ผู้ประกอบธุรกิจ ผู้นำชุมชน และ ประชาชนทุกระดับให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพธรรมชาติโดยรวมของโลกเป็นความ ยั่งยืนของการพัฒนาเหนือสิ่งอื่นใดเพื่อปกป้องไว้ให้เด็กรุ่นลูกหลานสืบไป การกระทำใดที่ ส่งผลให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมสภาพและอาจเกิดมลพิษขึ้นได้ มิได้เป็นอันตรายต่อเผ่าพันธุ์มนุษย์ ในยุคปัจจุบันเท่านั้น แต่ส่งผลต่อความเสื่อมของมนุษยชาติในรุ่นต่อไปด้วย
- ๖ การพัฒนาแนวคิด “การประเมินการลงทุนทางธุรกิจ สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีใหม่ว่ามีผล ต่อเด็กในปัจจุบันและในอนาคต หรือไม่” : ปรับปรุงแนวทางการประเมินผลกระทบของการ เปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมต่อสุขภาพ โดยให้ความสำคัญกับสิทธิของเด็กทั้งในยุคปัจจุบันและ รุ่นถัดไปที่จะมีสุขภาพและพัฒนาการที่ดี รวมทั้งมีสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับพวกเขาใน อนาคตด้วย (Next generation-health impact assessment)
- ๗ การผลักดันการใช้กรอบแนวคิดอนุสัญญาสิทธิเด็กและวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ๒๐๓๐ ในการ กำกับนโยบายและข้อกำหนดการปฏิบัติทางธุรกิจ การค้า การลงทุน ทั้งในประเทศและ ผลักดันในระดับข้อตกลงร่วมระหว่างประเทศทุกประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำ ข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างประเทศ โดยยึดหลัก ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child – CRC) ให้การกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวกับเด็ก ไม่ว่าจะกระทำโดย หน่วยงานหรือองค์กรใดทั้งของรัฐและเอกชน ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่ต้อง คำนึงถึงเป็นลำดับแรก การประกันให้มีการคุ้มครองและการดูแลสำหรับการเป็นอยู่ที่ดี
- ๘ ต้องพัฒนาการสื่อสารข้อมูลทั้งด้านผลกระทบและสิทธิต่อสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยที่เด็กควร จะต้องได้รับ สู่การเรียนรู้ของครอบครัว และเด็กเองตั้งแต่วัยเยาว์
- ๙ ต้องพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นและร่วมปกป้องคุ้มครอง สิ่งแวดล้อมอันจะส่งผลต่อพวกเขาเองในอนาคต

๑. หลักการและเหตุผล

เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๓๒ ที่ประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติ ได้ให้การรับรองอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child – CRC) ซึ่งเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศที่จัดทำขึ้นตามหลักการของกฎบัตรสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยมีหลักการสำคัญคือ การไม่เลือกปฏิบัติ และคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นลำดับแรก ซึ่งประเทศไทย ได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และอนุสัญญามีผลใช้บังคับกับประเทศไทยเมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๓๕ โดยต่อมาเมื่อปี ๒๕๔๙ ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ๒ ฉบับ คือ ฉบับที่ ๑ เรื่อง การขายเด็ก การค้าประเวณีเด็ก และสื่อลามก ที่เกี่ยวกับเด็ก ฉบับที่ ๒ เรื่อง ความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยอาวุธ และเมื่อปี ๒๕๕๕ เข้าเป็นภาคีฉบับที่ ๓ เรื่อง กระบวนการติดต่อร้องเรียน โดยเมื่อประเทศไทยเข้าเป็นรัฐภาคีของอนุสัญญาแล้ว ประเทศไทยต้องดำเนินการตามพันธะผูกพันต่าง ๆ ตามบทบัญญัติของอนุสัญญาและพิธีสารเลือกรับฯ ๔ ด้าน คือ การประกันสิทธิ การดำเนินการให้เกิดสิทธิและคุ้มครองสิทธิ การเผยแพร่สิทธิ และการรายงานการดำเนินงานที่จัดให้มีขึ้นเพื่อบังคับใช้กลไกนั้น ๆ

เนื่องในโอกาสที่ปี ๒๕๖๒ เป็นโอกาสครบรอบ ๓๐ ปี ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก คณะกรรมการสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ และองค์การระหว่างประเทศ ขอความร่วมมือให้รัฐภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กจัดกิจกรรมเพื่อเฉลิมฉลองวาระครบรอบ ๓๐ ปี ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ระหว่างวันที่ ๒๐ - ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๒ เพื่อยืนยันความมุ่งมั่นที่จะให้เด็กได้รับสิทธิตามอนุสัญญา โดยการสร้างความตระหนักรู้และผลักดันให้เกิดความร่วมมือในการส่งเสริมและปกป้องสิทธิเด็ก คณะอนุกรรมการเรื่อง “สิทธิเด็ก” ในคราวประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๖๒ เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๒ มีมติเห็นชอบให้ประเทศไทยจัดงานเฉลิมฉลองวาระครบรอบ ๓๐ ปี อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก โดยกิจกรรมในงานประกอบด้วยพิธีเปิดและประกาศเกียรติคุณ ผู้ทำคุณประโยชน์ต่องานสิทธิเด็กของประเทศไทย การประชุมสมัชชาสหวิชาชีพเพื่อจัดทำรายงานความก้าวหน้าการดำเนินงานตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กของประเทศไทย โดยมีรูปแบบ ๕ ประเภท คือ (๑) ปาฐกถาพิเศษ (๒) การนำเสนอผลงานวิชาการโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Symposium) (๓) การนำเสนอผลงานโดยผู้เชี่ยวชาญ (Panel Discussion) (๔) การประชุมเชิงปฏิบัติการโดยผู้ปฏิบัติงานที่มีประสบการณ์ ในงานเฉพาะ (Workshop) และ (๕) การนำเสนอผลงานโดยผู้ปฏิบัติงาน (Poster Session) ทั้งนี้ ได้มอบหมายให้กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในฐานะหน่วยงานรับผิดชอบขับเคลื่อนการดำเนินงานตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก แต่งตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานจัดงานเฉลิมฉลอง ๓๐ ปี อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

ประเด็นสิทธิเด็กที่จะศึกษาในหัวข้อนี้ คือ ประเด็นสิทธิเด็กกับสิ่งแวดล้อม อันเป็นหนึ่งในสิทธิที่เด็กพึงได้รับความคุ้มครอง ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ ๓ ข้อ ๔ และข้อ ๒๔ ประกอบกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อม พบว่า ประเทศไทยเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมต่อเนื่องในช่วงตลอดหลายปีที่

ผ่านมา ซึ่งกลุ่มประชากรที่ได้รับผลกระทบและต้องให้ความช่วยเหลือมากที่สุดกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มเปราะบาง รวมถึงประชากรเด็ก ทั้งในด้านวิถีชีวิต สุขภาพ การศึกษา เศรษฐกิจ ประเทศไทยในฐานะรัฐภาคี จึงมีหน้าที่ในการดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวงที่จะปกป้องและคุ้มครองเด็กในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ

โดยที่กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Convention OF Civil and Political Rights : ICCPR) ข้อ ๒๔ (๑) บัญญัติให้เด็กทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองโดยมาตรการต่าง ๆ ที่จำเป็นตามสถานะของผู้เยาว์ จากครอบครัวของตน สังคมและรัฐ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากเชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน หรือกำเนิด ประกอบกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Convention Of Economic , Social and Cultural Rights : ICESCR) ข้อ ๑๒ บัญญัติให้รัฐภาคีรับรองสิทธิของทุกคนที่จะมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตตามมาตรฐานสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในขณะที่อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child – CRC) ซึ่งเป็นพันธกรณีระหว่างประเทศที่บัญญัติขึ้นโดยมุ่งคุ้มครอง ประชากรกลุ่มเปราะบางที่สุดกลุ่มหนึ่งของสังคมโลก ทั้งในด้านกายภาพ ชีวภาพ จิตใจ อารมณ์ สภาพแวดล้อม โดยในข้อ ๓ (๑) บัญญัติให้การกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ไม่ว่าจะกระทำโดยสถาบันทางสังคมสงเคราะห์ของรัฐหรือเอกชน ศาลยุติธรรม หน่วยงานฝ่ายบริหาร หรือองค์กรนิติบัญญัติ ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับแรก (๒) รัฐภาคีรับที่จะให้มีการประกันให้มีการคุ้มครองและการดูแลแก่เด็กเท่าที่จำเป็นสำหรับการเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก โดยคำนึงถึงสิทธิและหน้าที่ของบิดามารดา ผู้ปกครองตามกฎหมาย หรือบุคคลอื่นที่รับผิดชอบเด็ก นั้นตามกฎหมายด้วย และเพื่อการนี้ จะดำเนินมาตรการทางนิติบัญญัติและบริหารที่เหมาะสมทั้งปวง ข้อ ๔ ของอนุสัญญาดังกล่าวบัญญัติให้รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง ทั้งด้านนิติบัญญัติ บริหาร และด้านอื่น ๆ เพื่อการปฏิบัติเป็นไปตามสิทธิที่อนุสัญญานี้ได้ให้การยอมรับ ในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมนั้น รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการเช่นว่านั้น โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเต็มที่และภายในกรอบของความร่วมมือระหว่างประเทศเมื่อจำเป็น ข้อ ๒๔ (๑) รัฐภาคียอมรับในสิทธิของเด็กที่จะได้รับมาตรฐานสาธารณสุขที่สูงที่สุดเท่าที่จะหาได้และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการบำบัดรักษาความเจ็บป่วยและการฟื้นฟูสุขภาพ และจะพยายามดำเนินการที่จะประกันว่าไม่มีเด็กคนใดถูกกีดกันสิทธิในการรับบริการดูแลสุขภาพเช่นว่านั้น (๒) รัฐภาคีจะให้มีการปฏิบัติตามซึ่งสิทธินั้นอย่างเต็มที่ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมดังนี้ ค) ต่อสู้กับโรคภัยและทุพโภชนาการ รวมทั้งที่อยู่ภายในขอบข่ายของการดูแลสุขภาพขั้นปฐม ซึ่งนอกเหนือจากวิธีการอื่นแล้ว ยังดำเนินการโดยการใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่พร้อมแล้ว และโดยการจัดหาอาหารที่ถูกหลักโภชนาการและน้ำดื่มที่สะอาดอย่างเพียงพอ ทั้งนี้โดยพิจารณาถึงอันตราย และความเสี่ยงของมลภาวะแวดล้อม จ) ประกันว่าทุกส่วนของสังคม โดยเฉพาะบิดามารดาและเด็ก จะได้รับข้อมูล ข่าวสาร และเข้าถึงการศึกษาและการสนับสนุนให้ใช้ความรู้พื้นฐานในเรื่องโภชนาการและสุขภาพเด็ก และสุขภาพจิตสภาพแวดล้อม (๓) รัฐภาคีจะดำเนิน มาตรการที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพทั้งปวง เพื่อที่จะขจัดทางปฏิบัติดั้งเดิมที่เป็นผลร้ายต่อ สุขภาพของเด็ก และ (๔) รัฐภาคีรับที่จะส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศ

เพื่อให้การดำเนินการให้สิทธิที่ยอมรับในข้อนี้บังเกิดผลอย่างเต็มที่ตามลำดับ เกี่ยวกับเรื่องนี้ความจำเป็นของประเทศกำลังพัฒนาจะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ

ทั้งนี้ คณะกรรมการสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติได้มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิทธิเด็กที่จะได้รับมาตรฐานทางสาธารณสุขตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ ๒๔ (ความคิดเห็นทั่วไปของคณะกรรมการสิทธิเด็ก ฉบับที่ ๑๕ (๒๕๕๖) ว่าด้วยสิทธิเด็กที่จะได้รับมาตรฐานทางสาธารณสุขที่สูงที่สุดเท่าที่จะหาได้ ข้อ ๒๔ (ง) มลภาวะแวดล้อม General Comment No. 15) ข้อย่อย ๒ ได้วางหลักการและข้ออ้างสนับสนุนสิทธิเด็กที่จะได้รับบริการทางสุขภาพ ก) การพึ่งพาซึ่งกันและกันและไม่อาจแบ่งแยกได้ของสิทธิ โดยอธิบายรายละเอียดที่เกี่ยวข้องเพื่อความเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ตามความมุ่งหมายของอนุสัญญา ดังนี้ (๗) อนุสัญญายอมรับในการพึ่งพาซึ่งกันและกันและความสำคัญที่เท่าเทียมกันของสิทธิทั้งปวง (สิทธิทางพลเมือง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เอื้อให้เด็กพัฒนาความสามารถ ทั้งจิตใจและร่างกาย บุคลิกภาพและความสามารถพิเศษอย่างเต็มศักยภาพที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ สิทธิที่จะได้รับการบริการสุขภาพของเด็กไม่เพียงแต่สำคัญในตนเองเท่านั้น แต่การปฏิบัติให้เป็นไปตามสิทธิทางสุขภาพนั้น ยังมีความสำคัญอย่างขาดไม่ได้กับผู้ปฏิบัติตามสิทธิอื่นๆ ทั้งหมดภายใต้อนุสัญญานี้อีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น การจะปฏิบัติให้เกิดผลตามสิทธิทางสุขภาพยังต้องอาศัยการปฏิบัติตามสิทธิข้ออื่นๆ ในอนุสัญญาด้วย ข้อ ๔๙ รัฐภาคีจะต้องดำเนินการจัดการกับอันตรายและความเสี่ยงของมลภาวะเป็นพิษอันตรายในท้องถิ่นที่มีต่อสุขภาพของเด็กในทุกสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัยที่เพียงพอ รวมถึงการหุงหาอาหารที่ไม่เป็นอันตราย สิ่งแวดล้อมที่ปราศจากควันบุหรี่ การหมุนเวียนของอากาศที่เหมาะสม การจัดการของเสียและการทิ้งขยะในที่อยู่อาศัยและบริเวณใกล้เคียง การปราศจากปลวกและสารเป็นพิษอื่นๆ และสุขอนามัยในครอบครัว ล้วนแต่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเติบโตและการพัฒนาที่เหมาะสมสำหรับเด็ก รัฐภาคีควรควบคุมและติดตามผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของกิจกรรมทางธุรกิจที่อาจเป็นผลเสียของสิทธิเด็กทางสุขอนามัย ความมั่นคงทางอาหารและโอกาสการเข้าถึงน้ำดื่มที่สะอาดและสุขาภิบาล และในข้อ ๕๐ คณะกรรมการฯ ขอให้รัฐภาคีให้ความสนใจกับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่นอกเหนือจากมลภาวะเป็นพิษต่อสุขภาพอนามัยเด็ก มาตรการทางสิ่งแวดล้อมควรจะครอบคลุมความเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศโลก ซึ่งเป็นปัจจัยที่คุกคามเด็กที่ใหญ่หลวงที่สุด และที่ทำให้ความเหลื่อมล้ำทางสุขภาพขยายวงกว้างขึ้นอีก รัฐภาคีควรกำหนดให้ปัญหาทางสุขภาพอนามัยของเด็กเป็นหัวใจของยุทธศาสตร์การรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางสภาพอากาศและการย้ายถิ่น

๒. ความก้าวหน้าในมาตรการกฎหมาย การบริหาร สังคมและการศึกษาต่อ ประเด็นเด็กและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อการดำเนินการเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรพันธุระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเป็นภาคี ทั้งด้านกฎหมาย มาตรการทางการบริหาร มาตรการทางสังคม และการศึกษา ดังนี้

๑) **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย** **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย**
พุทธศักราช ๒๕๔๐ เป็นต้นมา ได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิของบุคคลและชุมชน ซึ่งปรากฏความ
ยึดมั่นในเจตนารมณ์ดังกล่าวต่อเนื่องมาในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ โดยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้บัญญัติรับรองสิทธิของประชาชน และกำหนดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐเพื่อเป็น
กรอบในการดำเนินนโยบายของรัฐบาลไว้ใน มาตรา ๔๓ บัญญัติให้บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิดังนี้ (๑)
อนุรักษ์ฟื้นฟูหรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของ
ท้องถิ่นและของชาติ (๒) จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและ
ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ (๓) เข้าชื่อกันเพื่อ
เสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน หรืองดเว้นการ
ดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชนหรือชุมชน และได้รับแจ้งผลการ
พิจารณาโดยรวดเร็ว ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมี
ส่วนร่วมในการพิจารณาด้วยตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ (๔) จัดให้มีระบบสวัสดิการของชุมชน อนึ่ง
สิทธิของบุคคลและชุมชนดังกล่าว หมายความว่ารวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐ
ในการดำเนินการดังกล่าวด้วย มาตรา ๕๗ บัญญัติให้รัฐต้อง (๑) อนุรักษ์ฟื้นฟู ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น
และ ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มี
พื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรม ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย (๒) อนุรักษ์คุ้มครอง บำรุงรักษา
ฟื้นฟูบริหารจัดการ และใช้หรือจัดให้มีการ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความ
หลากหลายทางชีวภาพให้เกิดประโยชน์ อย่างสมดุลและยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่น
ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการ และได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวด้วยตามที่กฎหมาย
บัญญัติ มาตรา ๕๘ การดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ ถ้าการนั้นอาจมี
ผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียส่วน
ใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างสำคัญอื่นรัฐต้องเร่งดำเนินการ ให้มีการศึกษาและ
ประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟัง
ความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณา
ดำเนินการหรืออนุญาตตามที่กฎหมายบัญญัติ บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และ

เหตุผลจากหน่วยงานของรัฐ ก่อนการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่ง อนึ่ง ในการดำเนินการหรืออนุญาตดังกล่าว รัฐต้องระมัดระวังให้เกิดผลกระทบต่อ ประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพน้อยที่สุด และต้องดำเนินการให้มีการเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้แก่ ประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรมและโดยไม่ชักช้า

๒) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕

เป็นกฎหมายส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้น ให้มีคุณภาพของธรรมชาติ อันได้แก่ สัตว์ พืช และทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ และสิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้น ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพของ ประชาชนและความสมบูรณ์สืบไปของมนุษยชาติ โดยมีการกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็น เกณฑ์ทั่วไป ทั้งค่ามาตรฐานคุณภาพน้ำ อากาศ เสียง และสภาวะอื่น ๆ ของสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นของ เสีย วัตถุอันตราย และมลสารอื่น ๆ รวมทั้งกาก ตะกอนหรือสิ่งตกค้างจากสิ่งเหล่านั้น ที่ถูกปล่อยทิ้งจาก แหล่งกำเนิดมลพิษ หรือที่มีอยู่ในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งก่อให้เกิดหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อ คุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือภาวะที่เป็นพิษภัยอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนได้ รวมถึงรังสี ความร้อน แสง เสียง กลิ่น ความสั่นสะเทือน หรือเหตุรำคาญอื่น ๆ ที่เกิดหรือถูกปล่อยออกจาก แหล่งกำเนิดมลพิษด้วย เพื่อไม่ให้เกิดภาวะมลพิษ ซึ่งหมายถึง สภาวะที่สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงหรือ ปนเปื้อนโดยมลพิษซึ่งทำให้คุณภาพของสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง เช่น มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ มลพิษในดิน จากแหล่งกำเนิดมลพิษ ไม่ว่าจะเป็นชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม อาคาร สิ่งก่อสร้าง ยานพาหนะ สถานที่ประกอบกิจการใด ๆ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของมลพิษ

เนื่องจากสิ่งแวดล้อมมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ ทั้งจากการ กระทำของมนุษย์ จากความเจริญก้าวหน้าของอุตสาหกรรม เทคโนโลยี และจากธรรมชาติ จึงมีการ ปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมฯ หลายครั้ง เพื่อให้กฎหมายมีความ ทันสมัย สอดคล้องกับภาวะการเปลี่ยนแปลง เพื่อกำหนดมาตรการควบคุมและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ได้อย่างพอเพียง โดยส่งเสริมให้ประชาชนและองค์กรเอกชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อม การจัดระบบการบริหารงานด้านสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามหลักการ จัดการคุณภาพ สิ่งแวดล้อม การกำหนดอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และราชการส่วนท้องถิ่นให้เกิดการ ประสานงาน และมีหน้าที่ร่วมกันในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและกำหนดแนวทางปฏิบัติ ในส่วนที่ไม่มีหน่วยงานได้รับผิดชอบ โดยตรง การกำหนดมาตรการควบคุมมลพิษด้วยการจัดให้มีระบบ บำบัดอากาศเสีย ระบบบำบัดเสีย ระบบกำจัดของเสีย และเครื่องมือหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหา เกี่ยวกับมลพิษ นอกจากนี้ยังกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการก่อให้เกิดมลพิษให้ เป็นไปโดยชัดเจน รวมถึงมาตรการส่งเสริมด้านกองทุนและความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นการจูงใจ ให้มีการยอมรับที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนตามเจตนารมณ์ของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมฯ (มาตรา ๗) จึง

ได้บัญญัติรองรับประโยชน์ในการร่วมกันส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชาติ ให้บุคคลอาจมีสิทธิและหน้าที่ดังต่อไปนี้ (๑) การได้รับข้อมูลและข่าวสารจากทางราชการในเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เว้นแต่ข้อมูลหรือข่าวสารที่ทางราชการถือว่าเป็นความลับเกี่ยวข้องกับการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ หรือเป็นความลับเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคล สิทธิในทรัพย์สิน หรือสิทธิในทางการค้า หรือกิจการของบุคคลใดที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย (๒) การได้รับชดเชยค่าเสียหายหรือค่าทดแทนจากรัฐ ในกรณีที่ได้รับ ความเสียหายจากภัยอันตรายที่เกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษหรือภาวะมลพิษ อันมีสาเหตุมาจากกิจการหรือโครงการใดที่ริเริ่ม สนับสนุนหรือดำเนินการโดยส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (๓) การร้องเรียนกล่าวโทษผู้กระทำผิดต่อเจ้าพนักงานในกรณีที่ได้พบเห็นการกระทำใดๆ อันเป็นการละเมิด หรือฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมมลพิษ หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (๔) การให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเจ้าพนักงานในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยเคร่งครัด ทั้งนี้ ตามที่พระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายว่าด้วยการนั้นบัญญัติไว้ (มาตรา ๘) เพื่อเป็นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้องค์กรเอกชนซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทย หรือ กฎหมายต่างประเทศที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับการคุ้มครอง สิ่งแวดล้อม หรืออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และมีได้มีวัตถุประสงค์ในทางการเมืองหรือมุ่งค้าหากำไรจากการประกอบกิจกรรมดังกล่าว มีสิทธิขอจดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง (มาตรา ๘) องค์กรเอกชนที่ได้จดทะเบียนตามมาตรา ๘ แล้วอาจได้รับการช่วยเหลือหรือได้รับการสนับสนุนจากทางราชการในเรื่องดังต่อไปนี้ (๑) การจัดให้มีอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงาน ตามพระราชบัญญัตินี้หรือตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (๒) การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ ข้อมูลหรือข่าวสาร เพื่อสร้างจิตสำนึกของสาธารณชนที่ถูกต้องเกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (๓) การช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ริเริ่มโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นั้น (๔) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเสนอแนะความคิดเห็นต่อรัฐบาลหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง (๕) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนผู้ได้รับอันตรายหรือความเสียหายจากภาวะมลพิษอันเกิดจากการรั่วไหล หรือแพร่กระจายของมลพิษ รวมทั้งเป็นผู้แทนในคดีที่มีการฟ้องร้องต่อศาล เพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน หรือค่าเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหายนั้นด้วย ในกรณีที่องค์กรเอกชนที่ได้จดทะเบียนประสบปัญหา หรืออุปสรรคในการดำเนินกิจการตามวรรคหนึ่ง และร้องขอให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติช่วยเหลือ ให้นายกรัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีอำนาจสั่งให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสม หรือสั่งให้ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องดำเนินการช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกต่อไป คณะกรรมการกองทุนโดย

ความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติอาจพิจารณาจัดสรรเงินทุนอุดหนุน หรือเงินกู้ให้แก่องค์กรเอกชนที่ได้จดทะเบียนแล้ว เพื่อสนับสนุนกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งได้ตามที่เห็นสมควร องค์กรเอกชนที่ได้จดทะเบียนแล้วอาจเสนอชื่อผู้แทนภาคเอกชน เพื่อให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาแต่งตั้งเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้ (๖) การปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยเคร่งครัด ในกรณีที่องค์กรเอกชนใดที่ได้จดทะเบียนแล้วดำเนินกิจการโดยก่อความวุ่นวายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือไม่เหมาะสม ให้รัฐมนตรีมีอำนาจสั่งเพิกถอนการจดทะเบียนขององค์กรเอกชนนั้นได้ (มาตรา ๙) เมื่อมีเหตุฉุกเฉินหรือเหตุภัยอันตรายต่อสาธารณชน อันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติ หรือภาวะมลพิษที่เกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษ ซึ่งหากปล่อยไว้เช่นนั้นจะเป็นอันตรายอย่างร้ายแรงต่อชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัยของประชาชน หรือก่อความเสียหายต่อทรัพย์สินของประชาชนหรือของรัฐเป็นอันมาก ให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งตามที่เห็นสมควรให้ส่วนราชการรัฐวิสาหกิจหรือบุคคลใด ๆ รวมทั้งบุคคลซึ่งได้รับหรืออาจได้รับอันตรายหรือความเสียหายดังกล่าว กระทำหรือร่วมกันกระทำการใด อันจะมีผลเป็นการควบคุม ระวังหรือบรรเทาผลร้ายจากอันตรายและความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นได้อย่างทันท่วงที ในกรณีที่ทราบว่าคุณใดเป็นผู้ก่อให้เกิดภาวะมลพิษดังกล่าว ให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งบุคคลนั้นไม่กระทำการใดอันจะมีผลเป็นการเพิ่มความรุนแรงแก่ภาวะมลพิษในระหว่างที่มีเหตุภัยอันตรายดังกล่าวด้วย อำนาจในการสั่งตามวรรคหนึ่ง นายกรัฐมนตรีจะมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัด ปฏิบัติราชการภายในเขตจังหวัดแทนนายกรัฐมนตรีได้ โดยให้ทำเป็นคำสั่งและประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อนายกรัฐมนตรีได้สั่งตามวรรคหนึ่ง หรือผู้ว่าราชการจังหวัดในการปฏิบัติราชการแทนนายกรัฐมนตรีได้สั่งตามวรรคสองแล้ว ให้ประกาศคำสั่งดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษาโดยมิชักช้า ซึ่งเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๔๓ มาตรา ๕๗ และมาตรา ๕๘ ดังกล่าวข้างต้น

ส่วนความก้าวหน้าทางการบริหาร นั้น พบว่า พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ นั้น มีความก้าวหน้าทางการบริหารเป็นอย่างดี มีการประกาศกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ทั้งมาตรฐานคุณภาพน้ำ มาตรฐานคุณภาพอากาศ มาตรฐานระดับเสียงและความสั่นสะเทือน มาตรฐานควบคุมการปล่อยทิ้งอากาศเสียและเสียง มาตรฐานควบคุมมลพิษการระบายน้ำทิ้ง เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยการกำหนดมาตรฐานดังกล่าวต้องอาศัยหลักวิชาการ กฎเกณฑ์ และหลักฐานทางวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐาน และจะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ในทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องด้วย นอกจากนี้ ยังมีการประกาศกำหนดเขตควบคุมมลพิษ โดยคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อกำหนดให้บริเวณที่มีมลพิษด้านต่าง ๆ หรือมีแนวโน้มที่จะเกิดอันตรายร้ายแรงถึงขนาดเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน หรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมในอนาคต เป็นพื้นที่ควบคุม รวมถึงการบริหารงานโดยกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ควบคุม

ดูแล การจัดทำ และดำเนินการตามแผนปฏิบัติการเพื่อลดและขจัดมลพิษ ประการสำคัญ ได้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการประสานงานเพื่อบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๐ เพื่อกำหนดมาตรการและวิธีการประสานงานระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการละเมิดกฎหมายและการแก้ไขเยียวยาความเสียหายเกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการประสานงานทั้งในส่วนของ การแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่สาธารณะ การระดมข้อพิพาท การประสานงานคดีทั้งในชั้นสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการ การประสานคดีแพ่งระหว่างหน่วยงานของรัฐ และการดำเนินคดีและบังคับคดี

๓) พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นกฎหมายที่คุ้มครองด้านสุขลักษณะและการอนามัยสิ่งแวดล้อมหรือ การสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมซึ่งครอบคลุมทั้งกิจกรรม การกระทำทุกอย่าง และกิจการประเภทต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม และสุขภาพอนามัยของประชาชน ตั้งแต่ระดับชาวบ้าน คริวเรือน ชุมชน ตลอดจนกิจการขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ เนื่องจากการสาธารณสุขเป็นเรื่องเกี่ยวพันกับความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมของมนุษย์อย่างใกล้ชิด จึงจำเป็นต้องมีบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการกำหนดมาตรการกำกับดูแลและป้องกันเกี่ยวกับการอนามัยสิ่งแวดล้อม หลังจากพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้บัญญัติให้จัดตั้งส่วนราชการขึ้นใหม่โดยมีภารกิจใหม่ ซึ่งได้มีการตราพระราชกฤษฎีกาโอนกิจการบริหารและอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรมฯ โดยให้มีการแก้ไขบทบัญญัติต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ที่โอนไป จึงแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายให้สอดคล้องกับการโอนส่วนราชการ เพื่อให้ ผู้เกี่ยวข้องมีความชัดเจนในการใช้กฎหมาย รวมถึงการเปลี่ยนแปลงหน่วยงานกำกับดูแลราชการส่วนท้องถิ่น และยังมีหน่วยงานอื่นที่ทำหน้าที่สนับสนุนและเกี่ยวข้องกับการดำเนินการในเรื่องการจัดการสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย จึงได้ปรับปรุงประกอบในคณะกรรมการสาธารณสุข ซึ่งเป็นองค์กรกลุ่มที่มีอำนาจและหน้าที่ในเรื่องดังกล่าว นอกจากนี้ กฎหมายยังได้กำหนดเพิ่มอำนาจหน้าที่และกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมในการกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอยให้แก่ราชการส่วนท้องถิ่น รวมทั้งกำหนดบทลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายในเรื่องมูลฝอยติดเชื้อและมูลฝอยที่เป็นพิษหรืออันตรายจากชุมชน ไว้ด้วย

พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ มีบทบัญญัติ หรือข้อกำหนดที่ใช้ในการควบคุมมลพิษ เหตุรำคาญ กิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ รวมทั้งสถานที่ควบคุม ได้แก่ ตลาด สถานที่จำหน่ายอาหาร และสถานที่สะสมอาหาร โดยให้อำนาจรัฐมนตรีในการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและ มาตรการในการควบคุมหรือกำกับดูแลสำหรับกิจการหรือดำเนิน การในเรื่องต่างๆ รวมถึงการกำหนดมาตรฐานสภาวะความเป็นอยู่ที่เหมาะสม กับการดำรงชีพของประชาชนและวิธีดำเนินการ เพื่อตรวจสอบ ควบคุมหรือกำกับดูแลหรือแก้ไข (มาตรา ๖) ให้ราชการส่วนท้องถิ่นดำเนินการควบคุมดูแลกิจการหรือการดำเนินการที่อยู่ในเขตอำนาจของ ท้องถิ่นนั้น ให้เป็นไปตามข้อกำหนดตามมาตรา ๖ โดยอาจออกหรือแก้ไขปรับปรุงข้อกำหนดของท้องถิ่นที่ใช้บังคับอยู่ก่อน (มาตรา ๗) ให้อำนาจอธิบดีกรมอนามัยในการออกคำสั่งให้เจ้าของหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการก่อให้เกิดหรืออาจเกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง ต่อสภาวะความเป็นอยู่ที่เหมาะสม กับการดำรงชีพของ ประชาชน ระงับการกระทำหรือให้ทำการใดๆ เพื่อ

แก้ไขหรือป้องกันความเสียหายหรือให้เจ้าพนักงาน สาธารณสุข ท้องถิ่นปฏิบัติการใด ๆ เพื่อแก้ไข หรือ ป้องกันความเสียหายดังกล่าวโดยให้ ผู้ก่อให้เกิด ความเสียหายเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายสำหรับการนั้น (มาตรา ๘) กำหนดให้กรณีที่มีเหตุอันอาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียงหรือผู้ที่ ต้อง ประสบกับเหตุนั้นให้ถือว่าเป็นเหตุรำคาญ ซึ่งรวมถึงอาคารอันเป็นที่อยู่ของคนและสัตว์ โรงงานหรือ สถานที่ประกอบกิจการใดไม่มีการระบายอากาศ การระบายน้ำ การกำจัดสิ่งปฏิกูล หรือการควบคุมสาร เป็นพิษหรือมีแต่ไม่มีการควบคุมให้ปราศจากกลิ่นเหม็น หรือละอองสารเป็นพิษอย่างพอเพียง จนเป็น เหตุให้เสื่อมหรืออาจเป็น อันตรายต่อสุขภาพ การกระทำใด ๆ อันเป็นเหตุให้เกิดกลิ่น แสง รังสี เสียง ความร้อน สิ่งมีพิษ ความสั่นสะเทือน ฝุ่น ละออง เขม่า เถ้า หรือกรณีอื่นใดจนเป็นเหตุให้เสื่อมหรืออาจ เป็นอันตรายต่อสุขภาพ (มาตรา ๒๕ - ๒๘) รวมทั้งกำหนดโทษ และบทบัญญัติเกี่ยวกับการเปรียบเทียบ ปรับให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน

ส่วนความก้าวหน้าทางการบริหารนั้น พบว่า พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ กำหนดกลไกหรือหน่วยงานที่ขับเคลื่อนการบังคับใช้กฎหมายในระดับพื้นที่ โดยตรงทำให้การ จัดการปัญหาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ประกอบกับสภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้มีปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนมากขึ้น จึง กำหนดให้มีคณะกรรมการสาธารณสุขจังหวัดและคณะกรรมการสาธารณสุขกรุงเทพมหานครทำหน้าที่ ขับเคลื่อนการบังคับใช้กฎหมายในระดับพื้นที่ โดยคำนึงถึงหลักการมีส่วนร่วม ของประชาชน และ กำหนดให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจประกาศพื้นที่ควบคุมเหตุรำคาญเพื่อระงับและจัดการตามความ จำเป็นมิให้เหตุรำคาญนั้นเกิดขึ้นอีก ตลอดจนกำหนดให้ผู้ขออนุญาตในกิจการ บางประเภทหรือบาง ขนาดต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขประกาศ กำหนดก่อนที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นพิจารณาออกใบอนุญาต นอกจากนี้ ยังได้กำหนดกลไกคณะกรรมการ พิจารณาอุทธรณ์และกำหนดระยะเวลาการพิจารณาอุทธรณ์ให้รวดเร็วยิ่งขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน

การให้อำนาจแก่ราชการส่วนท้องถิ่นในการออกข้อกำหนดท้องถิ่นใช้บังคับในเขต ท้องถิ่นนั้นๆ และให้อำนาจเจ้าพนักงานท้องถิ่นในการควบคุมดูแล โดยการออกคำสั่งให้ปรับปรุงแก้ไข การอนุญาตหรือไม่อนุญาต การสั่งพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาต รวมทั้งการเปรียบเทียบคดี และ กำหนดให้มี "เจ้าพนักงานสาธารณสุข" เป็นเจ้าพนักงานสายวิชาการที่มีอำนาจในการตรวจตรา ให้ คำแนะนำ ปรับปรุงแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน รวมทั้งเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำแก่เจ้าพนักงานท้องถิ่นในการวินิจฉัย สั่งการ หรือออกคำสั่ง รวมทั้งผู้ซึ่งได้รับแต่งตั้งจากเจ้า พนักงานท้องถิ่น เพื่อให้ปฏิบัติการให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

๔) พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นกฎหมายที่ควบคุมเคมีภัณฑ์หรือสิ่ง อื่นใดที่อาจทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์สิน หรือสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นวัตถุระเบิดได้ วัตถุ ไวไฟ วัตถุออกซิไดซ์และวัตถุเปอร์ออกไซด์ วัตถุมีพิษ วัตถุที่ทำให้เกิดโรค ฯลฯ มีการนำวัตถุอันตรายมา ใช้ในกิจการประเภทต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก และวัตถุอันตรายบางชนิดอาจก่อให้เกิด อันตรายอย่าง ร้ายแรงแก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์สิน และสิ่งแวดล้อมได้ โดยได้ปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยวัตถุมีพิษโดยขยาย

ขอบเขต ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์รายต่าง ๆ ทุกชนิด และกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการควบคุมวัตถุประสงค์รายให้เหมาะสมยิ่งขึ้น พร้อมกับจัดระบบบริหารให้มีการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันกับการควบคุมดูแลวัตถุประสงค์รายดังกล่าวด้วย เพื่อให้กฎหมายที่ใช้ ควบคุมวัตถุประสงค์ที่ก่อให้เกิดอันตรายในกฎหมายหลายฉบับและอยู่ในอำนาจหน้าที่ของหลายกระทรวง ทบวง ต่างยุคต่างสมัยและยังไม่ครอบคลุมเพียงพอ ประกอบกับมีพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ บัญญัติให้จัดตั้งส่วนราชการขึ้นใหม่โดยมีภารกิจใหม่ ซึ่งได้มีการตราพระราชกฤษฎีกาโอนกิจการบริหารและอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตาม พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม นั้น จึงมีการแก้ไขบทบัญญัติต่างๆ ให้สอดคล้องกับอำนาจ หน้าที่ที่โอนไปด้วย นอกจากนี้ ยังได้ปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับองค์ประกอบอำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการวัตถุประสงค์ราย วาระการดำรงตำแหน่งของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ อำนาจของรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบในการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยของประชาชน การกำหนดให้ผู้เชี่ยวชาญหรือบุคลากรเฉพาะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่รัฐมนตรีกำหนด การกำหนดอายุและการต่ออายุไปรับแจ้งการดำเนินการวัตถุประสงค์รายชนิดที่ ๒ และใบสำคัญการขึ้นทะเบียนวัตถุประสงค์รายชนิดที่ ๒ หรือชนิดที่ ๓ การอนุญาตให้มีการผลิต นำเข้า หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งวัตถุประสงค์รายชนิดที่ ๔ รวมทั้งการยกเลิกอำนาจจับกุมของพนักงานเจ้าหน้าที่ ตลอดจนปรับปรุงอัตราค่าธรรมเนียมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว กำหนดให้มีคณะกรรมการวัตถุประสงค์ราย ประกอบด้วย (๑) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นประธานกรรมการ (๒) กรรมการโดยตำแหน่ง จำนวนสิบเจ็ดคน ได้แก่ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัดกระทรวงพลังงาน ปลัดกระทรวงสาธารณสุข ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม อธิบดีกรมการขนส่งทางบก อธิบดีกรมควบคุมมลพิษ อธิบดีกรมเจ้าท่า อธิบดีกรมธุรกิจพลังงาน อธิบดีกรมประมง อธิบดีกรมปศุสัตว์ อธิบดีกรมวิชาการเกษตร อธิบดีกรมศุลกากร เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา ผู้แทนกระทรวงกลาโหม ผู้แทนกรมการค้าต่างประเทศ ผู้แทนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และผู้แทนสำนักงานปรมาณูเพื่อสันติ (๓) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนไม่เกินแปดคน ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มีผลงานและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาเคมี วิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ หรือกฎหมาย และอย่างน้อยสี่คนให้แต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นตัวแทนขององค์การ สาธารณประโยชน์และมีประสบการณ์การดำเนินงานด้านการคุ้มครองสุขภาพอนามัย ด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ด้านการเกษตรกรรมยั่งยืน ด้านการจัดการปัญหาวัตถุประสงค์รายในท้องถิ่น หรือด้านสิ่งแวดล้อม ให้อธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรม เป็นกรรมการและเลขานุการ และผู้แทนกรมธุรกิจพลังงาน ผู้แทนกรมโรงงานอุตสาหกรรม ผู้แทนกรมวิชาการเกษตร และผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เป็นผู้ช่วยเลขานุการ การแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงอุตสาหกรรมประกาศกำหนด มีอำนาจและหน้าที่เสนอนโยบายและแผนการบริหารจัดการวัตถุประสงค์รายเพื่อขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการเพื่อควบคุมกำกับดูแลวัตถุประสงค์รายกำกับดูแล เร่งรัดติดตาม และประเมินผลหน่วยงานผู้รับผิดชอบ พิจารณาวินิจฉัยหรือให้ความเห็นเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่การปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงานผู้รับผิดชอบ ให้ความเห็นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมในการออกประกาศตามมาตรา ๑๘ วรรคสอง และมาตรา ๓๖ วรรคหนึ่ง พิจารณาเรื่องร้องเรียนจากผู้ที่ได้รับ

ความเดือดร้อนหรือเสียหายจากวัตถุอันตราย แจ้งหรือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวัตถุอันตรายให้ประชาชนได้ทราบ ในการนี้ จะระบุชื่อของวัตถุอันตรายหรือชื่อของผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องด้วยก็ได้ สอดส่องดูแล ให้คำแนะนำและเร่งรัดพนักงานเจ้าหน้าที่ ส่วนราชการ หรือหน่วยงาน ของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับวัตถุอันตรายต่าง ๆ ให้ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด เสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมเพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับ การควบคุมวัตถุอันตราย และการป้องกันและเยียวยาความเสียหายอันเกิดจากวัตถุอันตราย เพื่อเป็น แนวปฏิบัติในการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐ ฯลฯ

ส่วนความก้าวหน้าทางการบริหารนั้น พบว่า พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕ คณะกรรมการวัตถุอันตรายได้มีการประชุม เพื่อพิจารณายกเลิกการจำหน่ายและยกเลิกการใช้สารเคมี ๓ ชนิด ในประเทศ ได้แก่ พาราควอต คลอร์ไพริฟอส และไกลโฟเซต ซึ่งเป็นประเด็นที่ยืดเยื้อมายาวนาน ใน ส่วนของหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคม มีทั้งผู้ที่เห็นว่าควรมีการใช้สารเคมีสามชนิดดังกล่าวต่อไป และผู้ที่คัดค้าน โดยแต่ละฝ่ายต่างหยิบยกเหตุผลสนับสนุนความเห็นของตน

โดยเมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๒ ขณะที่ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายคัดค้านการสั่งห้ามใช้สารเคมีทางการเกษตรปะทุขึ้นอีกครั้งหลังจากคณะกรรมการ ๔ ฝ่าย คือ ภาครัฐ ผู้นำเข้าสารเคมี เกษตรกร และผู้บริโภค มีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน และมีมติเห็นชอบตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมวิชาการเกษตร เสนอให้ยกเลิกการจำหน่ายและยกเลิกการใช้สารเคมี ๓ ชนิด ในประเทศ ได้แก่ พาราควอต คลอร์ไพริฟอส และไกลโฟเซต (จากวัตถุอันตรายชนิดที่ ๓ ให้เป็นวัตถุอันตรายชนิดที่ ๔) ตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๒ เป็นต้นไป

ขั้นตอนต่อไป คณะกรรมการวัตถุอันตรายมอบหมายให้กรมวิชาการเกษตรดำเนินการ ยกร่างประกาศกระทรวงว่าด้วยบัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นและนำเสนอผลการรับฟังความคิดเห็นเสนอต่อคณะกรรมการวัตถุอันตรายซึ่งจะพิจารณาในการประชุมครั้งต่อไป และให้กรมวิชาการเกษตรไปพิจารณาการบริหารจัดการวัตถุอันตรายที่ยังคงเหลืออยู่หลังประกาศมีผลบังคับใช้ โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรกร ร้านจำหน่าย เป็นต้น "ในการพิจารณาครั้งนั้นนั้น คณะกรรมการได้พิจารณาข้อมูลจากคณะทำงานกระทรวงเกษตรฯ ประกอบด้วย ข้อมูลวิธีการและสารทางเลือก ในการจัดการวัชพืช ต้นทุนสารทางเลือก และข้อมูลสารทดแทนคลอร์ไพริฟอส ปริมาณสารที่คงเหลือ ณ ปัจจุบันซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เห็นว่าสามารถบริหารจัดการเพื่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติได้ หากยกเลิกการใช้วัตถุอันตรายทั้ง ๓ รายการ"

นอกจากนี้คณะกรรมการวัตถุอันตรายยังได้พิจารณาข้อมูลจากผู้แทนกระทรวง สาธารณสุขเกี่ยวกับความเป็นอันตราย ข้อมูลการตรวจสอบเฝ้าระวังสารตกค้างในสินค้าเกษตรตามท้องตลาด รวมทั้งข้อมูลและข้อเสนอที่ได้รับจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งที่ต้องการให้ยกเลิกการใช้ และส่วนที่ไม่เห็นด้วยหากยกเลิกการใช้ ขณะที่รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข (นายอนุทิน ชาญวีรกูล) ให้สัมภาษณ์ด้วยว่า เมื่อเป็นสารเคมีทั้ง ๓ ชนิดนี้จะสามารถใช้ได้จนถึงวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๒ แต่คาดว่าจะผ่อนผันไปอีก ๑ เดือน หลังจากนั้นก็จะเป็สิ่งผิดกฎหมาย หากใครครอบครองสิ่งผิดกฎหมายก็มีขั้นตอนในการจัดการ ส่วนการเยียวยาเกษตรกรที่ซื้อสารเคมีดังกล่าวมาเก็บไว้ล่วงหน้าและการหาสารทดแทนนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะเข้าไปดูแล

ทั้งนี้ มีการกำหนดปริมาณ องค์ประกอบ คุณสมบัติและสิ่งเจือปน ภาชนะบรรจุ วิธีตรวจ และ ทดสอบภาชนะ ฉลาก การผลิต การนำเข้า การส่งออก ด้านศุลกากรที่นำเข้า ส่งออก หรือนำผ่าน การขาย การขนส่ง การเก็บรักษา การกำจัด การทำลาย การปฏิบัติกับภาชนะของวัตถุอันตราย การให้ แจ้งข้อเท็จจริง การให้ส่งตัวอย่าง หรือการอื่นใดเกี่ยวกับวัตถุอันตรายเพื่อควบคุม ป้องกัน บรรเทา หรือ ระวังอันตราย ที่จะเกิดแก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์สิน หรือสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงสนธิสัญญาและข้อผูกพัน ระหว่างประเทศประกอบด้วย (มาตรา ๒๐)

ส่วนความก้าวหน้าทางสังคม นั้น เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๒ ซึ่งเป็นวันเดียวกับที่ คณะกรรมการวัตถุอันตรายมีการประชุม ปรากฏว่า มีเกษตรกรจำนวนหนึ่งที่คัดค้านการห้ามใช้สารเคมี ดังกล่าวมาชุมนุมที่กระทรวงอุตสาหกรรมเพื่อติดตามผลการประชุม โดยมีนางสาวอัญชุลี ลักษณะอำนาย พร ประธานชมรมกลุ่มรักแม่กลอง จังหวัดราชบุรี แกนนำกลุ่มเกษตรกรที่คัดค้านการห้ามใช้สารเคมี ประกาศว่าจะยื่นคำร้องต่อศาลปกครองขอให้มีการสั่งคุ้มครองชั่วคราว เพื่อชะลอมติของคณะกรรมการ วัตถุอันตราย เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรเห็นว่าคำสั่งยกเลิกการใช้สารเคมีจะส่งผลกระทบต่อเกษตรกร โดยเฉพาะในแง่ต้นทุนที่เพิ่มขึ้น เพราะต้องหาสารกำจัดศัตรูพืชตัวอื่นมาทดแทน

๓. สถานการณ์ปัญหาสำคัญ: ผลกระทบต่อเด็ก ความก้าวหน้า ความท้าทาย และก้าวต่อไป

๓.๑ กรณีเหมืองทอง

ผลกระทบต่อสุขภาพและพัฒนาการของเด็ก

ปัญหาเหมืองทองเป็นตัวอย่างของอุตสาหกรรมที่มีเม็ดเงินทางเศรษฐกิจสูง แต่มีข้อสงสัยว่ามีส่วนในการทำให้มีการเปลี่ยนแปลงสารหนูหรืออาร์เซนิก ที่อยู่ในชั้นดินลึกในสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่เดิมให้ออกมากระจายทางอากาศตกบนชั้นผิวดินหรือกระจายลงแหล่งน้ำที่ต้องใช้ดื่ม หรือมีส่วนทำให้เกิดสารใหม่จากกระบวนการผลิตเช่น สารไซยาไนด์ ซึ่งโดยรวมอาจเกิดมลพิษขึ้น จนเป็นเหตุให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและพัฒนาการของเด็กได้ การศึกษาต่างประเทศพบว่าประกอบอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำอาจก่อให้เกิดการปนเปื้อนของสารเคมีและโลหะหนักในสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ อากาศ และปนเปื้อนกับอาหารและน้ำดื่มจากห่วงโซ่อาหารในชุมชนรอบเหมือง และประชาชนที่อยู่รอบเหมืองมีระดับสารโลหะหนักในร่างกายสูงกว่าประชากรที่ไม่ได้อยู่อาศัยในบริเวณเหมืองอย่างชัดเจน¹ ซึ่งอาจส่งผลกระทบทั้งระยะสั้นและระยะยาวต่อประชากร

สารหนู จัดว่าเป็นสารพิษที่มีฤทธิ์ส่งผลกระทบต่อสมองทั้งระดับสติปัญญา ความรู้คิดและพฤติกรรม (IQ, cognitive dysfunction and behaviour)²⁻³ การได้รับสารหนู ที่ปนเปื้อนไปกับอาหารและน้ำดื่มจากห่วงโซ่อาหารในสิ่งแวดล้อม ทั้งทางดิน น้ำ และอากาศนั้น ส่งผลต่อการเรียนรู้และความจำของเด็ก⁴⁻⁵ สารหนูในมารดายังสามารถผ่านรกเข้าไปในตัวอ่อนในครรภ์มารดาและมีผลต่อสมองตั้งแต่แรกเกิดส่งผลกระทบต่อความสามารถของสมองตลอดชีวิตได้อีกด้วย⁶

ข้อมูลดังกล่าวเป็นสิ่งที่ผู้ประกอบการที่มีประวัติการดำเนินกิจการมาก่อนแล้วรวมทั้งมีนักวิชาการหรือนักวิทยาศาสตร์ในทีมการประกอบการ จะต้องรู้ข้อมูลอยู่ก่อนแล้วและต้องใช้ข้อมูลดังกล่าวในการจัดทำรายงานผลกระทบของกิจการต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพประชาชนโดยไม่ปิดบังซ่อนเร้น เจกเช่นเดียวกับหน่วยงานภาครัฐที่ต้องรับผิดชอบดูแลจะต้องรู้ข้อมูลอยู่ก่อนแล้วและต้องใช้ข้อมูลดังกล่าวในการตรวจสอบรายงานผลกระทบของกิจการต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพประชาชนและเฝ้าระวัง

¹ Obiri S, Yeboah PO, Osae S, Adu-Kumi S. Levels of arsenic, mercury, cadmium, copper, lead, zinc and manganese in serum and whole blood of resident adults from mining and non-mining communities in Ghana. *Environ Sci Pollut Res Int*. 2016 Aug;23(16):16589-97. doi: 10.1007/s11356-016-6537-0. Epub 2016 May 14.

² Tolins M, Ruchirawat M, Landrigan P. The developmental neurotoxicity of arsenic: cognitive and behavioral consequences of early life exposure. *Ann Glob Health*. 2014 Jul-Aug;80(4):303-14. doi: 10.1016/j.aogh.2014.09.005. Epub 2014 Nov 25. Review.

³ Rodríguez VM, Limón-Pacheco JH, Del Razo LM, Giordano M. Effects of inorganic arsenic exposure on glucose transporters and insulin receptor in the hippocampus of C57BL/6 male mice. *Neurotoxicol Teratol*. 2016 Mar-Apr;54:68-77. doi:10.1016/j.ntt.2016.02.001. Epub 2016 Feb 12.

⁴ Tsai, S. Y., Chou, H. Y., The, H. W., Chen, C. M., and Chen, C. J. (2003). The effects of chronic arsenic exposure from drinking water on the neurobehavioral development in adolescence. *Neurotoxicology* 24, 747–753. doi: 10.1016/s0161-813x(03)00029-9

⁵ Wasserman, G. A., Liu, X., Loiacono, N. J., Kline, J., Factor-Litvak, P., Van Geen, A., et al. (2014). A cross-sectional study of well water arsenic and child IQ in Maine schoolchildren. *Environ. Health* 13:23. doi: 10.1186/1476-069x-13-23

⁶ Vahter, M. (2008). Health effects of early life exposure to arsenic. *Basic. Clin. Pharmacol. Toxicol.* 102, 204–211. doi: 10.1111/j.1742-7843.2007.00168.x

สถานการณ์ปัญหา: ความก้าวหน้าและความท้าทาย

กรณีพื้นที่รอบเหมืองแร่ทองคำ บริเวณชายขอบต่อกันสามจังหวัดได้แก่ จังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ พิษณุโลก

ในปี พ.ศ.๒๕๕๓ รัฐบาลไทยได้เปิดให้สัมปทานการขุดเหมืองทองบริเวณรอยต่อสามจังหวัดของ จ.พิจิตร จ.พิษณุโลก และ จ.เพชรบูรณ์ โดยบริษัท คิงส์เกต จากประเทศออสเตรเลียเป็นผู้ชนะได้สิทธิสัมปทาน พร้อมมอบหมายให้บริษัทลูกในประเทศไทยได้แก่ บริษัท อัคราไมนิ่ง จำกัด เป็นผู้ดำเนินการขุดเหมือง ประเทศไทยได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการเก็บค่าภาคหลวงและการเติบโตของเศรษฐกิจในพื้นที่จากการจ้างงาน ความเจริญในพื้นที่ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ของผู้ประกอบการ อย่างไรก็ตามในปีพ.ศ.๒๕๕๐ มีกลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบออกมาร้องเรียนต่อรัฐบาลในเรื่องที่สงสัยว่าการประกอบการเหมืองแร่ทำให้แหล่งน้ำตามธรรมชาติ ถูกทำลาย และปนเปื้อนไปด้วยสารโลหะหนัก รวมถึงเริ่มมีอาการเจ็บป่วยต่างๆที่เกิดขึ้นในกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ใกล้เหมือง ระหว่างที่ภาครัฐจึงมาตรวจสอบ ทาง บมจ.อัครา ได้ขอสัมปทานเพิ่มเติมอีก และได้รับสัมปทานจากรัฐ วันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๑ ถึง ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๗๑ สัมปทานยาว ๒๐ ปี

สิงหาคม ๒๕๕๗ นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยรังสิตร่วมกับสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ได้ดำเนินการเก็บตัวอย่างทางชีวภาพเพื่อพิสูจน์หาสารมลพิษหลักที่เกิดจากอุตสาหกรรมดังกล่าวและอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพ ได้แก่ สารหนู แมงกานีส ไซยาไนต์ และสารอื่น ๆ ในเบื้องต้นได้มีการตรวจประชาชน ๗๓๒ ราย และพบว่า มีผู้มีสารเคมีดังกล่าวสูงเกินค่าที่ยอมรับได้ กว่า ๔๐๐ คน และอาจมีประชาชนกลุ่มเสี่ยงที่อาศัยรอบบริเวณดังกล่าวที่อาจได้รับผลกระทบสุขภาพอีกกว่า ๘,๐๐๐ ราย ในพื้นที่ตำบลเขาเจ็ดยอด อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร (๘ หมู่บ้าน) ตำบลวังโพรง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก (๒ หมู่บ้าน) และ ตำบลท้ายดง อำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ (๔ หมู่บ้าน)

มกราคม ๒๕๕๘ กรมอุตสาหกรรมพื้นฐาน และการเหมืองแร่ (กพร.) ได้ทำการสุ่มตรวจ และพบว่า มีชาวบ้านจำนวนหนึ่ง มีโลหะหนักในกระแสเลือด จึงออกคำสั่งให้บริษัท อัครา หยุดประกอบกิจการเป็นเวลา ๓๐ วัน อย่างไรก็ตาม หลังจากมีปัญหาเรื่องสุขภาพ ทางอัคราและ กพร. จ้างบริษัทแบร์ โดแบร์ อินเตอร์เนชั่นแนล ผู้เชี่ยวชาญการประเมินเหมืองทองคำมาตรวจสอบที่เหมืองปรากฏว่าไม่พบไซยาไนต์รั่วไหลแต่อย่างใด

ในปี ๒๕๕๘ กระทรวงสาธารณสุขได้เริ่มดำเนินการเฝ้าระวัง สำรวจและประเมินสุขภาพประชาชน และสิ่งแวดล้อม และการสื่อสารความเสี่ยงให้ประชาชนได้เข้าใจและมีความรู้เกี่ยวกับปัจจัยสาเหตุต่าง ๆ มากขึ้น อีกหลายหน่วยงานร่วมประเมินสิ่งแวดล้อม น้ำ ดิน อากาศ พืชผัก อาหาร

ศูนย์วิจัยเพื่อสร้างเสริมความปลอดภัยและป้องกันการบาดเจ็บในเด็ก คณะแพทยศาสตร์ รพ.รามาธิบดีได้รับการประสานงานจากสำนักโรคจากการประกอบอาชีพ กระทรวงสาธารณสุขให้ร่วมทีม

ตรวจประเมินภาวะสุขภาพเด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี ที่อาศัยอยู่รอบเมืองทอง โดยในวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๘ ได้จัดชุดลงพื้นที่ รพ.สต.เขาเจ็ดยอด ต.เขาเจ็ดยอด อ.ทับคล้อ จ.พิจิตร เพื่อตรวจสุขภาพเด็ก โดยในกลุ่มเด็กอายุ ๙-๑๕ ปี ได้มีการตรวจผลกระทบต่อสุขภาพทางด้านการเรียนเพิ่มเติมเนื่องจากการพบทวนวรรณกรรมพบว่า การได้รับสารหนูอินทรีย์ และ/หรือ การมีแมงกานีสสะสมมากเกินไป เป็นต่อร่างกายจะส่งผลเสียต่อการทำงานของระบบประสาทในผู้ใหญ่ และอาจมีผลกระทบต่อความสามารถในการจดจำ (memory) ความสามารถในการเรียนรู้ และการควบคุมกล้ามเนื้อมัดเล็ก (fine motor) ในเด็ก^(๒-๔) ผลการศึกษานำร่อง ในกลุ่มเด็กที่อาศัยในชุมชนรอบเมืองแร่ทองคำที่มีค่าแมงกานีสในชีรุ่มสูง และ/หรือ มีสารหนูรวมในปัสสาวะสูง เพื่อประเมินภาวะความบกพร่องทางการเรียน (specific learning disabilities; SLD) ด้วย WRAT-THAI โดยนักจิตวิทยา พบว่ามีอุบัติการณ์ของภาวะความบกพร่องทางการเรียน ๘ รายใน ๒๐ ราย (ร้อยละ ๔๐) สูงกว่ากลุ่มประชากรเด็กไทยทั่วไป (ร้อยละ ๑๓) แต่เนื่องจากจำนวนผู้เข้ารับการศึกษาน้อย อีกทั้งการตรวจแมงกานีสในชีรุ่มและสารหนูรวมในปัสสาวะโดยทางสถาบันนิติวิทยาศาสตร์เป็นเพียงผลการตรวจเบื้องต้น การแปลผลการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของแมงกานีสหรือสารหนูและภาวะความบกพร่องทางการเรียนจึงยังไม่สามารถสรุปได้ชัดเจน ต้องการการตรวจด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน ต้องเป็นวิธีการที่สามารถนำมายืนยันได้โดยการตรวจระดับแมงกานีสในเลือดและสารหนูอินทรีย์ในปัสสาวะ แทนการตรวจแมงกานีสในชีรุ่มและสารหนูรวม

เมษายน ๒๕๕๘ ศูนย์วิจัยเพื่อสร้างเสริมความปลอดภัยและป้องกันการบาดเจ็บในเด็ก โรงพยาบาลรามาธิบดี ได้เข้าร่วมคณะทำงานวิชาการการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคและภัยสุขภาพจากการประกอบกิจการเมืองทองคำ ตามคำสั่งกระทรวงสาธารณสุขที่ ๖๐๖/๒๕๕๘ ลงวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๕๘ และคณะทำงานตรวจสอบและแก้ไขปัญหาผลกระทบด้านสุขภาพประชาชน ตามคำสั่งร่วมกระทรวงอุตสาหกรรมและกระทรวงสาธารณสุขที่ ๑/๒๕๕๘ ลงวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘

ต่อมาทางผู้ประกอบการเมืองทองได้นำส่งเด็กที่ถูกตรวจพบว่ามีสารแมงกานีส และสารหนูสูง เพื่อมารับการตรวจต่อเนื่องในระยะยาว ในหน่วยเวชศาสตร์ผู้ป่วยนอกกุมาร โรงพยาบาลรามาธิบดี โดยมีการตรวจร่างกายทั่วไป ตรวจความบกพร่องทางการเรียนรู้ ตรวจปัสสาวะหาสารหนูอินทรีย์ และตรวจหาสารแมงกานีสในเลือด ได้มีการส่งตัวเด็กมารับการตรวจ จำนวน ๑๓ ราย ในจำนวนนี้ ๔ รายตรวจซ้ำแล้วไม่พบมีสารใดสูง กลุ่มนี้ได้ทำการตรวจพบความบกพร่องทางการเรียนรู้ ๑ ราย อีก ๘ รายตรวจพบสารแมงกานีสในเลือดหรือสารหนูอินทรีย์ในปัสสาวะสูง และอีก ๑ รายตรวจพบว่าสูงทั้งสองอย่าง กลุ่มนี้ตรวจพบความบกพร่องทางการเรียนรู้ ๘ ใน ๙ ราย

รัฐบาลมีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๘ ให้อำนาจการออกใบอนุญาตการสำรวจและการทำเหมืองแร่ทองคำทั่วประเทศ และการมีคำสั่งของคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติเมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๘ เรื่อง การแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ โดยมอบหมายให้กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงแรงงานมีหน้าที่ตรวจสอบและเสนอมาตรการแนวทางในการแก้ไขปัญหา และให้ดำเนินการ

แก้ไขปัญหที่อาจเกิดขึ้นภายหลังการให้ระงับการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำและการประกอบโลหกรรมแร่ทองคำด้วย รวมถึงให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตพื้นที่ประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำและประกอบโลหกรรมแร่ทองคำ รวมทั้งพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งเป็นโอกาสที่ดีที่จะทำให้ประชาชนผู้เดือดร้อนจากการทำเหมืองแร่ทองคำ นักวิชาการ และผู้สนับสนุนให้มีการแก้ไขปัญหาจะได้ช่วยกันทบทวนถึงข้อเท็จจริงในประเด็นต่างๆ ตามที่ปรากฏอยู่ในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (อีไอเอ) ของโครงการเหมืองแร่ทองคำ

มิถุนายน ๒๕๕๙ ศูนย์วิจัยเพื่อสร้างเสริมความปลอดภัยและป้องกันการบาดเจ็บในเด็ก โรงพยาบาลรามาธิบดี จึงได้ลงพื้นที่เพื่อดำเนินการตรวจสุขภาพในเด็กอายุ ๘-๑๒ ปีที่เรียนในโรงเรียนบริเวณรอบเหมืองทองชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ โดยดำเนินการใน ๖ โรงเรียน ซึ่งตั้งอยู่ในรัศมี ๑๐ กิโลเมตรจากเหมืองทอง ได้แก่ โรงเรียนวังชะนาง จ. เพชรบูรณ์ โรงเรียนบ้านใหม่ราษฎร์ดำรง จ. พิษณุโลก โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๖๐ จ. พิษณุโลก โรงเรียนคีรีเทพนิมิต จ. พิษณุโลก โรงเรียนบ้านทุ่งยาว จ. พิษณุโลก โรงเรียนบ้านวังขวัญ จ. พิษณุโลก โดยมีจำนวนนักเรียนชั้นป.๔-ป.๖ ทั้งหมด ๒๓๓ ราย แต่นักเรียนที่ผู้ปกครองยินยอมให้เข้าร่วมการตรวจและไม่ขาดเรียนในวันที่ลงพื้นที่ตรวจสุขภาพ (๒๐-๒๒ มิ.ย. ๒๕๕๙) ที่ได้รับการตรวจวัดระดับเซารั่วปัญญาและทดสอบความสามารถทางการเรียนโดยนักจิตวิทยา รวมทั้งหมด ๒๑๖ ราย คิดเป็นร้อยละ ๙๒.๗ ทั้งนี้ นักเรียนที่ได้รับการตรวจเลือดและปัสสาวะมีจำนวน ๒๐๕ ราย หากพิจารณาจากเกณฑ์ค่าที่กำหนดโดย ATSDR ระดับแมงกานีสในเลือดไม่เกิน ๑๕ มคก./ล. และสารหนูอนินทรีย์และเมธิลเมตาโบไลต์ไม่เกิน ๓๕ มคก.ของสารหนู/ล. จะพบว่า

- อุบัติการณ์สารหนูสูงเกินค่ากำหนดร้อยละ ๓๖.๑ (๗๔ ใน ๒๐๕ คน) มีสารหนูในร่างกายนสูงกว่าปกติ ($\geq 35 \mu\text{g As/L}$) ร้อยละ ๓๘.๔ (๘๓ ใน ๒๑๖ คน) มีไอคิวต่ำกว่า ๙๐ และในเด็กที่ไอคิวมากกว่าหรือเท่ากับ ๙๐ พบว่ามีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ร้อยละ ๓๘.๙ (๔๙ ใน ๑๒๖ คน)
- เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของภาวะบกพร่องทางการเรียนกับการสัมผัสสารหนูอนินทรีย์ พบว่าการตรวจพบสารหนูอนินทรีย์และเมธิลเมตาโบไลต์ที่มากกว่า ๓๕ มคก.ของสารหนู/ล. มีความสัมพันธ์กับภาวะบกพร่องทางการเรียน โดยมีแนวโน้มเพิ่มความเสี่ยงการเกิดภาวะนี้ประมาณ ๑.๙ เท่าของเด็กที่มีระดับสารหนูอนินทรีย์และเมธิลเมตาโบไลต์ที่น้อยกว่า ๓๕ มคก.ของสารหนู/ล.
- ตรวจไม่พบความผิดปกติจากการตรวจร่างกายในระบบอื่น ๆ รวมทั้งการตรวจผิวหนังในเด็กที่เข้าร่วมทุกคนนั้นทั้งที่บางคนมีระดับสารหนูสูงในร่างกายนอาจเกิดจากสัมผัสสารหนูที่ยังไม่นานพอที่จะแสดงอาการผิดปกติต่างๆ ดังนั้นควรตรวจติดตามเด็กทุกคนต่อไปในระยะยาว
- อุบัติการณ์แมงกานีสสูงเกินค่ากำหนดถึงร้อยละ ๓๑.๒ (มากกว่า ๑๕ มคก./ล.) โดยแมงกานีสแม้จะเป็นแร่ธาตุที่จำเป็นต่อระบบเมตาบอลิซึมในร่างกายนมนุษย์ แต่หากได้รับมากจนเกินความจำเป็นเป็นระยะเวลาเวลานาน จะสะสมและก่อให้เกิดโทษต่อร่างกายได้ โดยเฉพาะระบบประสาท เช่น การเกิดลักษณะโรคคล้ายพาร์กินสันในผู้ใหญ่ ส่วนในเด็ก มีรายงานความสัมพันธ์ของ

ระดับแมงกานีสทั้งที่สูงหรือต่ำจนเกินไปต่อการลดลงของระดับเซรุ่มปัญญา ปัญหาทางการเรียน ปัญหาพฤติกรรม และการทำงานของกล้ามเนื้อเล็ก

- ไม่พบว่าแมงกานีสมีความสัมพันธ์กับภาวะบกพร่องทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สนับสนุนงานวิจัยทั้งในสัตว์ทดลองและจากประเทศอื่นๆ

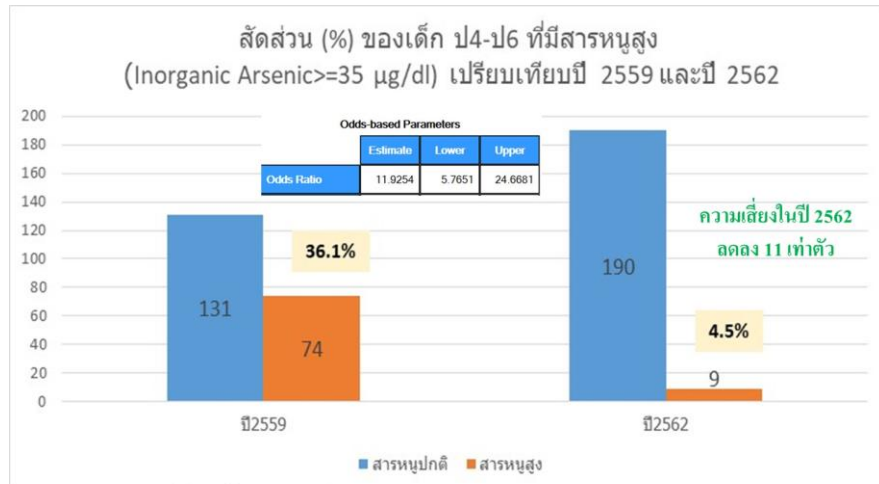
วันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๙ มีคำสั่งของคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ เรื่อง การแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ โดยมอบหมายให้กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงแรงงานมีหน้าที่ตรวจสอบและเสนอมาตรการแนวทางในการแก้ไขปัญห และให้ดำเนินการแก้ไขปัญหที่อาจเกิดขึ้นภายหลังการให้ระงับการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำและการประกอบโลหกรรมแร่ทองคำด้วย รวมถึงให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตพื้นที่ประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำและประกอบโลหกรรมแร่ทองคำ รวมทั้งพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งเป็นโอกาสที่ดีที่จะทำให้ประชาชนผู้เดือดร้อนจากการทำเหมืองแร่ทองคำ นักวิชาการ และผู้สนับสนุนให้มีการแก้ไขปัญหจะได้ช่วยกันทบทวนถึงข้อเท็จจริงในประเด็นต่างๆ ตามที่ปรากฏอยู่ในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (อีไอเอ) ของโครงการเหมืองแร่ทองคำ

ต่อมาในปี ๒๕๖๒ ภายหลังจากยุติการประกอบกิจการเหมืองทองนาน ๓ ปี สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ดำเนินการประเมินระดับสารหนู ไอคิว และความบกพร่องทางการเรียนรู้ ในกลุ่มเด็กนักเรียน ๖-๖ ใน ๖ โรงเรียนเดิมอีกครั้ง พบว่า สัดส่วนของการมีสารหนูสูงกว่าค่ากำหนดในร่างกายของกลุ่มเด็กนักเรียน ๖-๖ ของ ๖ โรงเรียนเดิม ลดลงจากร้อยละ ๓๕.๖ เหลือร้อยละ ๔.๕ (๙ คน ใน ๑๙๙ คน) หรือลดลง ๑๒ เท่าตัว ลดลงมากทุกโรงเรียน ทุกชั้นปี และทุกเพศ ซึ่งมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

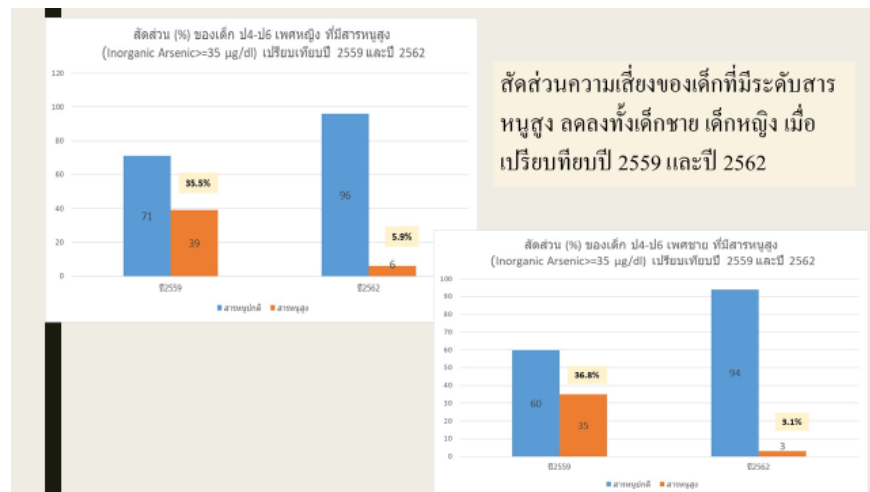
การประเมินระดับสติปัญญา (Intelligence Quotient; IQ) ด้วยแบบทดสอบ TONI-๔ พบว่าเด็กมีระดับสติปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์ปกติถึงร้อยละ ๔๐.๖ (๘๖ ใน ๒๑๒ คน) ส่วนการสำรวจในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ พบระดับสติปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยปกติอยู่ที่ ร้อยละ ๓๘.๔ (๘๓ ใน ๒๑๖ คน) ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

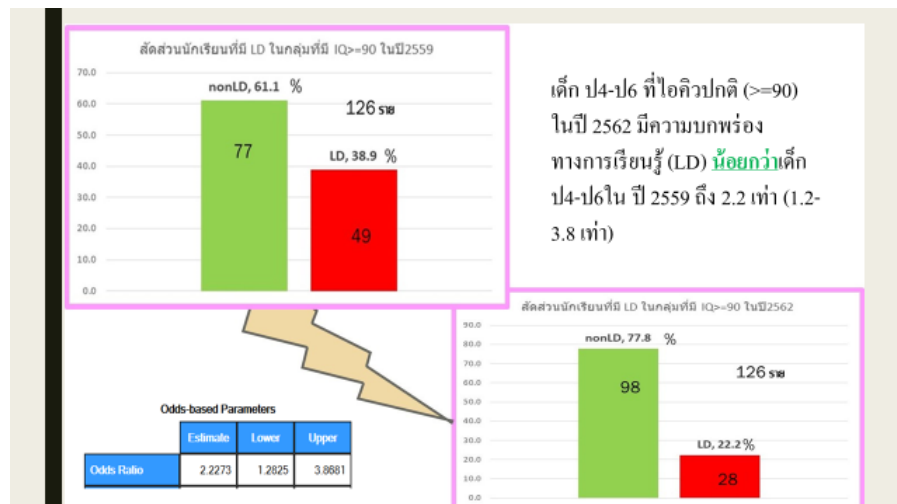
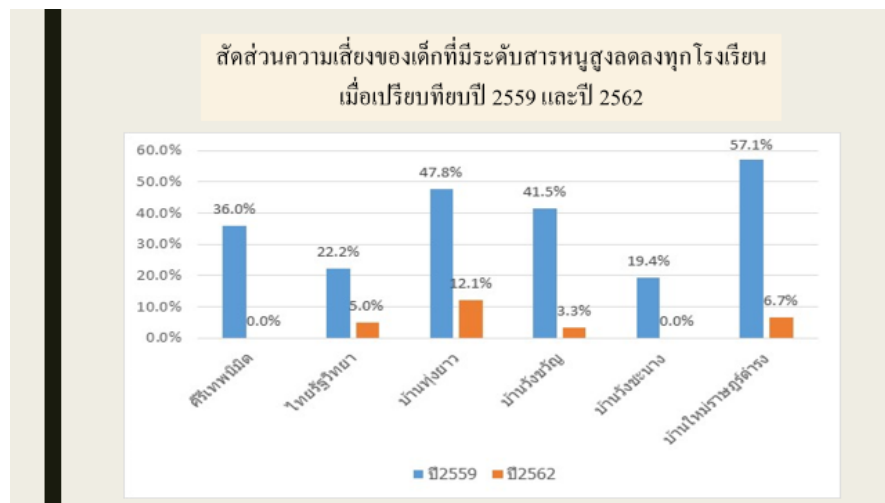
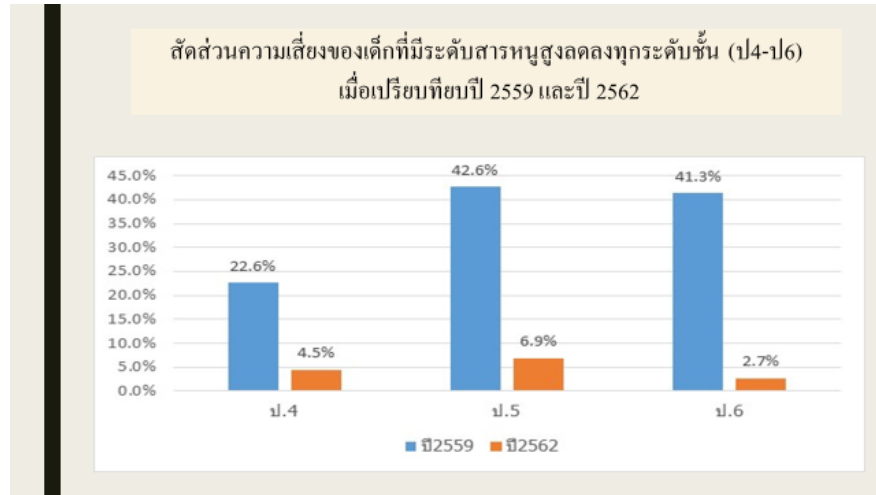
การประเมินการเรียนรู้ในเด็กจำนวน ๒๑๒ คน ด้วยแบบทดสอบคัดกรองความบกพร่องทางการเรียน (KBAST) พบว่าเด็กมีปัญหาการเรียนรู้ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ การอ่านคำ ด้านการสะกดคำ ด้านความเข้าใจประโยค ด้านการคำนวณทางคณิตศาสตร์ จำนวนร้อยละ ๑๘.๔๐ (๔๐ คน), ๓ ด้าน ร้อยละ ๒๐.๗๕ (๔๔ คน), ๒ ด้าน ร้อยละ ๑๙.๘๑ (๔๒ คน) และ ๑ ด้าน ร้อยละ ๒๒.๑๗ (๔๗ คน) และในกลุ่มเด็กที่มีระดับสติปัญญา IQ ปกติ (IQ >๙๐) จำนวน ๑๒๖ ราย นั้นพบว่าเด็กมีปัญหาบกพร่องทางการเรียนรู้ (Learning Disabilities; LD) ร้อยละ ๒๒.๒๒ (๒๘ ใน ๑๒๖ คน) ใน ๒๘ คนนี้พบว่ามีความบกพร่อง

ทางการเรียนรู้ ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านการอ่านคำ ด้านการสะกดคำ ด้านความเข้าใจประโยค ด้านการคำนวณทางคณิตศาสตร์ ถึงร้อยละ ๕๐.๐, บกพร่องทางการเรียนรู้ ๓ ด้าน ร้อยละ ๓๕.๘, บกพร่องทางการเรียนรู้ ๒ ด้าน และ ๑ ด้าน ร้อยละ ๗.๑ ส่วนการสำรวจในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ พบภาวะบกพร่องทางการเรียนอยู่ที่ ร้อยละ ๓๘.๙ ซึ่งหมายความว่า “เด็กที่มีไอคิวปกติ ในปี ๒๕๕๙ มีภาวะการเรื้อรังบกพร่องสูงกว่าปี ๒๕๖๒ กว่า ๒.๓ เท่า” ซึ่งมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Normal ranges of Inorganic Arsenic plus Methylated metabolites in urine are < 35 µg As/L (Agency for Toxic Substances and Disease Registry; ATSDR)

จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานจากผู้ปกครองพบว่าลักษณะของครอบครัวที่เด็กอาศัยอยู่ด้วยเป็นครอบครัวแอ่งกลาง ที่พ่อแม่เด็กไม่ได้อาศัยอยู่กับเด็กในหมู่บ้านเนื่องจากไปทำงานนอกหมู่บ้านถึง

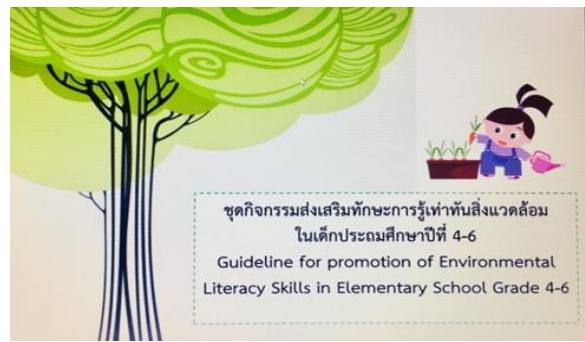
ร้อยละ ๘๓.๕๐ พ่อแม่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ประมาณ ๑ ใน ๔ ครอบครัวมีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท และครอบครัวมีรายได้ต่อเดือนที่ ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาทคิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ ๔๘.๖ ด้านการใช้สื่อของเด็ก เด็กมีปัญหาในการเรียน เช่น อ่านหนังสือไม่คล่อง อ่านไม่ออก สะกดคำไม่ได้ เขียนหนังสือผิดๆ ถูกๆ หรือคิดคำนวณตัวเลขไม่ได้ ซึ่งพ่อแม่ผู้ปกครองรู้ ร้อยละ ๘๓.๕๐ จะเข้าไปมีส่วนร่วมกับครู ในการช่วยเหลือปัญหาทางการเรียน ร้อยละ ๔๘.๑๐ ผู้ปกครองตอบว่า สภาพแวดล้อมในบริเวณบ้านและในชุมชนที่อาศัยอยู่มีการใช้สารเคมี สารพิษ หรือสารโลหะหนัก ที่อาจตกค้างในแหล่งดิน น้ำ อากาศ จนทำลายสุขภาพของบุตรหลาน

ในด้านความรู้ในการป้องกันตนเองจากสารพิษในสิ่งแวดล้อมจากการสอบถามเด็กในพื้นที่เสี่ยงอุตสาหกรรมนี้พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ ๖๔.๒ (๑๔๐ คน ใน ๒๑๘ คน) มีระดับความรู้ในการป้องกันตนเองจากสารโลหะหนัก อยู่ในระดับน้อย, มีระดับความรู้ในการป้องกันตนเองจากสารโลหะหนัก อยู่ในระดับปานกลางและระดับมากที่ ร้อยละ ๒๙.๔ และร้อยละ ๖.๔ ตามลำดับ ในส่วนพฤติกรรมการปฏิบัติตนในการป้องกันตนเองจากสารพิษของเด็ก พบว่ามีค่าเฉลี่ยของคะแนนการปฏิบัติตนในการป้องกันตนเองจากสารพิษโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เช่นล้างมือทุกครั้ง ก่อนหยิบอาหารเข้าปาก และพบคะแนนการปฏิบัติตนในการป้องกันตนเองในระดับปานกลางอยู่ เช่น การสวมหน้ากากอนามัยเมื่อต้องไปอยู่ในบริเวณแหล่งอุตสาหกรรม, การแยกซักเสื้อผ้าจากพ่อแม่ และการหาความรู้ด้านการดูแลสุขภาพและการป้องกันตนเองจากสารพิษ ซึ่งเป็นข้อมูลที่จะนำไปสู่การส่งเสริมให้เด็กตระหนัก มีทัศนคติ ความรู้เท่าทัน และการปฏิบัติตนในการป้องกันตนเองจากสารพิษต่อไปได้

ในปี ๒๕๖๒-๒๕๖๓ สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยได้จัดทำคู่มือ ส่งเสริมเรียนรู้ และการดูแลตนเองด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในเด็กโดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและครูในพื้นที่ เริ่มโดยการลงพื้นที่จัดอบรมติดตามความรู้ให้กับครูทั้ง ๖ โรงเรียน เริ่มจากการปรับทัศนคติให้ครูรับรู้ เข้าใจความบกพร่องของเด็ก เข้าถึงจิตใจเด็ก และตระหนักถึงบทบาทของตนเองในการสังเกต ประเมิน ความรู้ต่างๆ แล้วนำความรู้ที่ได้รับดังกล่าว ไปส่งเสริมเด็กเริ่มตั้งแต่การกับเด็กสื่อสารอย่างเข้าใจ เทคนิคกระบวนการสอน การร่วมกับเด็กในการจัดทำสื่อ พัฒนาเด็กการเรียนรู้เด็กในห้องเรียนปกติทั้งแบบกลุ่มและรายบุคคล ทั้งทักษะการสะกด อ่าน และเข้าใจภาษาไทย และคณิตศาสตร์การคิดคำนวณ และแนะนำพ่อแม่ต่อไป นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของครูทั้ง ๖ โรงเรียน ในการส่งเสริมเด็กร่วมกัน เนื่องจากเด็กอาศัยในพื้นที่เสี่ยงจึงจัดทำคู่มือพร้อมสื่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะการรู้เท่าทันสิ่งแวดล้อมแก่เด็ก เพื่อให้ครูนำไปส่งเสริมให้ความรู้แก่เด็กในการป้องกันตนเองจากสารพิษ, การลดความเสี่ยงจากการได้รับสัมผัสสารพิษ จากการปนเปื้อนทั้งทางน้ำและทางอากาศ ตัวอย่างวิธีการป้องกันตนเองจากสารพิษ ๑. ล้างผักผลไม้ก่อนรับประทานทุกครั้ง ๒. สวมใส่หน้ากากอนามัยเมื่อมีฝุ่นควันสารพิษ ๓. อาบน้ำชำระล้างร่างกายทุกครั้ง หลังกลับจากทำกิจกรรม ต่างๆนอกบ้าน ๔. ล้างมือทุกครั้งก่อนหยิบจับอาหารเข้าปาก ๕. ใส่เสื้อผ้าที่มิดชิด ๖. ดื่มน้ำที่มาจากขวดปิดสนิท หรือน้ำกรอง และ ๗. สวมรองเท้าทุกครั้งเมื่อออกจากบ้าน ซึ่งหากเด็กมีความรู้สำหรับการป้องกันตนเองในเบื้องต้นได้อย่างถูกต้อง ย่อมช่วยลดหลอมจนเป็นลักษณะนิสัย และเกิดเป็นพฤติกรรมในการดูแลส่งเสริมสุขภาพ ที่ผ่านมามีเด็ก ๆ สนุกกับการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมและยังจะช่วยเผยแพร่ความรู้นี้แก่เด็กในโรงเรียน ครอบครัว และชุมชนอีกด้วย ซึ่ง

เป็นการพัฒนาเด็กอย่างยั่งยืน โดยมีแผนระยะต่อไปนั้นคือการประเมินติดตามผลภายหลังการส่งเสริม
ฟื้นฟู

ภาพแสดง กิจกรรมการแก้ปัญหาภาวะการเรียนรู้ผิดปกติ (LD) ในเด็กป๔ -ป๖ที่มีระดับสติปัญญา
ปกติใน ๖โรงเรียนรอบเหมืองทอง โดยโรงเรียนมีส่วนร่วม

กรณีพื้นที่รอบเหมืองแร่ทองคำ จังหวัดเลย ^{7 8 9}

พื้นที่รอบเหมืองแร่ทองคำ จังหวัดเลย เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ประสบปัญหาการปนเปื้อนสารอันตราย ทั้งในแหล่งน้ำผิวดิน แหล่งน้ำใต้ดิน และพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งมีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องได้เข้าไป ตรวจสอบปัญหาการปนเปื้อนหลายครั้งตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ เป็นต้นมา หลังจากที่มีการร้องเรียนปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในพื้นที่ ๖ หมู่บ้านของตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย การตรวจสอบระดับพื้นที่ของหน่วยงานราชการหลายหน่วยงานต่างก็พบการปนเปื้อนสารอันตรายหลายชนิดที่มีค่าสูง เกินมาตรฐาน อาทิ สารไซยาไนด์และโลหะหนักบางอย่าง โดยเฉพาะ สารหนู (Arsenic) ซึ่งพบว่ามีความสูง ในระดับที่อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อสุขภาพของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ได้ อย่างไรก็ตาม หน่วยงานราชการต่างก็ไม่สามารถที่จะบ่งชี้และยืนยันที่มาของสาเหตุการปนเปื้อนนั้นๆ ได้ชัดเจน ว่าสาเหตุการปนเปื้อนเกิดจากการประกอบกิจการเหมืองแร่หรือเป็นการปนเปื้อนที่มีอยู่แต่เดิมในธรรมชาติ

การศึกษาการปนเปื้อนสารมลพิษในพื้นที่รอบเหมืองทอง โดย มูลนิธิบูรณะนิเวศ การศึกษาการปนเปื้อนสารอันตรายในสิ่งแวดล้อมรอบพื้นที่เหมืองทอง ปี ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙ พบดังนี้

วันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๕๕ ได้สำรวจสารอันตรายในสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น โดยศึกษาดิน พื้นที่เกษตรกรรมบริเวณห้วยเหล็ก และตะกอนดิน ในแหล่งน้ำผิวดินบริเวณห้วยเหล็ก จำนวน ๗ ตัวอย่าง พบว่า ตะกอนดินในร่องห้วยเหล็กบริเวณใต้บ่อเก็บกากแร่ มีสารหนูสูงสุด ๖๕.๕ มก./กก. และดินในแปลงนาห้วยเหล็ก พบสารหนู ๖๘.๙ มก./กก

เดือนมิถุนายน และพฤศจิกายน ๒๕๕๖ ศึกษาขอบเขตของการปนเปื้อน และประเมินสถานการณ์ของระดับการปนเปื้อน โดยศึกษาดินพื้นที่เกษตรกรรมบริเวณห้วยเหล็ก และห้วยผุก จำนวน ๘๒ ตัวอย่างพบสารหนูในดินสูงสุด ๕๒๐.๒ มก./กก. ในร่องห้วยเหล็ก บริเวณใต้บ่อเก็บกากแร่ ชุมเหมืองเก่าภูซำป่าบอนมีสภาพน้ำเป็นกรด รู้สึกได้ถึงการระเหยของแก๊ส และพบสารหนูในดินสูง ๔๒ มก./กก.

วันที่ ๑๐ – ๑๒ มีนาคม ๒๕๕๘ สำรวจการปนเปื้อนในพื้นที่เฝ้าระวังรอบเหมืองทองคำ โดยศึกษาดิน จำนวน ๓๘ ตัวอย่างในพื้นที่เกษตรกรรมของชาวบ้านที่ร่องห้วยเหล็ก – ร่องใต้กองหินทิ้ง ผลพบว่า สารหนูในดินห้วยเหล็ก ใต้บ่อเก็บกากแร่ ๔๘ – ๑๒๑ มก./กก. แปลงนา ๑๒ – ๑๐๖ มก./กก. ใต้กองหินทิ้ง ๑๒ – ๖๗ มก./กก.

⁷ เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง สิทธิเด็กกับสิ่งแวดล้อม ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อเด็ก ในประเด็นเหมืองทองและขยะอุตสาหกรรม งานเฉลิมฉลอง 30 ปี อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก วันศุกร์ที่ 22 พฤศจิกายน 2562 ณ ศูนย์ประชุมวายุภักษ์ โรงแรมเซ็นทรา ศูนย์ราชการและคอนเวนชันเซ็นเตอร์

⁸ เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง ทบทวนรายงาน EIA: ปัญหาข้อพิจารณาและแนวทางการฟื้นฟู นำเสนอในงานสัมมนาวิชาการข้อเท็จจริงและความจริงเหมืองทองคำจังหวัดเลยครั้งที่ 2 วันพฤหัสบดีที่ 29 มิถุนายน 2561 ณ ห้องประชุมพันรูปติตัญญูมณฑลชั้น 2 อาคาร KU home มหาวิทยาลัยเกษตรบางเขน

⁹ มูลนิธิบูรณะนิเวศ เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ การฟื้นฟูพื้นที่ปนเปื้อนมลพิษ :จากกรณีเหมืองทองคำ จังหวัดเลย สู่ข้อพิจารณาทางนโยบายการบริหารจัดการแร่ของไทย ณ ห้องริชมอนด์ บอลรูม 2 ชั้น 4 โรงแรมริชมอนด์ จังหวัดนนทบุรี วันศุกร์ที่ 4 ตุลาคม 2562

วันที่ ๒๐ - ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ ได้ทำการศึกษาการการสะสมของโลหะหนักในตะกอนดิน พื้นที่เกษตรกรรมและเพื่อประเมินผลกระทบทางสุขภาพ โดยตรวจวิเคราะห์ตะกอนดิน จำนวน ๒๐ ตัวอย่างในแหล่งน้ำผิวดินในพื้นที่เกษตรกรรม บริเวณร่องห้วยเหล็ก ห้วยผูก และลำน้ำฮวย รวมถึงภูเขา ป่าบอน ผลพบว่า ผลวิเคราะห์ โลหะหนักปนเปื้อนที่สำคัญ สารหนู แคดเมียม ทองแดง พบโลหะหนัก สูงที่สุด บริเวณห้วยเหล็ก จุด LE ๙ สารหนู (As) ๓๙.๑๘ มก./กก. แคดเมียม (Cd) ๑๕.๓๓ มก./กก. จุด LE ๑๐ สารหนู (As) ๑๖๒.๑๗ มก./กก. แคดเมียม (Cd) ๓๙.๒๕ มก./กก.

ตารางแสดง การประเมินความเสี่ยงทางสุขภาพ ในร่องห้วยเหล็ก - RSC (Risk-Integrated Software for Cleanups)

สารโลหะหนัก / ผู้ได้รับสาร	ตัวอย่าง สิ่งแวดล้อม	ปริมาณ โลหะหนัก	ดัชนี ความเสี่ยง	ค่าความเสี่ยง จากการได้รับสารเคมีผ่าน ช่องทางต่างๆ			ค่า ความเสี่ยง	ระดับของความเสี่ยงทาง สุขภาพ
				ทาง ปาก	ทาง ผิวหนัง	ทางการ กินอาหาร (พืช)		
สารหนู / เด็ก	LE 10	162.17	ELCR	4.4E-05	2.6E-06	8.3E-05	1.3x10 ⁻⁴	ยอมรับไม่ได้
สารหนู / ผู้ใหญ่	LE 10	162.17	ELCR	1.9E-06	6.0E-07	5.5E-05	5.8x10 ⁻⁵	อาจมีปัจจัยเสี่ยง และควรเฝ้าระวัง
สารหนู / เด็ก	LE 10	162.17	HQ	1.2	6.8E-02	2.1	3.3	สถานการณ์ไม่ปกติ และมีความรุนแรง
สารหนู / ผู้ใหญ่	LE 10	162.17	HQ	3.4E-02	1.0E-02	9.6E-01	1.0	สถานการณ์ปกติ
แคดเมียม / เด็ก	LE 10	39.25	HQ	1.7E-01	2.5E-04	4.3	4.5	สถานการณ์ไม่ปกติ และมีความรุนแรง
แคดเมียม / ผู้ใหญ่	LE 10	39.25	HQ	5.1E-03	5.1E-05	1.8	1.8	สถานการณ์ไม่ปกติ และมีความรุนแรง

หมายเหตุ ค่าความเสี่ยงจากการได้รับสารก่อกัมเริง ELCR > ๑๐^{-๔} (มากกว่า ๑ ใน ๑๐,๐๐๐) เป็นความเสี่ยงที่ไม่อาจยอมรับได้ ต้องดำเนินการแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วนค่าสัดส่วนความเสี่ยงอันตราย HQ > ๑ คือ สถานการณ์ไม่ปกติ มีปัจจัยที่ทำให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพ ต้องดำเนินการค้นหาและระบุภัยอันตรายต่อสุขภาพ

การทอดระยะเวลายาวนานออกไปเรื่อยๆ ในการพิสูจน์ที่มาสาเหตุของปัญหายิ่งทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ได้รับผลกระทบมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งผลกระทบทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากประชาชนจำนวนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรมและมีวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นอยู่ทุกวัน และแม้ว่าทุกวันนี้การทำเหมืองแร่ในจังหวัดเลยได้หยุดลงชั่วคราว ประชาชนที่เดือดร้อนก็ยังคงรอคำตอบที่ชัดเจนอยู่ ทั้งจากรัฐบาลและบริษัท ทุงคำ จำกัด ที่จะดำเนินการแก้ปัญหาการปนเปื้อนสารอันตรายในบริเวณรอบๆ อย่างไรบ้างและจะเริ่มดำเนินการได้เมื่อไหร่

ความท้าทาย/ช่องว่างที่ยังมีอยู่ในการขับเคลื่อนแต่ละมาตรการ

กรณีเหมืองทอง เป็นกรณี que แสดงให้เห็นถึงความท้าทายและจุดอ่อนของการคุ้มครองเด็กทั้ง มาตรการทางกฎหมาย การบริหาร และสังคมในหลายประเด็นได้แก่

๑. **วิธีการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (environmental and health impact assessment) ต้องแก้ไขโดยให้ความสำคัญกับกลุ่มเด็กและหญิงตั้งครรภ์เป็นพิเศษมากขึ้น**

การประกอบกิจการเหมืองทองมีการดำเนินการในหลายประเทศ ในการค้นหาพื้นที่ที่มีแร่ทองคำ พบว่ามักเป็นพื้นที่ที่มีสารหนูสูงเช่นกัน ดังนั้นผู้ประกอบการจึงควรรู้ก่อนแล้วว่าพื้นที่นี้มีสารหนูอยู่สูง ในขณะเดียวกันมีการศึกษาเรื่องผลของสารหนูต่อสมองและพัฒนาการของเด็กทั้งในเด็กเล็กและตัวอ่อนในครรภ์¹⁰ ในการประกอบกิจการเหมืองทองขนาดใหญ่ในหลายประเทศต่างก็มีปัญหาเรื่องผลกระทบของสารหนูต่อสุขภาพของเด็กที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง¹¹ อย่างไรก็ตามในรายงานการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ไม่ปรากฏรายละเอียดในการประเมินภาวะสารหนูในเด็กรวมทั้งหญิงตั้งครรภ์ในรายละเอียด ทำให้ไม่มีข้อมูลพื้นฐานเดิมก่อนดำเนินการเหมืองแร่ และใช้เป็นข้ออ้างของผู้ประกอบการว่าเด็กในพื้นที่มีสารหนูในร่างกายอยู่เดิมสูงอยู่แล้วเนื่องจากว่ามีสารหนูในพื้นที่รอบบริเวณนี้มีสารหนูสูงอยู่เดิม อย่างไรก็ตามเมื่อมีการติดตามระดับสารหนูในเด็กเมื่อปิดกิจการแล้วพบว่าสารหนูในร่างกายเด็กลดลงกว่า ๘ เท่าตัว

ในปี ๒๕๖๐ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา ๕๘ ได้กำหนดไว้ว่า สำหรับโครงการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อทรัพยากรธรรมชาติคุณภาพสิ่งแวดล้อมสุขภาพอนามัยคุณภาพชีวิตหรือส่วนได้เสียอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อม รัฐต้องจัดให้มีการประเมินผลกระทบทางด้านสุขภาพและจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้อง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้มีประกาศเรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการระเบียบปฏิบัติและแนวทางในการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพฉบับที่ ๔ พ.ศ.๒๕๖๐¹² ได้กำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมสำหรับโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพจะต้องมีการศึกษาครอบคลุมปัจจัยดังต่อไปนี้

- การเปลี่ยนแปลงสภาพและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
- การผลิตขนส่งและการจัดเก็บวัตถุดิบอันตราย
- การกำเนิดและการปล่อยของเสียและสิ่งคุกคามสุขภาพ

¹⁰ Wang B, Liu J, Liu B, Liu X, Yu X. Prenatal exposure to arsenic and neurobehavioral development of newborns in China. *Environ Int.* 2018 Dec;121(Pt1):421-427. doi: 10.1016/j.envint.2018.09.031. Epub 2018 Sep 25.

¹¹ Molina-Villalba I, Lacasaña M, Rodríguez-Barranco M, Hernández AF, Gonzalez-Alzaga B, Aguilar-Garduño C, Gil F. Biomonitoring of arsenic, cadmium, lead, manganese and mercury in urine and hair of children living near mining and industrial areas. *Chemosphere.* 2015 Apr;124:83-91. doi: 10.1016/j.chemosphere.2014.11.016. Epub 2014 Nov 27.

¹² ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติและแนวทางในการจัดทำรายงาน การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๐ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๒๙ ง ๑๘ กันยายน ๒๕๖๐

- การสัมผัสสัมผัสต่อมลพิษและสิ่งคุกคามสุขภาพไม่ว่าจะเป็นเส้นทางการสัมผัสเข้าสู่ร่างกาย เช่น โดยการหายใจ การรับประทาน การสัมผัสทางผิวหนัง เป็นต้น การสัมผัสของคอนกรีตหรือผู้ปฏิบัติงานในโครงการหรือกิจการ การสัมผัสของประชาชนโดยรอบโครงการหรือกิจการเป็นต้น
- การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่ออาชีพการจ้างงานและสภาพการทำงานในท้องถิ่นทั้งทางบวกและทางลบ เช่น ความเสี่ยงและอุบัติเหตุจากการทำงาน การเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศทรัพยากรและห่วงโซ่อุปทานของสินค้า และบริการที่เป็นรากฐานการดำรงชีวิตหลักของประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในพื้นที่
- การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของประชาชนและชุมชน
- การเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ที่มีความสำคัญเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรม
- ผลกระทบที่เฉพาะเจาะจงหรือมีความรุนแรงเป็นพิเศษต่อประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะกลุ่มที่มีความเปราะบางเปราะบางเช่น เด็ก ผู้พิการ ผู้สูงอายุ พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว และชนกลุ่มน้อย

การผลักดันให้มีการปฏิบัติอย่างจริงจังในการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพโดยคำนึงถึงเด็กในปัจจุบัน รวมทั้งเด็กในรุ่นต่อไป(next generation) ซึ่งหมายถึงผลกระทบต่อหนุ่มสาววัยเจริญพันธุ์ หญิงตั้งครรภ์ และตัวอ่อนในครรภ์ โดยจัดให้เป็นกลุ่มเปราะบางที่ต้องประเมินเป็นพิเศษตาม “ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเรื่องกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการระเบียบปฏิบัติและแนวทางในการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพฉบับที่ ๔ พ.ศ.๒๕๖๐” จะนำไปสู่กรอบแนวคิด “การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของคนในรุ่นถัดไป” (next generation impact assessment) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ๒๐๓๐ (SDG 2030)

๒. กฎระเบียบและการควบคุมโดยรวมของการทำเหมืองแร่ ยังคงหละหลวม ไม่คุ้มครองประชาชนและสิ่งแวดล้อม ต้องปรับปรุงทั้งตัวบทกฎหมายและการควบคุม เช่น การจำกัดระยะเวลาการออกใบอนุญาต การจัดทำข้อมูลพื้นฐานสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม การจัดทำพื้นที่กันชน

จากปัญหาเหมืองแร่ทองคำจะพบจุดอ่อนในหลายประเด็นอันส่งผลให้ผู้ประกอบการสามารถละเลยต่อการดูแลสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายหรือระเบียบที่กำหนด ไม่ว่าจะเป็นระยะเวลาของการอนุญาตให้ประกอบกิจการได้อย่างยาวนาน การไม่ได้จัดทำข้อมูลพื้นฐานสุขภาพสิ่งแวดล้อมให้ครบถ้วน ไม่มีรายละเอียดในกลุ่มเสี่ยงสูง เช่น กลุ่มเด็ก ความสับสนในการจัดทำพื้นที่กันชน จึงควรมีการปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบการปฏิบัติ

ในปี ๒๕๖๐ ได้มีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติเหมืองแร่ ๒๕๖๐¹³ ใจความสำคัญได้แก่

มาตรา ๑๙ การอนุญาตให้ทำเหมืองให้พิจารณา อนุญาตได้เฉพาะในพื้นที่ที่แผนแม่บทการบริหารจัดการแร่กำหนดให้เป็นเขตแหล่งแร่เพื่อการทำเหมือง มีความคุ้มค่าในทางเศรษฐกิจ และสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ในแผนแม่บท การบริหารจัดการแร่ และในกรณีที่แหล่งแร่ใดมีศักยภาพในการพัฒนา แต่เทคโนโลยีที่จะใช้ในการทำเหมือง และมาตรการป้องกันผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนยังไม่เหมาะสม ให้สงวน แหล่งแร่นั้นไว้จนกว่าจะมีเทคโนโลยี และมาตรการป้องกันผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของ ประชาชนที่เหมาะสม ในกรณีการทำเหมืองที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของ ประชาชนสูง ในการอนุญาตต้องกำหนดให้มีการจัดทำแนวพื้นที่กั้นชนการทำเหมือง และจัดทำข้อมูลพื้นฐาน ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนด้วย

มาตรา ๓๒ ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกประกาศกำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดทำแนวพื้นที่กั้นชนการทำเหมือง การจัดทำ ข้อมูลพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน มาตรฐานและวิธีการควบคุมการปล่อยมลพิษ หรือสิ่งอื่นใดที่อาจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากการทำเหมือง การแต่งแร่ และการประกอบโลหกรรม และหลักเกณฑ์หรือวิธีการให้ความคุ้มครองแก่คนงานและความปลอดภัยแก่บุคคลภายนอก

การกำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนอย่างน้อย ต้องกำหนดให้มีการศึกษาข้อมูลทางธรณีวิทยาเกี่ยวกับการปนเปื้อนของโลหะหนักหรือสารพิษ และการเจ็บป่วย ที่อาจเกิดจากสารเคมีหรือมลพิษที่เกิดจากการทำเหมืองของประชาชนในพื้นที่ก่อนและหลังการทำเหมือง

สำหรับการสำรวจแร่ ยังกำหนดกฎสำคัญดังนี้

มาตรา ๔๓ ให้อธิบดีเป็นผู้ออกอาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่ อาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่มีอายุไม่เกินสองปีนับแต่วันที่ออก เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยของบุคคล สัตว์ พืช และทรัพย์สิน อธิบดีอาจกำหนดเงื่อนไขใด ๆ ตามที่เห็นสมควรไว้ในอาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่ก็ได้

มาตรา ๔๔ ผู้ถืออาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่ต้องยื่นรายงานผลการดำเนินงานและการสำรวจ ที่กระทำไปในรอบระยะเวลาทุกหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ได้รับอาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่ต่อ เจ้าพนักงานอุตสาหกรรมแร่ประจำท้องที่ภายในสามสิบวันนับแต่วันสิ้นกำหนดระยะเวลาดังกล่าว และต้องยื่นรายงานผลการดำเนินงานและการสำรวจที่ได้กระทำไปทั้งหมดต่อเจ้าพนักงานอุตสาหกรรมแร่ ประจำท้องที่ภายในสามสิบวันก่อนอาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่สิ้นอายุ

สำหรับการประกอบเหมืองแร่ขนาดเล็ก ยังกำหนดให้มีคณะกรรมการแร่จังหวัดดังนี้

¹³ พระราชบัญญัติ แร่ พ.ศ. ๒๕๖๐ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๒๖ ๒ มีนาคม ๒๕๖๐

มาตรา ๒๘ ในจังหวัดที่จะมีการออกประธานบัตรสำหรับการทำเหมืองประเภทที่ ๑ ให้มีคณะกรรมการแร่จังหวัด ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด ปฏิรูปที่ดินจังหวัด ผู้แทนกรมเจ้าท่า-กรมทรัพยากรธรณี-กรมศิลปากร-กรมอุตสาหกรรมพื้นฐาน-การเหมืองแร่ นายอำเภอ และผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้แทน สมาคมการเหมืองแร่ และผู้ทรงคุณวุฒิได้แก่ ผู้แทนองค์กรเอกชน จำนวนไม่เกินสองคน ผู้แทนองค์กรชุมชน จำนวนไม่เกินสองคน ผู้ซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ หรือมีประสบการณ์ด้านการเหมืองแร่ ด้านสังคมศาสตร์ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสุขภาพ ด้านละหนึ่งคน

มาตรา ๒๙ ให้คณะกรรมการแร่จังหวัดมีอำนาจหน้าที่ในการให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับการอนุญาตหรือไม่อนุญาต การต่ออายุ การโอน การเพิกถอน หรือการกำหนดเงื่อนไขใด ๆ เกี่ยวกับประธานบัตรสำหรับการทำเหมืองประเภทที่ ๑ และพิจารณาข้อร้องเรียนหรือผลกระทบจากการทำเหมืองประเภทที่ ๑ ตามมาตรา ๒๘

ต้องมีการติดตามให้มีการใช้กฎหมายใหม่ได้อย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสุขภาพประชาชนรวมทั้งเด็กที่ด้อยโอกาส มิใช่เป็นเพียงการแก้ไขกฎหมายเพียงเพื่อเปิดทางให้ผู้ประกอบการเดิมกลับมาดำเนินการได้อีกครั้ง

๓. *แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของประเทศ ยังคำนึงถึงการสร้างรายได้ประเทศเป็นหลัก ยังมีความไม่แน่นอนในการใช้วาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ๒๐๓๐ และ อนุสัญญาสิทธิเด็ก เป็นกรอบในการบริหาร การประกอบธุรกิจ การทำข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างประเทศ*

ในกรณีเหมืองทองพบว่า มีเจ้าหน้าที่รัฐ นักการเมือง ผู้ประกอบการรายใหญ่ข้ามชาติจากประเทศพัฒนาแล้ว ต่างมิได้ยึดหลักการประกอบกิจการที่คำนึงถึงสิทธิเด็กและวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ๒๐๓๐ เป็นศูนย์กลางการประกอบกิจการหรือบริหารทางธุรกิจ เหมืองทองเป็นตัวอย่างของอุตสาหกรรมที่มีเม็ดเงินทางเศรษฐกิจสูง แต่มีส่วนในการทำให้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพหรือการก่อกำเนิดสารโลหะหนักและอื่นๆในสิ่งแวดล้อมโดยรอบเช่น ไซยาไนด์ สารหนูหรืออาร์เซนิก จนเป็นเหตุให้ส่งผลกระทบต่อร่างกายได้ตัวอย่างสารหนูในสิ่งแวดล้อมในกรณีเหมืองทองที่จังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย ที่เป็นกรณีที่มีการร้องเรียนจนถึงระดับที่รัฐบาลไทยสั่งปิดการดำเนินการ โดยได้สั่งยุติการขออนุญาตอาชญาบัตรพิเศษสำรวจแร่ทองคำ ประธานบัตรทำเหมืองแร่ทองคำ และการขอต่อยุ่ประธานบัตรทั่วประเทศ ต่อมาผู้ประกอบการยื่นฟ้องรัฐบาลไทยและต่อมาคดีเข้าสู่กระบวนการระงับข้อพิพาทตามกระบวนการอนุญาโตตุลาการ โดยอนุญาโตตุลาการนัดหรือครั้งแรกในวันที่ ๑๙ พ.ย. ๒๕๖๒

ในการประชุมรัฐสภาในวันที่ ๕ มิ.ย.๒๕๖๒ ที่ผ่านมา ก่อนการลงมติได้มีการอภิปรายถึงเรื่องคุณสมบัตินายกรัฐมนตรี และมีการหยิบยกประเด็นเหมืองทองขึ้นมา โดยนักการเมืองพรรคฝ่ายค้าน ได้แสดงให้เห็นถึงทัศนคติความห่วงใยต่อเศรษฐกิจโดยไม่ได้ให้ความเห็นด้านสิทธิความปลอดภัยในเด็กไว้เลย โดยได้กล่าวถึงกรณีที่ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา สั่งปิดเหมืองทำให้รัฐบาลถูกฟ้องร้องและอาจส่งผล

ให้แพ็คดี อย่างไรก็ตามนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ พรรคร่วมรัฐบาล ได้อภิปรายแย้งว่า รัฐบาลไทยมีโอกาสชนะ เพราะจากการตรวจสอบจากกระทรวงอุตสาหกรรมพบว่าบริษัททำผิดเงื่อนไขสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบ พล.อ.ประยุทธ์จึงต้องสั่งปิดเหมือง

นอกจากนั้นยังมีข่าวที่ถูกเปิดเผยว่า รัฐบาลไทยได้มีการสอบสวนกรณีสินบนข้ามชาติซึ่งสงสัยว่ามีบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ออสเตรเลีย ซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ของบริษัทที่จดทะเบียนในประเทศไทย ถูกร้องเรียนว่ามีความเกี่ยวข้องกับการกระทำการทุจริตในการขุดเหมืองแร่ทองคำในไทย โดยให้สินบนแก่เจ้าหน้าที่รัฐในประเทศไทยด้วย^{14, 15, 16, 17}

แม้ว่าผู้บริหารประเทศจะออกคำสั่งยุติการประกอบกิจการแล้ว และมีกรณีติดสินบนและรुकล้ำเขตอุทยานอยู่ในระหว่างการสืบหาข้อมูล แต่ยังคงมีความเห็นและความพยายามอีกหลายฝ่ายที่จะผลักดันให้การประกอบเหมืองทองคำกลับมาดำเนินการได้อีก โดยอ้างอิงความสำคัญของการสร้างรายได้ท้องถิ่น โดยมีข้อเสนอให้กลับมาประกอบการได้ภายใต้เงื่อนไขตามพระราชบัญญัติเหมืองแร่ ๒๕๖๐ เป็นเครื่องมือในการควบคุมสิ่งแวดล้อมที่อาจก่อเกิดมลพิษส่งผลกระทบต่อสมองและการพัฒนาเด็ก ในวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๒ มีข่าวเปิดเผยว่า รัฐมนตรีกระทรวงอุตสาหกรรมให้แนวทางหาข้อยุติกรณีบริษัทผู้ประกอบการจากประเทศออสเตรเลียที่ยื่นอนุญาโตตุลาการฟ้องรัฐบาลไทย ละเมิดข้อตกลงการค้าเสรี ไทย-ออสเตรเลีย (TAFTA) โดยอาศัยอำนาจมาตรา ๔๔ ของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ฉบับที่ ๗๒/๒๕๕๙ เมื่อวันที่ ๑ ม.ค.๒๕๕๙ ระบุการอนุญาตให้ประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ จ. พิจิตร เพชรบูรณ์ พิษณุโลก ส่งผลกระทบต่อการประกอบธุรกิจ ว่า หนึ่งในทางเลือก คือ เจรจากับเอกชนให้ประกอบกิจการต่อ แต่ต้องดำเนินการตามพระราชบัญญัติ แร่ ฉบับใหม่ พ.ศ. ๒๕๖๐ ขั้นตอนในการ

¹⁴ <https://www.isranews.org/isranews/54242-llom.html> “คดีกล่าวหาหน้การเมือง-เจ้าหน้าที่รัฐ รับสินบนเอื้อประโยชน์บริษัททำเหมืองแร่ข้ามชาติ” ประมาณปี 2558 คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ข้อมูลและหลักฐานจากคณะกรรมการตลาดหลักทรัพย์และการลงทุนของประเทศออสเตรเลีย (ASIC) ที่ส่งมาให้สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ก.ล.ด.) พบว่า มีบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ออสเตรเลีย ซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ของบริษัทที่จดทะเบียนในประเทศไทย ถูกร้องเรียนว่าเกี่ยวข้องกับการกระทำการทุจริตในการขุดเหมืองแร่ทองคำในไทย โดยมีการโอนเงินจากประเทศออสเตรเลียมายังประเทศไทย ที่อาจเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการขอใบอนุญาตขุดเหมืองแร่ทองคำ หรือเกี่ยวข้องกับการทำธุรกิจเหมืองแร่ทองคำ พร้อมทั้งให้สินบนแก่เจ้าหน้าที่รัฐในไทยด้วย ต่อมา มีการแต่งตั้งคณะกรรมการไต่สวนในคดีนี้ ล่าสุด มีการเปิดเผยว่ามีเจ้าหน้าที่รัฐอย่างน้อย 13 ราย เข้าไปพัวพันกับการกล่าวหาว่า ได้รับเงินสินบนจากบริษัทข้ามชาติเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับการขุดเหมืองแร่ทองคำ เบื้องต้นสำนักข่าวอิศรา www.isranews.org ตรวจสอบพบว่า มีนายจารุพงศ์ เรืองสุวรรณ อดีต รว.มหาดไทย และนายประเสริฐ บุญชัยสุข อดีต รว.อุตสาหกรรม สมัยรัฐบาล น.ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นหนึ่งในผู้ถูกกล่าวหา พร้อมเปิดเผยชื่อบริษัทเอกชนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นคนให้สินบนด้วย คือ กลุ่มบริษัท คิงส์เกต โดยข้อกล่าวหาดังกล่าว ระบุว่า ระทำความผิดต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ตามนัยมาตรา 66 และมาตรา 88 แห่ง พ.ร.บ.ป.ป.ช. โดยเรียก รับ หรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ หรือให้ ขอให้ หรือรับว่า จะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อให้กลุ่มบริษัท คิงส์เกต ได้ประโยชน์ในการสำรวจและทำเหมืองแร่ ในพื้นที่ จ.สระบุรี จ.ลพบุรี จ.เพชรบูรณ์ จ.พิจิตร และ จ.พิษณุโลกโดยมิชอบ ขณะที่บริษัท คิงส์เกต คอนโซลิเดเต็ด เป็นบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ออสเตรเลีย เป็นบริษัทแม่ของบริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) บริษัททำเหมืองแร่ขนาดใหญ่ในประเทศไทย โดยบริษัท คิงส์เกตฯ ถือหุ้นใหญ่สุดร้อยละ 48% (อ่านประกอบ : ‘จารุพงศ์-ประเสริฐ’ถูก ป.ป.ช.ตั้งอนุสอบปมเรียกเงินเอื้อ บ.เหมืองแร่, ป.ป.ช.ตั้งอนุสอบปมเหมืองทอง พบเอกชน ตปท.ติดสินบน จนท.รัฐ)”

¹⁵ <https://www.isranews.org/isranews-news/item/53466-jarupongprasert.html>

¹⁶ https://greenworld.or.th/green_issue/สินบนเหมืองทอง/

¹⁷ ป.ป.ช. สั่งสอบปมสัมปทานเหมืองทอง : <https://www.dailynews.co.th/politics/351643>

ดูแลสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนเข้มงวด หากเอกชนสามารถทำตามเงื่อนไขได้ทั้งหมด ก็สามารถทำได้

ข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างประเทศแม้มีวัตถุประสงค์โดยตรงเพื่อความร่วมมือในทางเศรษฐกิจที่จะขยายการค้า ระหว่างกันโดยการปรับลดภาษีให้ต่ำลง และเป็นศูนย์ เพื่อเกิดการค้าอย่างเสรีในที่สุด แต่ในขณะที่เดียวกันการดำเนินการค้าตามข้อตกลงนี้ควรอยู่บนฐานการดำเนินธุรกิจที่ไม่ขัดแย้งกับวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ๒๐๓๐ และ อนุสัญญาสิทธิเด็กซึ่งเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศเช่นเดียวกัน ควรมีบทบัญญัติกำหนดว่าหากมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ต้องมีผลต่อการยกเลิกข้อตกลงเป็นกรณีเฉพาะได้และต้องชดเชยค่าเสียหายอันเกิดจากการละเมิดนั้นและมีความผิดตามกฎหมายอื่นใดที่เกี่ยวข้องต่อการปกป้องคุ้มครองเด็กและสิ่งแวดล้อมต่อไป

นอกจากนั้นการดำเนินธุรกิจตามข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างประเทศ ที่มีการตัดสินบนข้ามชาติอันส่งผลให้เกิดการละเมิดวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน๒๐๓๐ และ อนุสัญญาสิทธิเด็กก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคล หรือสิ่งแวดล้อม ต้องมีผลต่อการยกเลิกข้อตกลงเป็นกรณีเฉพาะได้ ต้องชดเชยค่าเสียหายอันเกิดจากการละเมิดนั้น และมีความผิดตามกฎหมายอื่นใดที่เกี่ยวข้องต่อการปกป้องคุ้มครองเด็กและสิ่งแวดล้อมต่อไป ต้องมีหน่วยงาน รับผิดชอบในการติดตามเฝ้าระวัง แจ้งเตือน และจัดทำรายงานเผยแพร่แก่สาธารณะเพื่อกำกับทิศทาง พฤติกรรมของผู้กำหนดนโยบาย นักการเมือง ผู้ประกอบการรายใหญ่ที่เป็นธุรกิจขนาดใหญ่มีอิทธิพลสูง ในกรณีดำเนินการขัดกับหลักการตามอนุสัญญาสิทธิเด็กและวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ๒๐๓๐ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้สาธารณะนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง

๔.เด็กในพื้นที่ได้รับการตรวจพบสารหนูในระดับสูงและมีปัญหาการเรียนรู้ผิดปกติ (learning disability) ยังไม่ได้รับการฟื้นฟูเยียวยาหรือการแสดงความรักความรับผิดชอบอื่นใดจากผู้ประกอบการซึ่งปฏิเสธความสัมพันธ์ของสารหนูและภาวะการเรียนรู้ผิดปกติดังกล่าวกับการทำเหมืองแร่ รวมทั้งการฟ้องเรียกค่าเสียหายทางธุรกิจจากรัฐบาลไทยในกรณีผิดข้อตกลงการค้าเสรี

เด็ก ครอบครัว ชุมชนที่ได้รับผลกระทบยังไม่ได้รับการฟื้นฟูเยียวยาจากผู้ประกอบการ นอกจากปัญหาสุขภาพต่างๆในกลุ่มเด็กวัยเรียนยังพบปัญหา การเรียนรู้ผิดปกติ (learning disability) ในสัดส่วนที่สูงกว่าพื้นที่อื่นๆ แต่การโยกความสัมพันธ์เพื่อหาสาเหตุที่เกิดจากการประกอบกิจการเหมืองทองนั้นทำได้ยาก ในขณะนี้การศึกษาความสัมพันธ์ดังกล่าวพบเพียงว่า เมื่อหยุดการประกอบกิจกรรมต่างๆของเหมืองแล้ว พบว่าระดับสารหนูในเด็กนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ๔-๖ ของ ๖ โรงเรียนรอบเหมืองทองลดลง ๙ เท่าตัวและภาวะการเรียนรู้ผิดปกติในกลุ่มเด็กระดับสติปัญญาปกติลดลงสองเท่าตัว ในการศึกษาในต่างประเทศพบว่าสารหนูเป็นสารที่มีผลทำลายสมอง¹⁸ ผู้ประกอบการควรต้องตระหนักในข้อมูลการ

¹⁸ Garza-Lombó C, Pappa A, Panayiotidis MI, Gonsabatt ME, Franco R. Arsenic-induced neurotoxicity: a mechanistic appraisal. J Biol Inorg Chem. 2019 Dec;24(8):1305-1316. doi: 10.1007/s00775-019-01740-8. Epub 2019 Nov 21.

ตรวจพบและมีส่วนรับผิดชอบในการฟื้นฟูดังกล่าว แทนการฟ้องเรียกค่าเสียหายทางธุรกิจจากรัฐบาลไทย ในกรณีผิดข้อตกลงการค้าเสรี

ก้าวต่อไป

1. ปรับทัศนคติของผู้กำหนดนโยบายของประเทศ ผู้ประกอบธุรกิจ ผู้นำชุมชน และประชาชนทุกระดับให้ความสำคัญกับการรักษาสภาพธรรมชาติโดยรวมของโลกเป็นความยั่งยืนของภาวพัฒนาเหนือสิ่งอื่นใดเพื่อปกป้องไว้ให้ได้กรุ่นลูกหลานสืบไป การกระทำใดที่ส่งผลให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมสภาพและอาจเกิดมลพิษขึ้นได้ มิได้เป็นอันตรายต่อเผ่าพันธุ์มนุษย์ในยุคปัจจุบันเท่านั้น แต่ส่งผลต่อความเสื่อมของมนุษยชาติในรุ่นต่อไปด้วย ผู้กำหนดนโยบายของประเทศ ผู้ประกอบธุรกิจ ผู้นำชุมชน และประชาชนทุกระดับต้องเข้าใจและยึดหลักการป้องกันไว้ก่อน ซึ่งนิยามไว้ในแถลงการณ์วิงสเปรด(Wingspread Statement)¹⁹ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ว่า “ในการทำกิจกรรมใดๆ ที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพนั้น ควรนำมาตรการป้องกันไว้ก่อนมาใช้ แม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุและผลกระทบอาจยังพิสูจน์ไม่ได้หรือยังมีความไม่แน่นอน ในทางวิทยาศาสตร์” ภายใต้หลักการนี้ความรับผิดชอบจึงตกอยู่กับผู้ก่อมลพิษที่จะต้องพิสูจน์ให้เห็นว่า วิธีประกอบการของตนปลอดภัยที่สุด แทนที่ผู้ได้รับผลกระทบหรืออาจได้รับผลกระทบ จะต้องเป็นผู้พิสูจน์ว่าการประกอบกิจกรรมนั้นๆ ก่อให้เกิดอันตรายแก่ตน การที่ผู้ประกอบการเหมืองมีได้ยอมรับการหยุดการประกอบการชั่วคราวและลงทุนในการพิสูจน์ผลกระทบต่อสุขภาพตามข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น แต่ลงท้ายด้วยการฟ้องเรียกค่าเสียหายจากประเทศไทยผ่านอนุญาโตตุลาการ จะเป็นการพิสูจน์ว่ากฎหมายระหว่างประเทศจะให้ความสำคัญกับการปกป้องสิทธิเด็กเป็นฐานของการเติบโตทางเศรษฐกิจและการค้าเสรีหรือไม่

¹⁹ Wingspread Statement on the Precautionary Principle: <http://www.gdrc.org/u-gov/precaution-3.html>

“The release and use of toxic substances, resource exploitation, and physical alterations of the environment have had substantial unintended consequences on human health and the environment. Some of these concerns are high rates of learning deficiencies, asthma, cancer, birth defects and species extinctions; along with global climate change, stratospheric ozone depletion; and worldwide contamination with toxic substances and nuclear materials. We believe existing environmental regulations and other decisions, particularly those based on risk assessment, have failed to adequately protect human health and the environment, as well as the larger system of which humans are but a part. We believe there is compelling evidence that damage to humans and the worldwide environment, is of such magnitude and seriousness that new principles for conducting human activities are necessary. While we realize that human activities may involve hazards, people must proceed more carefully than has been the case in recent history. Corporations, government entities, organizations, communities, scientists and other individuals must adopt a precautionary approach to all human endeavors. Therefore it is necessary to implement the Precautionary Principle: Where an activity raises threats of harm to the environment or human health, precautionary measures should be taken even if some cause and effect relationships are not fully established scientifically. In this context the proponent of an activity, rather than the public bears the burden of proof. The process of applying the Precautionary Principle must be open, informed and democratic, and must include potentially affected parties. It must also involve an examination of the full range of alternatives, including no action.”

๒. การพัฒนาแนวคิด “การประเมินการลงทุนทางธุรกิจ สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีใหม่ที่มีผลต่อเด็กในปัจจุบันและในอนาคต หรือไม่” : ปรับปรุงแนวทางการประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมต่อสุขภาพ โดยให้ความสำคัญกับสิทธิของเด็กทั้งในยุคปัจจุบันและรุ่นถัดไปที่จะมีสุขภาพและพัฒนาการที่ดี รวมทั้งมีสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับพวกเขาในอนาคต ด้วย (Next generation-health impact assessment)
๓. การผลักดันการใช้กรอบแนวคิดอนุสัญญาสิทธิเด็กและวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ๒๐๓๐ ในการกำกับนโยบายและข้อกำหนดการปฏิบัติทางธุรกิจ การค้า การลงทุน ทั้งในประเทศและผลักดันในระดับข้อตกลงร่วมระหว่างประเทศทุกประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างประเทศ โดยยึดหลัก ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child – CRC) ให้การกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวกับเด็ก ไม่ว่าจะกระทำโดยหน่วยงานหรือองค์กรใดทั้งของรัฐและเอกชน ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับแรก การประกันให้มีการคุ้มครองและการดูแลสำหรับการเป็นอยู่ที่ดี โดยจะดำเนินมาตรการทางนิติบัญญัติและบริหาร สิทธิของเด็กที่จะได้รับมาตรฐานสาธารณสุขที่สูงที่สุด โดยพิจารณาถึงอันตราย และความเสียหายของมลภาวะแวดล้อม โดยเฉพาะบิดามารดาและเด็กจะได้รับข้อมูลข่าวสาร และเข้าถึงการศึกษาและการสนับสนุนให้ใช้ความรู้พื้นฐานในเรื่องโภชนาการและสุขภาพเด็ก และสุขภาพจิตสภาพแวดล้อม และจะดำเนินมาตรการเพื่อขจัดแนวทางปฏิบัติที่เคยเป็นผลร้ายต่อสุขภาพของเด็ก

๓.๒ ขยะอุตสาหกรรมและขยะข้ามชาติ

ผลกระทบต่อสุขภาพและพัฒนาการของเด็ก

ขยะอุตสาหกรรมหรือกากอุตสาหกรรมที่ฝังกลบผิดวิธีก่อให้เกิดมลพิษของดินและน้ำ สารพิษที่สำคัญได้แก่สารโลหะหนัก สารกลุ่ม POP ขยะพลาสติก และขยะอิเล็กทรอนิกส์

สารโลหะหนัก มีหลายชนิด สารที่เป็นปัญหาสำคัญเช่นสารตะกั่ว ปรอท ทองแดง สารหนู นิเกิล โครเมียม สังกะสี แคดเมียม⁷ สำหรับสารตะกั่ว นั้นเป็นโลหะหนักที่มีอันตรายร้ายแรงต่อสุขภาพของคน โดยเฉพาะต่อพัฒนาการของเด็กเล็ก เนื่องจากสารตะกั่วสามารถสะสมในร่างกายคนได้ยาวนาน และมีอันตรายโดยตรงต่อพัฒนาการทางสมองและระบบประสาทของเด็ก โดยอาจก่อผลกระทบถาวรต่อเด็กคนนั้นไปชั่วชีวิต องค์การอนามัยโลกเคยทำการศึกษาและเปิดเผยถึงอันตรายจากพิษตะกั่วเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ว่า สารตะกั่วมีอันตรายต่อร่างกายของคนไม่ว่าจะได้รับเข้าไปในปริมาณเล็กน้อยเพียงไรก็ตาม โดยกล่าวว่า ไม่มีค่าต่ำสุดของปริมาณสารตะกั่วที่ปลอดภัยต่อคน โดยเฉพาะต่อเด็กและทารกในครรภ์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางและเสี่ยงต่อการคุกคามจากพิษตะกั่วมากที่สุด นอกจากนี้ยังระบุว่า “โรคปัญญาอ่อนจากสารตะกั่ว” (lead-caused mental retardation) เป็น ๑ ใน “๑๐ โรคร้ายแรงที่สุดอันเกิดจากปัจจัยเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม” พิษตะกั่วเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เด็กทั่วโลกมีความบกพร่องทางสติปัญญาสูงถึงปีละกว่า ๖๐๐,๐๐๐ คน โดยส่วนใหญ่เป็นเด็กที่อาศัยอยู่ในประเทศที่มีรายได้ปานกลางและรายได้ต่ำ ปัญหาความบกพร่องทางสติปัญญาของเด็กจากสารตะกั่วยังก่อความเสียหายต่อเนื้อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละประเทศอย่างมหาศาลอีกด้วย²⁰

สารกลุ่ม POP เป็นสารเคมีอินทรีย์มีฤทธิ์คงตัว เสถียร ย่อยสลายทางธรรมชาติได้ยาก ถูกปล่อยออกมาจากกระบวนการอุตสาหกรรม เกิดการสะสมตกค้างในสิ่งแวดล้อมได้ยาวนาน โดยสารพืพสามารถแบ่งเป็นกลุ่มย่อย ๆ ได้ 3 กลุ่มดังนี้ กลุ่มออร์กาโนคลอรีน (Organochlorine) ในยาฆ่าแมลงและปราบศัตรูพืช กลุ่มพีซีบี (Polychlorinated biphenyls, PCBs) และกลุ่มไดออกซิน (Polychlorinated dibenzo-p-dioxins, PCDDs) ร่วมกับกลุ่มฟิวแรน (Polychlorinated dibenzofurans, PCDFs) สารกลุ่มนี้และโลหะหนักมีผลต่อร่างกายมนุษย์หลายประการตามรูปแสดง

สาร POP นั้น ถือเป็นสารอันตรายที่คงอยู่ในสิ่งแวดล้อมได้ยาวนาน สามารถสะสมในสิ่งมีชีวิตและปนเปื้อนในห่วงโซ่อาหารของมนุษย์ ปัจจุบันสารมลพิษที่อนุสัญญาสตอกโฮล์มฯ ควบคุมมี 28 สาร เหล่านี้เป็นสาเหตุของโรคและการเจ็บป่วยต่างๆ เช่น การเกิดโรคมะเร็ง โรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ โรคผิวหนัง ทำให้ระบบภูมิคุ้มกันโรคของร่างกายบกพร่อง ต่อมไทรอยด์ทำงานผิดปกติ ระบบสืบพันธุ์

²⁰ WHO, 2010. Exposure to lead: A major public health concern. www.who.int/ipcs/assessment/public_health/lead/en/index.html

ทำงานผิดปกติ ทำลายระบบประสาท โดยเฉพาะพัฒนาการทางสมองของเด็ก ทำให้ทารกแรกเกิดเสียชีวิตเนื่องจากปอดบวมพร่องและเจริญเติบโตผิดปกติ เป็นต้น

ขยะพลาสติกและขยะอิเล็กทรอนิกส์ก่อให้เกิดมลพิษมากเช่นเดียวกัน การเผาไหม้ขยะพลาสติกเป็นปัญหาสำคัญของการเกิด PM 2.5 การศึกษาการเผาขยะในท้องถิ่นประเทศจีนพบว่า ขยะพลาสติกก่อให้เกิดฝุ่น PM2.5 มากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับขยะในบ้านประเภทอื่นๆเช่นเศษผ้า โดยขยะพลาสติกผลิต PM2.5 ในปริมาณ ๒๐.๕๗๒๕ มก. / กรัม (พลาสติก) มากกว่าขยะผ้าและขยะผสม ๔-๕ เท่า (๔.๙๑๐๘ มก. / กรัม) ปัญหาการกำจัดขยะพลาสติกจึงกลายเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ ประเทศพัฒนาได้จำกัดโรงงานกำจัดหรือรีไซเคิลขยะพลาสติก รวมทั้งการควบคุมการประกอบการไม่ให้มีการสร้างมลพิษทางอากาศและอื่นๆ ทำให้ต้นทุนการดำเนินงานสูงมาก จึงมีความจำเป็นต้องมีการส่งออกไปยังประเทศที่มีความอ่อนแอทางความรู้และกฎระเบียบ รวมทั้งความอ่อนแอทางการควบคุมการใช้กฎหมาย

ภาพแสดงผลต่อร่างกายมนุษย์ของสารโลหะหนัก และสารPOP⁷

สารตกค้างยาวนานในสิ่งแวดล้อมจากภาคอุตสาหกรรม (Persistent Organic Pollutants: POPs) กับผลกระทบต่อระบบต่างๆ ภายในร่างกาย

❖ สารตกค้างยาวนานในสิ่งแวดล้อม (สาร POP) เป็นกลุ่มเคมีที่ย่อยสลายได้ยาก ตกค้างในสิ่งแวดล้อมเป็นระยะเวลาอันยาวนาน สามารถสะสมในสิ่งมีชีวิตต่างๆ ผ่านห่วงโซ่อาหาร และก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบต่างๆ ภายในร่างกาย เช่น

- ไดออกซิน/ฟิวแรน: สารกลุ่มไดออกซินและไดเบนโซ-พาราไดออกซิน และไดเบนโซ-ฟิวแรน
- เฮกซะคลอโรเบนซีน (HCB)
- ดีดีที: สารกลุ่มดีดีที (DDE) และดีดีดี (DDD)
- พีซีบี: สารกลุ่มโพลีคลอโรไบฟีนิล (PCB)
- พีซีบี: สารกลุ่มโพลีคลอโรไบฟีนิล แทนทาซีน (PCBTs)
- ดีพีบี: สารกลุ่มโพลีโบรมิเนตเตดไดฟีนิลอีเธอร์ (PBDEs)
- เฮลลิกซ์: เป็นน้ำมันจากปิโตรเลียมสายโซ่สั้น (SCCPs)

ต่อมไทรอยด์: สารไดออกซิน, สารพีซีบี, สารพีบีดี และสารที่พอลิไซท์ ทำให้การทำงานของต่อมไทรอยด์

ระบบทางเดินหายใจ: สารเฮกซะคลอโรเบนซีน ส่งผลให้เป็นโรคทางเดินหายใจ

ตับ: สารพีซีบี สารที่พอลิไซท์ และสารเฮกซะคลอโรเบนซีน ส่งผลให้เกิดโรคเมงเงรังตับ

ระบบสืบพันธุ์: สารไดออกซิน, สารพีซีบี, สารพีบีดี และสารเฮกซะคลอโรเบนซีน ส่งผลต่อระบบสืบพันธุ์

ระบบประสาท: สารไดออกซิน สารพีซีบี และสารที่พอลิไซท์ ส่งผลต่อการพัฒนาสมองในเด็ก

ผิวหนัง: สารไดออกซิน สารพีซีบี และสารเฮกซะคลอโรเบนซีน เป็นพิษต่อผิวหนัง ทำให้เกิดโรคผิวหนัง

ระบบภูมิคุ้มกันของร่างกาย: สารไดออกซิน สารพีซีบี สารพีบีดี และสารเฮกซะคลอโรเบนซีน

ผลกระทบต่อทารก: สารที่พอลิไซท์ ทำให้เกิดการเสียชีวิตของเด็กแรกเกิด เนื่องจากปอดบวมหรือและการเจริญเติบโตผิดปกติ

สารโลหะหนัก (Heavy Metal) ที่สำคัญ 8 ชนิด กับผลกระทบต่อระบบต่างๆ ภายในร่างกาย

ระบบประสาท: แคดเมียม สารหนู, ปรอท ตะกั่ว แมงกานีส (ระบบประสาทผิดปกติ)

ผิวหนัง: นิกเกิล โครเมียม (เกิดผื่นคัน) สารหนู (เกิดมะเร็ง)

ระบบทางเดินหายใจ: แคดเมียม ทองแดง แมงกานีส (ปอดทำงานบกพร่อง), นิกเกิล โครเมียม สารหนู (เกิดมะเร็งปอด)

ตับ: โครเมียม แคดเมียม ทองแดง สารหนู แมงกานีส (เกิดโรคตับ)

ระบบสืบพันธุ์: นิกเกิล แคดเมียม ตะกั่ว (ส่งผลกระทบต่อระบบสืบพันธุ์ทั้งชายและหญิง)

กระดูก: แคดเมียม และตะกั่ว ทำให้กระดูกพรุน

ระบบภูมิคุ้มกันของร่างกาย: นิกเกิล (ส่งผลกระทบต่อระบบน้ำเหลืองที่หลอดเลือด)

ตา: ปรอท ตะกั่ว (ส่งผลต่อตาและการมองเห็น)

ระบบไหลเวียนโลหิต: แคดเมียม ตะกั่ว (ความดันสูง) สารหนู (ส่งผลต่อกล้ามเนื้อหัวใจ)

ไต: โครเมียม แคดเมียม ปรอท ตะกั่ว (ไตทำงานผิดปกติ)

ระบบทางเดินอาหาร: สารหนู ทองแดง (เกิดการอักเสบในช่องท้อง)

ภาวะแพ้ปัสสาวะ: สารหนู (เมงเงรัง)

ระบบการสร้างเม็ดเลือด: แคดเมียม ตะกั่ว (โลหิตจาง)

ผลกระทบต่อทารกในครรภ์: นิกเกิล แคดเมียม สารหนู ปรอท (มีพัฒนาการเจริญเติบโตที่ผิดปกติ)

พัฒนาการของเด็กบกพร่อง: แคดเมียม ตะกั่ว (เรียนรู้ได้ช้า เขาวนมีปัญญาลดลง)

© Agency for Toxic Substances and Disease Registry (ATSDR) | องค์การอนามัยโลก | นิตยสารพิษวิทยา
 ที่มา: <https://www.nature.com/nrnheum/journal/v10/n3/full/nrnheum2013183.html> | <https://fromthesty.wordpress.com/2015/12/14/protect-the-residents-of-battlemead-mesa/>
 หมายเหตุ: ภาพประกอบนี้เป็นภาพประกอบเท่านั้น ไม่สามารถนำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการแพทย์ได้

หมายเหตุ ภาพโดย เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง สิทธิเด็กกับสิ่งแวดล้อม ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อเด็ก ในประเด็นเหมืองทองและขยะอุตสาหกรรม งานเฉลิมฉลอง 30 ปี อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก วันศุกร์ที่ 22 พฤศจิกายน 2562 ณ ศูนย์ประชุมอภิกษั โรงแรมเซ็นทรา ศูนย์ราชการและคอนเวนชันเซ็นเตอร์

สถานการณ์ปัญหาและความก้าวหน้า

กรณีสารตะกั่วในพื้นที่อุตสาหกรรม

วันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๕ ได้มีเด็กหญิง อายุ ๘ เดือนพักอาศัยที่โรงงานย่านตำบลบางน้ำจืด อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร ได้เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลจังหวัดสมุทรสาครตั้งแต่นั้นเนื่องจากมีอาการชักเกร็งทั้งตัว แพทย์รับตัวเด็กเข้ารับการรักษาที่หอผู้ป่วยวิกฤติ(ICU) หลังจากตรวจร่างกายและตรวจทางห้องปฏิบัติการเพิ่มเติมแล้วแพทย์ลงความเห็นว่า เด็กชักจากสารพิษตะกั่วซึ่งตรวจพบว่าสูงถึง ๑๖๖ มคก/ดล (ค่ายอมรับ ๕-๑๐ มคก/ดล) ตรวจโรงงานพบว่าไม่มีเครื่องจักรใดๆแต่มีถุงกากขยะอุตสาหกรรมขนาดใหญ่หลายใบ ตรวจพบสารตะกั่วสูงทุกถุง^{21, 22}

²¹ ศูนย์วิจัยเพื่อสร้างเสริมความปลอดภัยและป้องกันการบาดเจ็บในเด็ก คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี รายงานกรณีการตรวจพบภาวะสารตะกั่วเป็นพิษในเด็กเขตอุตสาหกรรม 4 จังหวัด และการดำเนินงานต่อเนื่องด้านการสร้างเสริมสุขภาพ 2556

²² Athipongarporn A, Im-arom C, Sinitkul R, Vallipakorn S, Plitponkarmpim A. Environmental investigation for mass lead poisoning among children in industrial area of Samutsakorn, Thailand. (thesis) Faculty of Medicine, Ramathibodi Hospital, Mahidol University, Thailand 2015.

ต่อมาศูนย์วิจัยเพื่อสร้างเสริมความปลอดภัยและป้องกันการบาดเจ็บในเด็ก คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี ได้ทำการตรวจสอบระดับสารตะกั่วในเลือดของเด็กนักเรียนและครูในโรงเรียนหนองหาดใหญ่ซึ่งอยู่ห่างจากโรงงานเป็นระยะประมาณ ๕๐๐ เมตร ผลการตรวจพบว่า ๗๓ ราย (ร้อยละ ๔๑) มีค่าตะกั่วในเลือดสูงกว่า ๑๐ mcg/dl ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มค่าผิดปกติต้องได้รับการแก้ไข ในจำนวนนี้เป็นเด็กทั้งหมด ส่วนผู้ใหญ่จำนวน ๑๑ รายมีค่าสารตะกั่วในเลือดอยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้ทั้งหมด (น้อยกว่า ๑๐ มคก/ดล)

ต่อมาได้ขยายการสำรวจระดับสารตะกั่วในเลือดของเด็กที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเขตอุตสาหกรรม ๔ จังหวัดได้แก่ระยอง สมุทรปราการ สมุทรสาคร และฉะเชิงเทราจำนวน ๑๕๒๖ คน พบว่ามีเด็กจำนวน ๑๙๗ คนมีระดับสารตะกั่วสูงกว่า ๑๐ ไมโครกรัมต่อเดซิลิตรคิดเป็นร้อยละ ๑๒.๙ ของเด็กทั้งหมดที่สำรวจ

ภาพแสดง โรงงานที่มีถุงขยะสารตะกั่วเรียงรายซึ่งเป็นที่พักอาศัยของทารกที่พบอาการชักจากสารตะกั่วในเลือดสูง

กรณีไดออกซินจากขยะอุตสาหกรรม²³

มูลนิธิบูรณะนิเวศ และสมาคมอาร์นิกา ประเทศสาธารณรัฐเช็ก ได้ทำการศึกษา การปนเปื้อนของสารพิษตกค้างยาวนานที่เกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ(U-POPs) เช่น ไดออกซิน/ฟิวแรน, พีซีบี ที่คล้ายไดออกซิน นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบกลุ่มสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชและสัตว์ รวมถึงสารกลุ่มโพลีไซคลิกอะโรมาติกไฮโดรคาร์บอน (PAHs) ซึ่งเป็นกลุ่มสารเคมีที่สามารถสะสมในห่วงโซ่อาหารมีอันตรายสูงต่อสุขภาพของคน และสะสมอยู่ในสิ่งแวดล้อมได้ยาวนาน จากตัวอย่างไข่ไก่รอบพื้นที่อุตสาหกรรมใน ๖

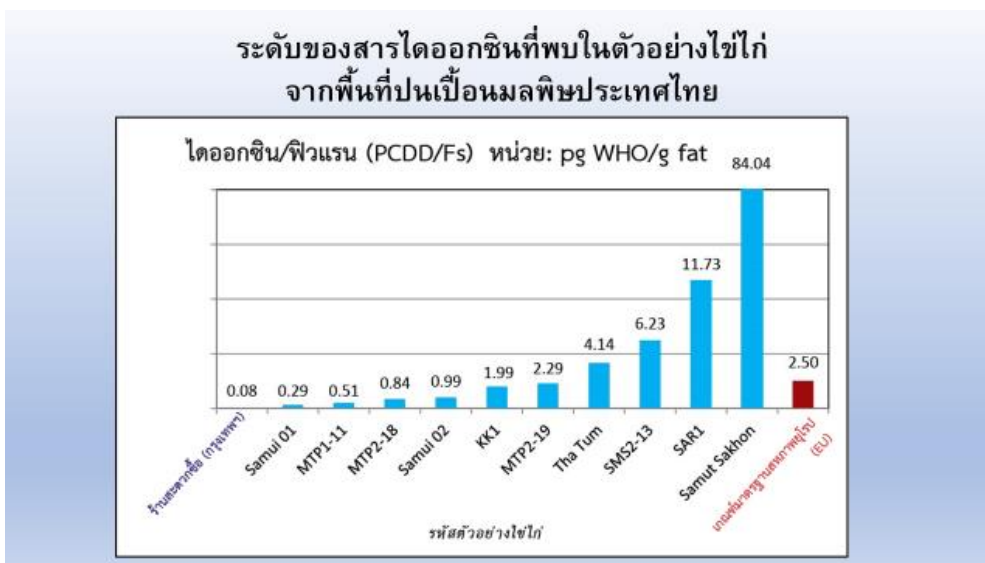
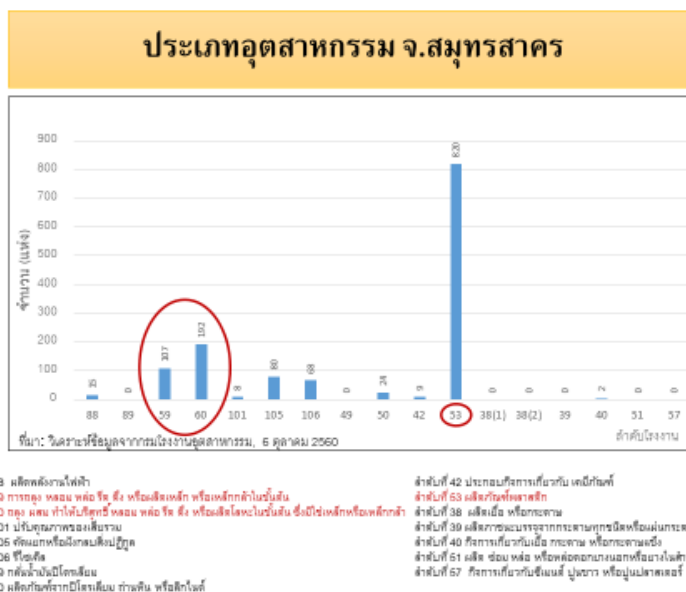
²³ Jindrich Petrlík Václav Mach อัจฉรพร ฤทธิชาติ นิชา รักพานิชมณี อัครพล ตีบโธสง ไข่มุก: ตัวชี้วัดการปนเปื้อนสารมลพิษตกค้างยาวนาน (POPs) ในสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย (Chicken eggs as an indicator of POPs pollution in Thailand) มูลนิธิบูรณะนิเวศ เมษายน 2561

พื้นที่ได้แก่ เขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด อ.เมือง จังหวัดระยอง อ.เมือง จ.สมุทรสาคร อ.ท่าเรือ จ. สระบุรี ต.ท่าตูม จ. ปราชินบุรี อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น และเกาะสมุย จ.สุราษฎร์ธานี ส่วนอีก 1 ตัวอย่างเป็นไขจาก ร้านสะดวกซื้อในกรุงเทพมหานคร ซึ่งจะใช้เป็นกลุ่มควบคุมและใช้อ้างอิงระดับปริมาณภูมิหลังของสาร POPs ผลพบว่าพื้นที่อ.เมืองสมุทรสาคร จ.สมุทรสาคร มีการปนเปื้อนสารไดออกซิน(Dioxin) และสาร หน่วงการติดไฟ(BFRs) ในปริมาณสูง ส่วนสารไดออกซิน/พีวแรน(PBDD/Fs) สูงมากเป็นอันดับสอง เท่าที่เคยตรวจวัดทั่วโลกโดยพบว่า 1 ใน 2 ของตัวอย่างไขไก่จากสมุทรสาคร มีการปนเปื้อนสารไดออกซิน/พีวแรน เท่ากับ 84.04 นาโนกรัม/กิโลกรัม ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานสหภาพยุโรปถึง 33 เท่า ขณะที่ การปนเปื้อนสารไดออกซิน/พีวแรน รวมกับสารพีซีบี เท่ากับ 95.71 นาโนกรัม/กิโลกรัม ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ มาตรฐานสหภาพยุโรปถึง 19 เท่า

การศึกษานี้ได้ค้นพบการปนเปื้อนระดับรุนแรงของสาร POPs หลายชนิดในห่วงโซ่อาหารใน พื้นที่อ.เมือง จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งมีโรงงานรีไซเคิลโลหะ/โลหะอยู่จำนวนมากและมักใช้วิธีการเผาวัสดุ ต่างๆ รวมถึงขยะอิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้เหลือวัสดุมีค่าที่ต้องการ กิจกรรมเหล่านี้เป็น แหล่งปลดปล่อยสาร POPs โดยไม่ตั้งใจ (Unintentional POPs: U-POPs) (Stockholm Convention on POPs 2008)²⁴ รวมถึง สารหน่วงการติดไฟที่มีโบรมีนเป็นองค์ประกอบ (BFRs) เพื่อป้องกันการปลดปล่อย สารมลพิษเหล่านี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะต้องจัดระเบียบและควบคุมการดำเนินกิจการเหล่านี้ให้ดีขึ้น การรีไซเคิลที่ ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันควรถูกแทนที่ด้วยวิธีการและเทคโนโลยีที่สะอาดและเหมาะสมกว่า และจะต้อง ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐและส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะต้องรวมไปถึงการปรับปรุง แผนจัดการระดับชาติเพื่อการปฏิบัติตามอนุสัญญาสตอกโฮล์มฯ ด้วย

²⁴ Stockholm Convention on POPs (2008). Guidelines on Best Available Techniques and Provisional Guidance on Best Environmental Practices Relevant to Article 5 and Annex C of the Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants. Geneva, Secretariat of the Stockholm Convention on POPs.

ภาพประกอบ ผลการศึกษาสารไดออกซินในไขไก่ และประเภทอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรสาคร

หมายเหตุ ภาพโดย เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง สิริเด็กกับสิ่งแวดล้อม ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อเด็ก ในประเด็นเมืองทองและขยะอุตสาหกรรม งานเฉลิมฉลอง 30 ปี อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก วันศุกร์ที่ 22 พฤศจิกายน 2562 ณ ศูนย์ประชุมวายุภักษ์ โรงแรมเซ็นทรา ศูนย์ราชการและคอนเวนชันเซ็นเตอร์

อนุสัญญาสตอกโฮล์มฯ

จุดมุ่งหมายของอนุสัญญาฯ คือ เพื่อคุ้มครองสุขภาพอนามัยของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม โดยการลด และ/หรือเลิกการผลิต การใช้ และการปลดปล่อยสารมลพิษที่ตกค้างยาวนาน ซึ่งเป็นกลุ่มสารประกอบอินทรีย์ ซึ่งย่อยสลายได้ยาก (POPs: persistent organic pollutants) มีคุณสมบัติเป็นพิษต่อมนุษย์และสัตว์ ตกค้างยาวนาน สะสมในสิ่งมีชีวิต และสามารถเคลื่อนย้าย ได้ไกลในสิ่งแวดล้อม

ได้เปิดให้มีการลงนามครั้งแรกที่กรุงสตอกโฮล์ม ราชอาณาจักรสวีเดน เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๔๔ และมีประเทศที่ให้สัตยาบันแล้ว ๑๗๖ ประเทศ (ข้อมูล ณ เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๕) ทั้งนี้ อนุสัญญาสตอกโฮล์มฯ ได้มีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๔๗ เป็นต้นมา สำหรับประเทศไทยได้ร่วม ลงนามในอนุสัญญาสตอกโฮล์มฯ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๔๕ และได้ให้สัตยาบันในอนุสัญญาสตอกโฮล์มฯ เมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๔๘

ประเทศไทยในฐานะภาคีสมาชิกของอนุสัญญาสตอกโฮล์มฯ มีพันธกรณีสำคัญต้องดำเนินการ ดังนี้

๑. ใช้มาตรการทางกฎหมายและการบริหารในการห้ามผลิตและใช้สาร POPs ประเภทปลดปล่อยโดยจงใจ
๒. นำเข้า/ส่งออกสาร POPs ได้เฉพาะตามวัตถุประสงค์ที่อนุญาต
๓. ส่งเสริมการใช้สารทดแทน แนวทางด้านเทคนิคที่ดีที่สุด (Best Available Techniques: BAT) และแนวปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุด (Best Environmental Practices: BEP) เพื่อลดการปลดปล่อยสาร POPs ประเภทปลดปล่อยโดยไม่จงใจ โดยพิจารณาดำเนินการภายใต้ศักยภาพและขีดความสามารถของประเทศ
๔. สถานที่เก็บสาร POPs ต้องได้รับการดูแลไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพมนุษย์และสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง ต้องดูแลจัดการของเสียที่เกิดจากสาร POPs และพื้นที่ปนเปื้อนอย่างเหมาะสม
๕. จัดทำแผนจัดการระดับชาติเพื่อการปฏิบัติตามอนุสัญญาฯ และจัดส่งให้ที่ประชุมรัฐภาคี ภายใน ๒ ปี หลังจากอนุสัญญาสตอกโฮล์มฯ มีผลบังคับใช้ในประเทศตน รวมทั้งพิจารณาทบทวนและปรับปรุงแผนจัดการฯ ให้ทันสมัยตามที่เหมาะสม
๖. ให้ผู้บริหารและผู้กำหนดนโยบายมีความเข้าใจเรื่องสาร POPs
๗. เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับสาร POPs แก่สาธารณชน รวมทั้งกำหนดแผนและแนวปฏิบัติในการประชาสัมพันธ์ให้สตรี เด็ก และผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาทราบเรื่องสารดังกล่าวและภัยอันตรายต่อสุขภาพ อนามัยและสิ่งแวดล้อม

๘. สนับสนุนให้มีทำการวิจัยเรื่องผลกระทบต่างๆจากสาร POPs ทั้งในระดับชาติและระหว่างประเทศ

๙. ตั้งศูนย์ประสานงานระดับชาติเพื่อทำหน้าที่ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและหน้าที่อื่นๆ

กรณีขยะข้ามชาติ²⁵

ในประเทศไทยมีขยะอุตสาหกรรมสูง ๓๗.๔ ล้านตันต่อปี กำจัดทำได้เพียงร้อยละ ๔๔ แต่กลับนำเข้าเพิ่มมหาศาลจากข้อมูลของการประกาศการขายทอดตลาดของท่าเรือแหลมฉบัง พบว่า มีสถิติการนำเข้าและเศษตัดพลาสติกใช้แล้วมาขายทอดตลาดจำนวนมาก โดยเฉพาะ ๒ ปีหลัง คือ ปี ๒๐๑๘ จำนวน ๒,๕๐๘ ตัน และ ๒๐๑๙ (ม.ค.-พ.ค.) จำนวน ๙,๘๖๐ ตัน ประเทศไทยมีการขยายตัวของโรงงานคัดแยกและรีไซเคิลเกี่ยวกับพลาสติกประมาณ ๖,๐๐๐ แห่ง ซึ่งอยู่ใน จ.สมุทรสาคร มากที่สุด กว่า ๑,๐๐๐ แห่ง รองลงมาคือ จ.สมุทรปราการ กว่า ๘๐๐ แห่ง

อนุสัญญาบาเซล²⁶

เริ่มต้นจากปัญหาการลักลอบนำของเสียอันตรายจากประเทศอุตสาหกรรมไปทิ้งในประเทศกำลังพัฒนา ทำให้โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (The United Nation Environment Programme : UNEP) จัดทำร่างอนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายและการกำจัดของเสียอันตรายข้ามแดนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการนำเข้า ส่งออกและนำผ่านของเสียอันตรายให้เกิดความปลอดภัยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย รวมทั้งป้องกันการขนส่งที่ผิดกฎหมายและช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาในการถ่ายเทเทคโนโลยีการจัดการของเสียอันตรายโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ซึ่งต่อมาได้เปิดให้ประเทศต่างๆ ได้ลงนามเข้าร่วมเป็นภาคีตั้งแต่วันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๓๓ ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาบาเซลเมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ อนุสัญญาบาเซลมีผลบังคับใช้ต่อประเทศไทย ตั้งแต่วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑ เป็นต้นมา

อย่างไรก็ตามปัญหาขยะอุตสาหกรรมในประเทศไทยมีการขยายตัวกลายเป็นปัญหาที่สำคัญ โดยเมื่อวันที่ ๒๙ ต.ค.๒๕๖๒ ในงานสัมมนาวิชาการ "ธุรกิจขยะข้ามพรมแดน : สถานการณ์ในประเทศไทย" มีการเปิดเผยผลการศึกษา "การนำเข้าของเสียและผลิตภัณฑ์ใช้แล้วของประเทศ" พบว่า ประเทศไทยยังมีข้อจำกัดทางกฎหมายในการควบคุม ตรวจสอบ ดำเนินคดี และแก้ปัญหา ทำให้ระบบการอนุญาตนำเข้า และระบบการตรวจสอบมีช่องว่างไม่สามารถควบคุมของเสียนำเข้าได้ นอกจากนี้ ยังพบข้อมูลที่

²⁵ มูลนิธิบูรณะนิเวศ เอกสารประกอบ การนำเสนอผลการศึกษาและสัมมนาวิชาการ "ธุรกิจขยะข้ามพรมแดน: สถานการณ์ประเทศไทย" ณ โรงแรมริชมอนด์, นนทบุรี วันอังคารที่ 29 ตุลาคม 2562

²⁶ <http://www.basel.int/>

เชื่อมโยงให้เห็นถึงการขยายตัวของโรงงานประเภทตัดแยก ผังกลบ และรีไซเคิล ประเภท ๑๐๕ และ ๑๐๖ ในหลายจังหวัด ทั้งที่เป็นพื้นที่รองรับอุตสาหกรรม และพื้นที่ชุมชนทั่วไป เช่น กรณีพื้นที่อำเภอพนมสารคาม ที่มีโรงงานประเภทรีไซเคิล กระจุกตัวถึง ๓๐ โรง ขณะที่การออกใบอนุญาตประกอบกิจการ หรือ ร.ง. ๔ เป็นการออกใบอนุญาตที่ดินทั้งแปลง ทำให้สามารถขยายกิจการโรงงานได้โดยไม่ต้องขอใบอนุญาตเพิ่มเติมอีก แม้ว่ากิจการนั้นอาจจะก่อให้เกิดมลพิษที่กระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

การศึกษาของมูลนิธิบูรณะนิเวศพบว่า มีการนำเข้าเศษพลาสติกสูงชันมากในกลุ่มพลาสติกอื่น ๆ โดยปี ๒๐๑๘ เพิ่มขึ้น ๘๕๐% หรือ ๓๘๓,๘๖๒ ตัน จากปี ๒๐๑๗ ที่มีเพียง ๑๓๔,๑๔๒ ตัน รองลงมา โพลีเอทิลีนของเอทิลีนอื่น ๆ ข้อมูลจากกระทรวงอุตสาหกรรมปี ๒๕๖๑ ระบุว่า มีของเสียจากอุตสาหกรรมทั้งที่เป็นอันตรายและไม่เป็นอันตราย รวม ๓๗.๔ ล้านตัน และยังมีของเสียที่หลุดออกจากระบบ ไม่สามารถตรวจสอบได้อีก ซึ่งส่วนหนึ่งถูกลักลอบนำไปทิ้งหรือกำจัดไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ

ขยะพลาสติกในประเทศพัฒนาแล้วอย่างสหรัฐฯ สหภาพยุโรป จะมีระบบการคัดแยกก่อนข้างดี แต่เมื่อคัดแยกแล้ว อุตสาหกรรมรีไซเคิลหรือการหลอมพลาสติก เป็นอุตสาหกรรมที่มีมลพิษสูงมาก และเป็นบ่อเกิดของโรคมะเร็ง อากาศปนเปื้อน รวมถึงการนำไปสู่ภาวะการเจ็บป่วยต่าง ๆ ฉะนั้นประเทศพัฒนาแล้วจึงไม่นิยมให้มีโรงงานรีไซเคิลพลาสติก เพื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี หรือถ้ามีอยู่จะใช้พลาสติกเกรดดี ส่วนพลาสติกเกรดต่ำจะส่งออกมารีไซเคิลในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งประเทศไทยนำเข้าจำนวนมากซึ่งอาจนำไปสู่การทำลายทิ้ง หรือไปสู่การรีไซเคิลที่ก่อให้เกิดมลพิษสูงมาก

ความท้าทายและช่องว่างของการดำเนินงานในแต่ละมาตรการ²⁷

รัฐบาลควรดำเนินการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง โดยใช้มาตรการเฉพาะหน้า ประกอบด้วย

๑. สอบสวนความถูกต้องเหมาะสมของใบอนุญาตนำเข้า และใบอนุญาตการประกอบกิจการโรงงาน ลำดับที่ ๑๐๕, ๑๐๖ และโรงงานที่เกี่ยวข้องกับการกำจัด และรีไซเคิลของเสีย
๒. เร่งออกประกาศห้ามนำเข้าสินค้าประเภทขยะอิเล็กทรอนิกส์ และขยะมูลฝอยหรือวัสดุใช้แล้ว ๔ ประเภท ได้แก่ ขยะพลาสติก ตะกรันวานาเนเลียม ขยะกระดาษที่ไม่จัดประเภท และขยะจำพวกสิ่งทอบางชนิด

27

เอกสารนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเรื่อง การนำเข้าของเสียและผลิตภัณฑ์ใช้แล้วของประเทศไทย ภายใต้โครงการขับเคลื่อนความรู้สู่สาธารณะเพื่อการจัดการของเสียที่ยั่งยืน (2561-2562) โดย มูลนิธิบูรณะนิเวศ วันที่ 29 ตุลาคม 2562 ณ ห้องพิภพธรรมบอสรุมโรงแรมริชมอนด์ ถนนรัตนธิเบศร์ จังหวัดนนทบุรี

๓. ทบทวน แก๊สไฮ หรือยกเลิกกฎหมายบางฉบับ เช่น ประกาศฉบับต่างๆ ของกรมโรงงานอุตสาหกรรมที่ให้งดเว้นการปฏิบัติตาม พ.ร.บ. วัตถุอันตราย สำหรับโรงงาน ๑๐๕, ๑๐๖ ฯลฯ และแยกประเภทกิจการบางอย่างออกจากกัน
๔. รัฐบาลไทยโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะต้องดำเนินการตามอนุสัญญาสตอกโฮล์ม ด้วยการปฏิบัติตาม “แผนจัดการระดับชาติเพื่อการปฏิบัติตามอนุสัญญาสตอกโฮล์มว่าด้วยสารมลพิษที่ตกค้างยาวนาน” ตามที่มติคณะรัฐมนตรีมีความเห็นชอบได้ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม ๒๕๕๐ รวมถึงต้องเร่งจัดทำทำเนียบแหล่งกำเนิดสาร POPs เพื่อให้ทราบแน่ชัดว่ามีสถานประกอบการใดและอยู่ที่ไหนที่เป็นแหล่งปลดปล่อย
๕. รัฐบาลไทยโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะต้องดำเนินการตามอนุสัญญาบาเซล ไม่อนุญาตให้ประเทศอื่นเอาเปรียบโดยปฏิบัติผิดสัญญา และต้องควบคุมการคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งเป็นต้นเหตุให้เกิดการละเมิดอนุสัญญา
๖. ยกเลิกคำสั่ง คสช.ที่ ๔/๒๕๕๙ เรื่อง การยกเว้นการใช้บังคับกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวม สำหรับการประกอบกิจการบางประเภท^{๒๘} โดยตามข้อ ๑ วงเล็บ ๒ ได้ยกเว้นการห้าม การประกอบกิจการโรงงานลำดับที่ ๘๙ โรงงานลำดับที่ ๑๐๑ โรงงานลำดับที่ ๑๐๕ และโรงงานลำดับที่ ๑๐๖ ตามกฎกระทรวง (พ.ศ. ๒๕๓๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ และกิจการอื่นที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการกำจัดมูลฝอย (โรงงานลำดับที่ ๑๐๕ หมายถึงโรงงานคัดแยกหรือฝังกลบสิ่งปฏิกูลหรือสิ่งของไม่ใช้แล้ว โรงงานดับที่ ๑๐๖ หมายถึง โรงงานที่นำผลิตภัณฑ์ไม่ใช้แล้วหรือของเสียมาผลิตใหม่)

ก้าวต่อไป^{๒๗}

๑. การพัฒนาแนวคิด “การประเมินการลงทุนทางธุรกิจ สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีใหม่ที่มีผลต่อเด็กในปัจจุบันและในอนาคต หรือไม่” : ปรับปรุงแนวทางการประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมต่อสุขภาพ โดยให้ความสำคัญกับสิทธิของเด็กทั้งในยุคปัจจุบันและรุ่นถัดไปที่จะมีสุขภาพและพัฒนาการที่ดี รวมทั้งมีสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับพวกเขาในอนาคต ด้วย (Next generation-health impact assessment)
๒. การผลักดันการใช้กรอบแนวคิดอนุสัญญาสิทธิเด็กและวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ๒๐๓๐ ในการกำกับนโยบายการกระตุ้นเศรษฐกิจและธุรกิจ การค้า การลงทุน ทั้งในประเทศและผลักดันในระดับข้อตกลงร่วมระหว่างประเทศทุกประการ โดยยึดหลัก ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

^{๒๘} คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ ๔/๒๕๕๙ เรื่อง การยกเว้นการใช้บังคับกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวม สำหรับการประกอบกิจการบางประเภท ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๑๕ ง ๒๐ มกราคม ๒๕๕๙

(Convention on the Rights of the Child – CRC) ให้การกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวกับเด็ก ไม่ว่าจะกระทำโดยหน่วยงานหรือองค์กรใดทั้งของรัฐและเอกชน ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับแรก การประกันให้มีการคุ้มครองและการดูแลสำหรับการเป็นอยู่ที่ดี โดยจะดำเนินมาตรการทางนิติบัญญัติและบริหาร สิทธิของเด็กที่จะได้รับมาตรฐานสาธารณสุขที่สูงที่สุด โดยพิจารณาถึงอันตราย และความเสี่ยงของมลภาวะแวดล้อม โดยเฉพาะบิดามารดาและเด็กจะได้รับข้อมูลข่าวสาร และเข้าถึงการศึกษาและการสนับสนุนให้ใช้ความรู้พื้นฐานในเรื่องโภชนาการและสุขภาพเด็ก และสุขภาพสิ่งแวดล้อม และจะดำเนินมาตรการเพื่อขจัดแนวทางปฏิบัติที่เคยเป็นผลร้ายต่อสุขภาพของเด็ก

๓. กระทรวงอุตสาหกรรม และกรมโรงงานอุตสาหกรรมต้องปรับปรุงและแก้ไขมาตรการกำกับดูแลอุตสาหกรรมรีไซเคิลอย่างเข้มงวด รวมถึงกิจการที่ก่อมลพิษสูงอื่นๆ เช่น การกำหนดให้อุตสาหกรรมรีไซเคิลเป็นอุตสาหกรรมอันตราย ที่จะต้องมีมาตรการกำกับดูแลอย่างเข้มงวด ตั้งแต่ขั้นตอนการประเมินผลกระทบ การออกใบอนุญาต การวางมาตรฐานตรวจสอบเผ่าระวังสิ่งแวดล้อม การรายงานชนิดและปริมาณของมลพิษ เช่น การเพิ่มชนิดมลพิษ การเปิดเผยข้อมูลการรายงานชนิดและปริมาณของมลพิษต่อสาธารณะ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการรับฟังความเห็นอย่างจริงจัง
๔. การสร้างมาตรการที่เข้มแข็งในการปกป้องสิ่งแวดล้อมจากธุรกิจการค้าของเสียและของเสียอันตราย เช่น การตรวจสอบการทุจริตและความไม่โปร่งใส การพัฒนาระบบเผ่าระวัง การสืบสวน และการดำเนินคดีอย่างจริงจังกรณีที่มีการลักลอบนำเข้าและขนส่งที่กระทำผิด การพัฒนาและกำหนดหลักเกณฑ์เรื่อง หลักประกันความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม และความสัมพันธ์ระหว่างทุนจดทะเบียนกับทุนของการประกัน
๕. การผลักดันกรอบแนวคิดการเพิ่มบทลงโทษผู้กระทำผิดจากการละเมิดอนุสัญญา กฎหมายต่างๆ โดยเฉพาะเกิดจากการคอร์รัปชัน โดยเพิ่มโทษทั้งทางอาญาและแพ่งจากความเสียหายที่เกิดกับสุขภาพและพัฒนาการของเด็กในระยะยาว

กรณีสารตะกั่ว

ผลกระทบต่อสุขภาพและพัฒนาการของเด็ก

ปัญหาสารตะกั่วเป็นโลหะหนักที่มีอันตรายร้ายแรงต่อสุขภาพของคน โดยเฉพาะต่อพัฒนาการของเด็กเล็ก เนื่องจากสารตะกั่วสามารถสะสมในร่างกายคนได้ยาวนาน และมีอันตรายโดยตรงต่อพัฒนาการทางสมองและระบบประสาทของเด็ก โดยอาจก่อผลกระทบต่อเด็กคนนั้นไปชั่วชีวิต องค์การอนามัยโลกเคยทำการศึกษาและเปิดเผยถึงอันตรายจากพิษตะกั่วเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ว่า สารตะกั่วมีอันตรายต่อร่างกายของคนไม่ว่าจะได้รับเข้าไปในปริมาณเล็กน้อยเพียงไรก็ตาม โดยกล่าวว่า ไม่มีค่าต่ำสุดของปริมาณสารตะกั่วที่ปลอดภัยต่อคน โดยเฉพาะต่อเด็กและทารกในครรภ์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางและเสี่ยงต่อการคุกคามจากพิษตะกั่วมากที่สุด นอกจากนี้ยังระบุว่า “โรคปัญญาอ่อนจากสารตะกั่ว” (lead-caused mental retardation) เป็น ๑ ใน ๑๐ โรคร้ายแรงที่สุดอันเกิดจากปัจจัยเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม” พิษตะกั่วเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เด็กทั่วโลกมีความบกพร่องทางสติปัญญาสูงถึงปีละกว่า ๖๐๐,๐๐๐ คน โดยส่วนใหญ่เป็นเด็กที่อาศัยอยู่ในประเทศที่มีรายได้ปานกลางและรายได้ต่ำ ปัญหาความบกพร่องทางสติปัญญาของเด็กจากสารตะกั่วยังก่อความเสียหายต่อเนื้อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละประเทศอย่างมหาศาลอีกด้วย

สถานการณ์ ความก้าวหน้า และความท้าทาย

สำหรับประเทศไทยนอกจากการปนเปื้อนของสารตะกั่วเข้าไปสู่ชุมชนจากขยะปนเปื้อนอุตสาหกรรม ขยะอุตสาหกรรมข้ามชาติ และ การประกอบอาชีพของประชาชน เช่น จากการทำเหมืองแร่ ในกรณีของห้วยคลิตี้ จังหวัดกาญจนบุรี จากการซ่อมหรือต่อเรือที่จังหวัดปัตตานี ยังมีอีกหนึ่งปัญหาที่น่าจะมีการติดตามอย่างใกล้ชิดได้แก่ปัญหาของสีที่ใช้ในอาคาร สีที่ใช้ในผลิตภัณฑ์ของเด็กเช่นของเล่น

ปัญหาสีที่ใช้ในอาคาร สีที่ใช้ในผลิตภัณฑ์ของเด็กเช่นของเล่น

แม้ว่าในปัจจุบันผู้ผลิตสีหลายรายได้ทยอยกันเลิกใช้สารตะกั่วไปแล้ว แต่ก็พบว่า ยังมีบริษัทจำนวนมากทั่วโลก รวมถึงในประเทศไทยที่ผลิตสีผสมสารตะกั่วเกินเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะสีน้ำมันทาอาคาร ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ องค์การอนามัยโลกและโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) ร่วมมือกันรณรงค์เรื่องนี้ด้วยการก่อตั้ง “เครือข่ายความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการเพิกถอนสารตะกั่วในสีทาอาคาร” หรือ Global Alliance to Eliminate Lead Paint (GAELP) ขึ้นมา เพื่อสร้างความร่วมมือจากรัฐบาลของประเทศสมาชิกพัฒนา โยบายและกฎหมายที่นำไปสู่การยกเลิกการผลิต การใช้ และการจำหน่ายสีทาอาคารที่มีสารตะกั่วเป็นส่วนผสมโดยเร็วที่สุดเพื่อความปลอดภัยของเด็กและคนงานที่เป็นช่างทาสี

ปัจจุบันมีประมาณ ๓๐ ประเทศทั่วโลกที่เลิกใช้สารตะกั่วในการผลิตสี และ **GAELP** พยายามที่จะให้มีการเพิกถอนสารตะกั่วในการผลิตสีในทุกประเทศภายในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ (ค.ศ. ๒๐๒๐) โดยมีเป้าหมายระยะสั้นคือ ให้มีการเพิกถอนสารตะกั่วใน ๗๐ ประเทศภายในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ (ค.ศ. ๒๐๑๕)

ในส่วนของประเทศไทย มีหน่วยงานวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชนที่ศึกษาและร่วมกันผลักดันทางนโยบายให้มีการยกเลิกการใช้สารตะกั่วในสีทาอาคารเช่นกัน เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ มูลนิธิบูรณะนิเวศ ได้ศึกษาและเปิดเผยผลการวิจัยสารตะกั่วในสีน้ำมันทาอาคารครั้งที่ ๒ จากการสุ่มตัวอย่างผลิตภัณฑ์สีน้ำมันจำนวน ๑๒๐ ตัวอย่าง จาก ๖๕ ยี่ห้อ ที่วางจำหน่ายในท้องตลาดของประเทศไทยมาตรวจวิเคราะห์หาปริมาณสารตะกั่ว ผลจากการทดสอบพบว่า ร้อยละ ๗๙ ของตัวอย่างทั้งหมด มีปริมาณสารตะกั่วสูงเกินกว่ามาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (มอก.) ซึ่งกำหนดให้สีมีสารตะกั่วได้ไม่เกิน ๑๐๐ ส่วนในล้านส่วน หรือ ppm และร้อยละ ๔๐ มีปริมาณสารตะกั่วสูงเกิน มอก. กว่า ๑๐๐ เท่า หรือมีปริมาณสารตะกั่วมากกว่า ๑๐,๐๐๐ พีพีเอ็ม ทั้งนี้ ปริมาณสารตะกั่วสูงสุดที่พบคือ ๙๕,๐๐๐ พีพีเอ็ม และปริมาณสารตะกั่วต่ำสุดที่พบคือ น้อยกว่า ๙ พีพีเอ็ม งานศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า กลุ่มผู้ผลิตสีจำนวนมากในประเทศไทยยังนิยมใช้สารตะกั่วในการผลิตสีและหลายรายใช้สารตะกั่วปริมาณมากเป็นส่วนผสม ก่อนหน้านี้

ก่อนหน้านี้ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๓ รศ.นพ.อดิศักดิ์ ผลิตผลการพิมพ์ ศูนย์วิจัยเพื่อสร้างเสริมความปลอดภัยและป้องกันการบาดเจ็บในเด็ก โรงพยาบาลรามาธิบดี ได้เปิดเผยผลการศึกษาสารตะกั่วในสีทาอาคารของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร การศึกษาดังกล่าวพบว่า มากกว่าร้อยละ ๕๐ ของเด็กมีโอกาสได้รับสารตะกั่วเข้าสู่ร่างกาย โดยมีแหล่งกำเนิดหลักคือสีทาอาคาร นอกจากนี้ อาจารย์ชาญณรงค์ ไวยพจน์ อาจารย์ประจำภาควิชาวิศวกรรมความปลอดภัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และประธานอนุกรรมการวิชาการวิศวกรรมความปลอดภัย สมาคมวิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ (วสท.) ได้สนับสนุนช่วยเหลือศูนย์พัฒนาเด็กฯ ของกรุงเทพมหานครบางแห่งในการลอกและกำจัดสีที่ปนเปื้อนสารตะกั่วด้วยวิธีที่ปลอดภัยต่อสุขภาพของคนและสิ่งแวดล้อม และยังมีการดำเนินกิจกรรมนี้ต่อไปในปัจจุบัน เช่นการช่วยเหลือและให้ความรู้เรื่องการเก็บสี การล้างสีเก่าของช่างเพื่อป้องกันการฟุ้งกระจายของสารตะกั่วสู่สิ่งแวดล้อม

ในทางนโยบายนั้น คณะกรรมาธิการการอุตสาหกรรม สภาผู้แทนราษฎรได้ทำหนังสือถึงสำนักนายกรัฐมนตรีเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๕ โดยเสนอให้รัฐบาลปรับเปลี่ยนมาตรฐานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สีทั้งหมดให้เป็นมาตรฐานบังคับ แทนมาตรฐานแบบสมัครใจที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และในการกำหนดค่ามาตรฐานของสารตะกั่วให้คำนึงถึงความปลอดภัยของมนุษย์ พร้อมกันนี้คณะกรรมาธิการการอุตสาหกรรมฯ ยังได้เสนอให้โรงเรียนและศูนย์เด็กเล็กในสังกัดของกระทรวงและหน่วยงานราชการต่างๆ จัดซื้อสีที่ได้มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเท่านั้น สำนักนายกรัฐมนตรีได้ตอบรับข้อเสนอนี้ และสั่งการให้กระทรวงและหน่วยงานต่างๆ ทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามข้อเสนอดังกล่าว

นอกจากนี้คณะรัฐมนตรียังมีมติเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ รับรองข้อเสนอของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำข้อเสนอต่อรัฐบาลเรื่อง “ตะกั่วในสีทาอาคาร: ภัยที่ป้องกันได้” เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ที่ขอให้มีการกำหนดมาตรฐานบังคับเรื่องปริมาณสารตะกั่วในสีน้ำมันทาอาคารภายในสิ้นปี พ.ศ. ๒๕๖๕ และเสนอให้สถาบันการศึกษาของรัฐทั้งหมดใช้เฉพาะสีที่มีสารตะกั่วไม่เกิน ๙๐ พีพีเอ็ม รวมไปถึงการเสนอให้สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคกำหนดมาตรฐานการบังคับทางฉลากเพื่อระบุปริมาณสารตะกั่วในสีทาอาคารภายในสิ้นปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ด้วย

ขณะนี้ มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) ได้กำหนดมาตรฐานสีทาภายในอาคาร²⁹ และสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.)³⁰ ได้กำหนดฉลากให้มีการแสดงปริมาณสารตะกั่วในสี

ความท้าทาย

การพัฒนาและปรับปรุงข้อกำหนดว่าด้วยมาตรฐานบังคับสารตะกั่วและฉลากผลิตภัณฑ์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการควบคุมและจัดการปัญหาสารตะกั่วในสี สิ่งที่เป็นปัญหาและจะต้องร่วมกันหาแนวทางจัดการต่อไปคือ จะใช้ข้อกำหนดมาตรฐานอุตสาหกรรมและประกาศกำกับฉลากที่ออกมาแล้วได้อย่างไรให้มีประสิทธิภาพทั้งการควบคุมผู้ผลิต การจัดจำหน่าย และการใช้ที่ถูกต้องของผู้บริโภค จะป้องกันอย่างไรให้เด็กปลอดภัยจากสารตะกั่วในสีที่ทาไปแล้วตามอาคาร สถานที่ต่างๆ และเครื่องเล่นเด็กในสนามเด็กเล่น รวมถึงผลิตภัณฑ์สีปนสารตะกั่วที่ยังวางจำหน่ายอยู่ทั่วไป และจะอย่างไรให้ผู้ผลิตสีทั้งรายใหญ่และรายเล็กหันมาสนับสนุนการผลิตสีปลอดสารตะกั่วโดยยังคงสามารถดำเนินกิจการและการแข่งขันต่อไปได้ รวมทั้งการดำเนินการควบคุมผู้ผลิตที่แสดงฉลากผิดประเภท รวมทั้งผู้รับจ้างที่เลือกใช้สีผิดประเภท

ก้าวต่อไป

๑. การบรรจุเรื่องการคัดกรองความเสี่ยงต่อการได้รับสารตะกั่วในกลุ่มเด็กปฐมวัย ในการตรวจสุขภาพของเด็กปฐมวัย โดยใช้แบบคำถามคัดกรองและการตรวจเลือดในกรณีที่มีความเสี่ยงจากแบบสอบถามคัดกรอง รวมทั้งการพัฒนางานเยี่ยมบ้าน งานเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมภายในบ้านเรือนในกรณีตรวจพบว่ามีระดับสารตะกั่วสูงในระดับที่ต้องเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องการงานบูรณาการของหน่วยงานด้านสาธารณสุข งานสิ่งแวดล้อม และงานการบริหารส่วนท้องถิ่น
๒. การเข้าร่วมกับ เครือข่ายความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการเพิกถอนสารตะกั่วในสีทาอาคาร” หรือ Global Alliance to Eliminate Lead Paint (GAELP) เพื่อขับเคลื่อนการดูแลสิ่งแวดล้อมให้ปลอดภัยสำหรับเด็กทั่วโลก โดยใช้กรอบแนวคิดของอนุสัญญาสิทธิเด็กเป็นฐาน

²⁹ ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรมฉบับที่ ๔๙๒๘ พ.ศ. ๒๕๕๙ ออกตามความในพระราชบัญญัติมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมพ.ศ. ๒๕๑๑ เรื่องยกเลิกมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมวิธีทดสอบสี วาณิช และวัสดุที่เกี่ยวข้องเล่ม ๒๗ การหาปริมาณตะกั่วในสีและกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมวิธีทดสอบสีและวัสดุที่เกี่ยวข้องเล่มที่ ๒๗ การหาปริมาณตะกั่วและปริมาณแคดเมียม ราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๓๐๓ง ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๙

³⁰ ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยฉลาก ฉบับที่ ๓๙ (พ.ศ. ๒๕๕๙) เรื่อง ให้สีที่มีสารตะกั่วเป็นส่วนผสมเป็นสินค้าที่ควบคุมฉลาก ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๙๒ ง วันที่ ๙ เมษายน ๒๕๕๙

๓.๔ มลพิษทางอากาศ

อากาศบริสุทธิ์ เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และเด็กเล็กใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในอาคาร ปัจจุบันมีสารปนเปื้อนมาในอากาศหลายชนิด มีแหล่งที่มาหลากหลาย ได้แก่ การแทรกซึมเข้ามาของมลพิษจากนอกอาคาร สารเคมีจากวัสดุก่อสร้างหรือตกแต่งอาคาร การเผาไหม้เชื้อเพลิงต่างๆ ขนสัตว์ ควันนบุรี สารเคมีที่ใช้ในบ้าน จุลชีพต่างๆที่แขวนลอยในอากาศ เป็นต้น

ผลกระทบต่อสุขภาพและพัฒนาการของเด็ก

เด็กมีความเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบจากมลพิษทางอากาศภายในอาคารมากกว่าผู้ใหญ่ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ใหญ่แล้ว เด็กจะได้รับมลพิษในขนาดที่สูงกว่าเนื่องจากมีน้ำหนักตัวน้อยกว่า และมักใช้เวลาอยู่ในอาคารมากกว่าผู้ใหญ่ โดยสรีระวิทยาของเด็ก มีอัตราการหายใจที่สูง จึงได้รับสารพิษในอากาศเข้าไปมากกว่า นอกจากนี้ด้วยอัตราการเต้นของหัวใจที่เร็ว ยังทำให้เด็กมีความเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบจากสารพิษต่างๆ มากกว่าด้วยเช่นกัน สารมลพิษหลายชนิด มีความหนาแน่นมากกว่าอากาศและจะลอยตัวอยู่ต่ำ ๆ เหนือพื้น ซึ่งเป็นบริเวณที่เด็กหายใจ ทำให้เด็กได้รับสารมลพิษเหล่านั้นเข้าไปเป็นปริมาณมากกว่าได้และสุดท้ายโครงสร้างของปอดและระบบภูมิคุ้มกันที่ยังเจริญไม่เต็มที่ ทำให้เด็กได้รับผลกระทบจากมลพิษมากกว่าผู้ใหญ่ด้วยเช่นกัน

ฝุ่นขนาดเล็ก (PM_{2.5}) หมายถึง อนุภาคขนาดเล็กที่มีเส้นผ่านศูนย์กลางเฉลี่ยน้อยกว่า 2.5 ไมโครเมตร แขนงลอยอยู่ในอากาศรวมกับไอน้ำ ควัน และก๊าซต่างๆ ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า แต่เมื่อมาอยู่รวมกันเป็นจำนวนมหาศาลจะมองเห็นเป็นคล้ายหมอกควัน ฝุ่น PM 2.5 เป็นปัญหามลพิษทางอากาศภายนอกอาคาร หรืออากาศโดยทั่วไป ถือเป็นมลพิษต่อสุขภาพของมนุษย์ตามที่ต้องการอนามัยโลกให้ความสำคัญ และออกมาแจ้งเตือนให้ทราบ เพราะเป็นฝุ่นละอองที่มีขนาดเล็กมาก (เล็กกว่าเส้นผมถึง 20 เท่า) เมื่อหายใจเข้าไปแล้ว สามารถเล็ดลอดผ่านขนจมูกเข้าสู่ปอดและหลอดเลือดได้ง่าย ฝุ่น PM 2.5 ก่อให้เกิดโรคของระบบหายใจโดยเฉพาะโรคหืด การลดลงของสมรรถภาพปอด และผลระยะยาว จะส่งผลต่อการทำงานของอวัยวะต่างๆ ได้ ฝุ่น PM 2.5 เกิดขึ้นได้จาก โรงงานอุตสาหกรรม ขยะมูลฝอยประเภทต่างๆ ควันท่อไอเสียจากรถยนต์ การเผาไหม้ทำลายป่า เผาขยะ การเผาไหม้เชื้อเพลิงธรรมชาติที่ไม่สมบูรณ์ ฝุ่นจากการก่อสร้าง ประกอบกับความกดอากาศ ทิศทางลม การออกแบบเมือง และการทำลายต้นไม้ มลพิษอากาศ ไม่ได้มีเพียง PM 2.5 แต่ยังมีสิ่งเป็นพิษอื่นๆ เช่น PM 10 คาร์บอนมอนนอกไซด์ ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ไนโตรเจนไดออกไซด์ โอโซน ควันนบุรี สำหรับควันนบุรีนั้นถือเป็นแหล่งกอมลพิษทางอากาศภายในบ้านที่สำคัญ โดยควันนบุรีประกอบด้วยสารพิษ และสารระคายเคืองต่างๆ เช่น ไฮโดรเจนไซยาไนด์ ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ แคดเมียม คาร์บอนมอนนอกไซด์ รวมทั้งสารก่อมะเร็ง เช่น เบนโซ (เอ) ไพรีน พอร์มลดีไฮด์ เป็นต้น สารพิษจากควันนบุรีเหล่านี้ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของเด็กมากมาย เช่น ทารกที่คลอดออกมามีน้ำหนักตัวน้อย มีการ

เจริญเติบโตช้า มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคของระบบหายใจ เช่น โรคหอบหืด ภาวะไอเรื้อรัง หลอดลมอักเสบ เป็นต้น รวมทั้งพบความผิดปกติของหูชั้นกลาง

สถานการณ์ปัญหา และ ความก้าวหน้า

มลพิษทางอากาศที่เกิดจากหมอกควันและฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM 2.5) : ตามที่ปรากฏรายงานข่าวว่า พื้นที่หลายแห่งในจังหวัดภาคเหนือตอนบน เช่น จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ และ จังหวัดแม่ฮ่องสอนประสบปัญหาหมอกควันและฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM 2.5) มาเป็นระยะเวลาหนึ่ง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้พยายามในการแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง แต่สถานการณ์มลพิษทางอากาศยังไม่บรรเทาเบาบางลง กลับเข้าสู่ภาวะวิกฤตที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่ออย่างรุนแรงมากขึ้น ซึ่งในเรื่องนี้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ได้ออกแถลงการณ์ห่วงใยต่อวิกฤตการณ์มลพิษทางอากาศในภาคเหนือ ที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิในการมีสุขภาพที่ดีของประชาชน เมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๒ ความว่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีความห่วงใยต่อปัญหาดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนี้เริ่มส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตในพื้นที่ และก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของประชาชนในระดับที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น รวมทั้งมีความห่วงใยต่อความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครที่พยายามเข้าดำเนินการควบคุมไฟป่าที่เกิดจากการเผาป่าและพื้นที่เกษตรกรรมทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งของปัญหา เพื่อให้สิทธิในการมีสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่ดีของประชาชนได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายไทย และสิทธิของบุคคลที่จะมีสุขภาพที่ดีตามมาตราฐานสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (International Convention Of Economic , Social and Cultural Rights : ICESCR) ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีและมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม กสม. ในฐานะองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญซึ่งมีหน้าที่และอำนาจในการเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกัน หรือแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน จึงมีข้อเสนอให้รัฐบาล หน่วยงานของรัฐและองค์กรในภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมกันแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์มลพิษทางอากาศที่เกิดขึ้น ดังต่อไปนี้

๑.๑ รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องควรเร่งดำเนินการแก้ไขปัญหาหะยะเร่งด่วนในการคุ้มครองสุขภาพของประชาชน เช่น การสนับสนุนหน้ากากอนามัยป้องกันมลพิษทางอากาศ และการอพยพประชาชนที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงออกจากพื้นที่เสี่ยง โดยเฉพาะกลุ่มผู้เปราะบาง เช่น เด็ก สตรี คนพิการ และผู้สูงอายุ สนับสนุนอุปกรณ์ป้องกันภัยให้แก่เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครซึ่งร่วมแก้ไขปัญหาไฟป่าอย่างเพียงพอ รวมทั้งเพิ่มความเข้มงวดในการใช้บังคับกฎหมายแก่ผู้ที่เผาป่าและพื้นที่เกษตรกรรมโดยมิชอบอย่างจริงจัง

๑.๒ รัฐบาลควรยกระดับวิกฤตการณ์มลพิษทางอากาศที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาระดับชาติ และเร่งประกาศวาระแห่งชาติด้านการแก้ปัญหาหมอกควันและฝุ่นละออง โดยกำหนดแผนการบริหารจัดการปัญหาหมอกควันและฝุ่นละอองทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เช่น แผนการควบคุมมลพิษทางอากาศจากกิจกรรมคมนาคมขนส่ง อุตสาหกรรม และการเกษตร แผนการเตือนภัยและการป้องกัน แผนการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ และแผนการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนโดยเฉพาะเรื่องการเผาทำลายพื้นที่ป่า

โดยบูรณาการการทำงานและองค์ความรู้ร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในระดับพื้นที่และส่วนกลาง และกับภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การแก้ไขปัญหาเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

๑.๓ รัฐบาลควรแสวงหาความร่วมมือจากประเทศเพื่อนบ้านในการป้องกันและแก้ไขปัญหา การเผาป่าในประเทศของตนที่ส่งผลต่อปัญหามลพิษทางอากาศในประเทศไทยตามกรอบข้อตกลง อาเซียนเรื่องมลพิษหมอกควันข้ามแดน (ASEAN Agreement on Transboundary Haze Pollution - AATHP)

๑.๔ รัฐบาล หน่วยงานของรัฐ และภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องควรให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่เสี่ยงในการป้องกันตนเองจากมลพิษที่เกิดขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงอันตรายต่อสุขภาพ

๑.๕ ประชาชนควรให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐในการติดตาม เผ่าระวัง และแก้ไขปัญหาตามความเหมาะสม

๒) สถานการณ์ฝุ่นละอองในพื้นที่ตำบลหน้าพระลาน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัด สระบุรี ปรากฏในข่าวสารสื่อมวลชนตลอดหลายสิบปีที่ผ่านมา เนื่องจากพื้นที่ตำบลหน้าพระลานถือว่าเป็นแหล่งผลิตหินปูน หินอุตสาหกรรมและหินก่อสร้าง รวมถึงแหล่งผลิตปูนซีเมนต์ขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตปกติประจำวันของประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าว รวมถึงโรงเรียนหลายแห่ง เช่น โรงเรียนหน้าพระลาน (พิบูลย์สงเคราะห์)

กรมควบคุมมลพิษ เปิดเผยผลการตรวจวัดฝุ่นละอองตำบลหน้าพระลาน จังหวัดสระบุรี ปี ๒๕๖๑ พบว่ามีแนวโน้มปัญหารุนแรงกว่าปี ๒๕๖๐ เตรียมเผ่าระวังและแก้ไขปัญหา บูรณาการจากทุกภาคส่วนและปรับเปลี่ยนแนวทางในการจัดการฝุ่นละอองในพื้นที่ให้เหมาะสม

ผลการตรวจวัดฝุ่นละอองตำบลหน้าพระลาน จังหวัดสระบุรี ในปี ๒๕๖๑ พบว่า มีแนวโน้มสถานการณ์ปัญหารุนแรงกว่าปี ๒๕๖๐ โดยค่าเฉลี่ย ๒๔ ชั่วโมงของฝุ่นขนาดเล็กกว่า ๑๐ ไมครอน (PM10) ในปี ๒๕๖๑ (ตุลาคม ๒๕๖๑ – สิงหาคม ๒๕๖๑) ตรวจพบมีค่าในช่วง ๒๗-๓๐๓ ไมโครกรัม/ลูกบาศก์เมตร

ในขณะที่ ปี ๒๕๖๐ (ในช่วงเวลาเดียวกัน) พบว่า PM10 มีค่าเฉลี่ย ๒๔ ชั่วโมงอยู่ในช่วง ๑๙-๒๕๗ ไมโครกรัม/ลูกบาศก์เมตร (ค่ามาตรฐานไม่เกิน ๑๒๐ ไมโครกรัม/ลูกบาศก์เมตร) สำหรับจำนวนวันที่ PM10 สูงเกินค่ามาตรฐานพบว่า ปี ๒๕๖๑ มีจำนวนวันที่ฝุ่น PM10 เกินมาตรฐาน ๑๒๕ วัน (ตรวจวัด ๓๒๘ วัน คิดเป็นเกินมาตรฐานร้อยละ ๓๘.๑) มากกว่าปี ๒๕๖๐ มีจำนวนวันที่ฝุ่น PM10 เกินมาตรฐาน ๑๐๗ วัน (ตรวจวัด ๓๒๖ วัน คิดเป็นเกินมาตรฐานร้อยละ ๓๒.๘)

จากการดำเนินงานในช่วงเกือบ ๑๕ ปี ของการเป็นเขตควบคุมมลพิษ พบว่า พื้นที่ตำบลหน้าพระลาน มีการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาฝุ่นละอองไปในทิศทางที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน แต่ยังคงมีฝุ่นสูงเกินมาตรฐานในช่วงหน้าแล้งของทุกปี (ซึ่งมักจะเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม-มีนาคมของปีถัดไป) อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของพื้นที่ตำบลหน้าพระลานถือว่าเป็นแหล่งผลิตหินปูน หินอุตสาหกรรมและหินก่อสร้าง รวมถึงแหล่งผลิตปูนซีเมนต์ขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ซึ่งมีการคาดการณ์ในอนาคตเกี่ยวกับแนวโน้มการผลิตและใช้หินอุตสาหกรรมและหินปูนในพื้นที่ว่าจะเพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๕-๑๐ ของการผลิตในปัจจุบันสำหรับใช้ในโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ต่างๆ

กรมควบคุมมลพิษจึงพิจารณาเพิ่มความเข้มข้นในการที่จะบริหารจัดการปัญหาฝุ่นละอองในพื้นที่ให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน และไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญต่อประชาชน โดยมีการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนในการจัดการแก้ไขปัญหา มีการประยุกต์ใช้มาตรการด้านต่างๆ ควบคู่กันไปทั้งมาตรการทางกฎหมาย มาตรการทางสังคม รวมทั้งมาตรการการติดตามตรวจสอบที่เข้มข้น

เพื่อเป็นการเตรียมการเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาฝุ่นละอองในพื้นที่เขตควบคุมมลพิษ ตำบลหน้าพระลาน ในช่วงวิกฤติหน้าแล้งปี ๒๕๖๒ จึงได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อถอดบทเรียน (After Action Review: AAR) การป้องกันและแก้ไขปัญหาฝุ่นละอองในพื้นที่เขตควบคุมมลพิษตำบลหน้าพระลาน จังหวัดสระบุรี โดยมีข้อสรุปว่าควรมีการบูรณาการจากทุกภาคส่วนและปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดการฝุ่นละอองในพื้นที่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ดังนี้

(๑) ควรมีการปรับเปลี่ยนแนวทางการกำจัดฝุ่นละอองจากถนนสาธารณะและพื้นที่ภายในสถานประกอบการโดยเปลี่ยนวิธีจากระบบเปียก (การฉีดพรมน้ำ) เป็นระบบแห้ง (การใช้รถดูดฝุ่น) เพื่อให้สามารถกำจัดได้หมดและมีประสิทธิภาพสูงกว่า รวมทั้งไม่ทำให้ผิวถนนสึกหรอก่อนเวลาอันควร

(๒) การกำหนดให้สถานประกอบการในพื้นที่ที่มีการควบคุมหรือจำกัดเวลาการทำงาน และขายหินในช่วงกลางคืนโดยเฉพาะในช่วงวิกฤติฝุ่นละอองเพื่อให้สอดคล้องกับขีดจำกัดของชั้นความสูงผสม (Mixing Height) ในพื้นที่

(๓) การปลูกต้นไม้พันธุ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวและแนวป้องกันฝุ่นละออง

(๔) การกำกับดูแลสถานประกอบการทุกประเภทให้ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด ตลอดจนพิจารณาควบคุมจำนวนแหล่งกำเนิดอุตสาหกรรมไม่ให้มีจำนวนเพิ่มขึ้นเกินกว่าพื้นที่ที่จะรองรับได้

(๕) ให้เข้มงวดและกำกับดูแลบรรทุกทุกให้ปิดคลุมกระบะบรรทุกมิดชิด เพื่อป้องกันหินร่วงหล่นบนถนน เป็นต้น

แผนปฏิบัติการขับเคลื่อนวาระแห่งชาติ³¹

ต่อมาการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ มีมติให้การแก้ไขปัญหามลพิษด้านฝุ่นละอองเป็นวาระแห่งชาติ และได้จัดทำ แผนปฏิบัติการขับเคลื่อนวาระแห่งชาติ³¹ ที่กรมควบคุมมลพิษเผยแพร่สู่สาธารณะเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๒ แผนปฏิบัติการนี้ระบุในหน้า ๑๕ วรรคแรกว่า “เป็นการแก้ไขปัญหาซึ่งจะต้อง พิจารณาผลกระทบในทุกมิติโดยเฉพาะผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับประชาชน เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อการใช้ชีวิตปกติมากเกินไปโดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างอากาศดี เพื่อคนไทยและผู้มาเยือน”

³¹ แผนปฏิบัติการ การขับเคลื่อนวาระแห่งชาติ การแก้ไขมลพิษด้านฝุ่นละออง กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ISBN: 978-616-316-535-0 กันยายน ๒๕๖๒

ในการแก้ปัญหาโดยภาครัฐได้กำหนดแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนวาระแห่งชาตินี้โดยมอบอำนาจผู้ว่าราชการจังหวัดบูรณาการแก้ปัญหาช่วงค่าฝุ่นวิกฤต พร้อมการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มข้น โดยการบูรณาการการดำเนินงานรวมกันในทุกภาคส่วน โดยแผนดังกล่าว มีขั้นตอน/การปฏิบัติงานที่ชัดเจนในช่วงสถานการณ์วิกฤตปัญหาฝุ่นละออง ด้วย ๓ มาตรการ ได้แก่

๑. การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ ในช่วงระหว่างเกิดสถานการณ์วิกฤต (ธันวาคม - เมษายน) เป็นขั้นปฏิบัติการช่วงปริมาณ PM2.5 เกินมาตรฐานเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีอำนาจหน้าที่สามารถปฏิบัติได้ทันทีตามการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ฝุ่นละอองโดยได้กำหนดเป็น 4 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 เป็นระดับที่ปริมาณฝุ่นละออง PM2.5 มีค่าไม่เกิน ๕๐ ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ให้ส่วนราชการทุกหน่วยต้องดำเนินการตามภารกิจ อำนาจหน้าที่ และกฎหมายที่มีอยู่ให้ครบถ้วนตามสภาวะการณ์ปกติ

ระดับที่ 2 เป็นระดับที่ปริมาณฝุ่นละออง PM2.5 มีค่าระหว่าง ๕๑ - ๗๕ ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตรให้ทุกส่วนราชการต้องดำเนินการเพิ่มและยกระดับมาตรการต่างๆ ให้เข้มงวดขึ้น ในระดับนี้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและผู้ว่าราชการจังหวัดที่ประสบปัญหาฝุ่นละอองเป็นผู้บัญชาการเหตุการณ์ในพื้นที่รับผิดชอบสำหรับส่วนราชการอื่นๆเป็นหน่วยสนับสนุนในการปฏิบัติการ

ระดับที่ 3 เป็นระดับที่ปริมาณฝุ่นละออง PM2.5 มีค่าระหว่าง ๗๖ - ๑๐๐ ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและผู้ว่าราชการจังหวัดที่ประสบปัญหาฝุ่นละอองในการใช้กฎหมายที่มีอยู่ เช่น พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นต้น

ระดับที่ 4 เป็นระดับที่ปริมาณฝุ่นละอองขนาดเล็ก PM2.5 มีค่ามากกว่า ๑๐๐ ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร แนวทางปฏิบัติกำหนดให้มีการประชุมคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเป็นกรณีเร่งด่วนพิเศษ และพิจารณากลับกรองแนวทางในการแก้ไขปัญหาฝุ่นละอองขนาดเล็ก โดยจะต้องนำเรียนนายกรัฐมนตรีเป็นการเร่งด่วนเพื่อพิจารณาในการสั่งการอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นแนวทางหรือมาตรการในการลดมลพิษ

๒. การป้องกันและลดการเกิดมลพิษที่ต้นทาง (แหล่งกำเนิด) มุ่งให้ความสำคัญในการควบคุมและลดการระบายมลพิษทางอากาศจากแหล่งกำเนิดรวมถึงลดจำนวนแหล่งกำเนิดมลพิษ มีมาตรการระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๒ - ๒๕๖๔) และมาตรการระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๖๕ - ๒๕๖๗)

๒.๑ ควบคุมและลดมลพิษจากยานพาหนะ มาตรการระยะสั้น เช่น ส่งเสริมให้มีการนำน้ำมันเชื้อเพลิงมีกำมะถันไม่เกิน ๑๐ ppm มาจำหน่ายก่อนกฎหมายมีผลบังคับใช้ บังคับใช้มาตรฐานการระบายมลพิษทางอากาศจากรถยนต์ใหม่ Euro 5 ภายในปี ๒๕๖๔ ให้เร่งรัดให้มีการเชื่อมโยงโครงข่ายระบบคมนาคมขนส่งสาธารณะ เป็นต้น มาตรการระยะยาว เช่น ปรับปรุงคุณภาพน้ำมันเชื้อเพลิงที่มีกำมะถันไม่เกิน ๑๐ ppm ให้แล้วเสร็จภายในปี พ.ศ. ๒๕๖๖ และบังคับใช้น้ำมันเชื้อเพลิงที่มีกำมะถันไม่เกิน ๑๐ ppm ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๗ เป็นต้นไป บังคับใช้มาตรฐานการระบายมลพิษทางอากาศจากรถยนต์ใหม่ Euro 6 ภายในปี ๒๕๖๕ สนับสนุนส่งเสริมการผลิตและการใช้รถยนต์ไฟฟ้า เป็นต้น

๒.๒ ควบคุมและลดมลพิษจากการเผาในที่โล่ง/ภาคการเกษตร มาตรการระยะสั้น เช่น ส่งเสริมให้มีการจัดการเศษวัสดุทางการทำเกษตร โดยการนำมาใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ ห้ามไม่ให้มีการเผาในพื้นที่ชุมชน ริมหาด และเผาขยะโดยเด็ดขาด กำหนดพื้นที่ปลอดการเผาอ้อยเพื่อเป็นจังหวัดต้นแบบ ปลอดการเผาอ้อย เป็นต้น มาตรการระยะยาว เช่น ให้มีการกำหนดระเบียบหรือแนวปฏิบัติในการจัดการเศษวัสดุจากการทำเกษตรประเภทต่างๆ พิจารณาการพัฒนาระบบหรือยกระดับโดยผนวกมิติด้านสิ่งแวดล้อมเข้าไปในกระบวนการกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร เป็นต้น

๒.๓ ควบคุมและลดมลพิษจากการก่อสร้างและผังเมือง มาตรการระยะสั้น เช่น กำหนดกฎระเบียบ มาตรการและเกณฑ์ปฏิบัติที่ดีในการควบคุมฝุ่นละอองจากการก่อสร้างประเภทต่างๆ ส่งเสริมให้มีการจัดทำ ผังเมืองและการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ต้องคำนึงถึงปัจจัยที่จะมีผลต่อการระบายอากาศและการสะสมของมลพิษทางอากาศ เป็นต้น มาตรการระยะยาวเช่น ส่งเสริมการก่อสร้างที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองให้ได้ตามมาตรฐานสากล

2.4 ควบคุมและลดมลพิษจากอุตสาหกรรม มาตรการระยะสั้น เช่น กำหนดมาตรฐานการระบายมลพิษทางอากาศในรูป Loading ในพื้นที่ที่มีปัญหาฝุ่นละอองโดยคำนึงถึงความสามารถหรือศักยภาพในการรองรับมลพิษทางอากาศของพื้นที่ การจัดทำเนียบการปลดปล่อยและเคลื่อนย้ายมลพิษ เป็นต้น มาตรการระยะยาว เช่น ทบทวนและปรับปรุงมาตรฐานการระบายมลพิษทางอากาศจากโรงงานอุตสาหกรรมให้เทียบเท่ามาตรฐานสากล เพิ่มการใช้พลังงานหมุนเวียนและพลังงานทางเลือกในการผลิตไฟฟ้า เป็นต้น

๒.๕ ควบคุมและลดมลพิษจากภาคครัวเรือน โดยเป็นการดำเนินงานต่อเนื่องในการสนับสนุนการใช้พลังงานสะอาดในครัวเรือน พัฒนาและส่งเสริมการใช้เตาหุงต้มและเตาปิ้งย่างปลอดมลพิษ พัฒนาและส่งเสริมการใช้เตาเผาอิฐและถ่านปลอดมลพิษ

๓. การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการมลพิษ เป็นการพัฒนาระบบ เครื่องมือ กลไกในการบริหารจัดการ รวมถึงการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจและกำหนดแนวทางมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาในอนาคต

๓.๑ พัฒนาเครือข่ายการติดตามตรวจสอบคุณภาพอากาศ โดยเป็นการดำเนินงานต่อเนื่องในการขยายเครือข่ายการติดตามตรวจสอบคุณภาพอากาศและให้ท้องถิ่นติดตามตรวจวัดคุณภาพอากาศในพื้นที่ของตนเอง พัฒนาศักยภาพของท้องถิ่นในการดำเนินการติดตามการตรวจสอบคุณภาพอากาศเพื่อให้มีการเฝ้าระวังสถานการณ์ในพื้นที่

๓.๒ ทบทวน/ปรับปรุงกฎหมาย/มาตรฐาน/แนวทางปฏิบัติให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ประกอบด้วย การกำหนดค่ามาตรฐาน PM2.5 ในบรรยากาศเฉลี่ยรายปีให้เป็นไปตามเป้าหมายระยะที่ 3 ขององค์การอนามัยโลก (WHO IT-3) การปรับปรุง พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ รวมทั้งศึกษาความเหมาะสม

๓.๓ ส่งเสริมการวิจัย/พัฒนาองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีการติดตามตรวจสอบ การตรวจวิเคราะห์และนวัตกรรมเพื่อลดมลพิษทางอากาศ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ด้านการจัดการคุณภาพอากาศ รวมถึงเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และถ่ายทอดองค์ความรู้

๓.๔ การแก้ไขปัญหาหมอกพิษข้ามแดน เช่นการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามข้อตกลงเรื่องมลพิษหมอกควันข้ามแดน : ขับเคลื่อนการดำเนินงานตามโรดแมปอาเซียนปลอดหมอกควันข้ามแดน (ASEAN Transboundary Haze - Free Roadmap) การขับเคลื่อนการดำเนินงานตามข้อตกลงเรื่องมลพิษหมอกควันข้ามแดน : ขับเคลื่อนการดำเนินงานตามโรดแมปอาเซียนปลอดหมอกควันข้ามแดน (ASEAN Transboundary Haze - Free Roadmap) เป็นต้น

๓.๕ จัดทำบัญชีการระบายมลพิษทางอากาศจากแหล่งกำเนิด เช่นการจัดทำบัญชีการระบายมลพิษทางอากาศจากแหล่งกำเนิดเป็นระยะๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนด/ปรับปรุงแนวทางและมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาหมอกพิษ

๓.๖ พัฒนาระบบฐานข้อมูลและระบบเฝ้าระวังที่เป็นหนึ่งเดียว บูรณาการระบบข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบทั้งแหล่งกำเนิด ปริมาณมลพิษในบรรยากาศ และผลกระทบต่อสุขภาพเพื่อการวางแผนการบริหารจัดการและสื่อสารแจ้งเตือน พัฒนาระบบ เฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพที่เกิดจากมลพิษทางอากาศและการรายงานผล สร้างความเข้มแข็งของประชาชน ชุมชนในการดูแลป้องกันผลกระทบต่อสุขภาพ

๓.๗ พัฒนาระบบคาดการณ์สถานการณ์ฝุ่นละอองมาตรการ ระยะสั้น (พ.ศ. ๒๕๖๒-๒๕๖๔) ประกอบด้วยการพัฒนาการคาดการณ์สถานการณ์ฝุ่นละออง เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการทบทวน/ปรับปรุงมาตรการและแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและแก้ไขปัญหาหมอกพิษในระยะต่อไป ทั้งนี้

ความท้าทาย

จะทำอย่างไรให้แผนปฏิบัติการขับเคลื่อนวาระแห่งชาติ³¹ ที่กรมควบคุมมลพิษเผยแพร่สู่สาธารณะเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๒ นี้เป็นแผนที่ถูกให้ความสำคัญโดยคนทั้งชาติ และเกิดการปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะทำอย่างไรให้ทุกคนเห็นพ้องกันว่า อากาศที่ไม่บริสุทธิ์นี้เป็นผลร้ายต่อสุขภาพและการพัฒนาสมองของเด็ก ที่จะส่งผลกระทบตลอดชีวิตของพวกเขา ไม่ว่าจะเป็เด็กในครอบครัวรวยหรือจน ก็ยากที่จะหนีจากอากาศที่เป็นพิษได้ และทั้งหมดเป็นผลจากการกระทำของผู้ใหญ่ และเกี่ยวพันกับการความพยายามที่จะเติบโตทางเศรษฐกิจแบบไม่ยั่งยืนแทบทั้งสิ้น เด็กในแผนวาระแห่งชาติได้ระบุนความยากและเป็นความท้าทายของแผนปฏิบัติการนี้ในหน้า ๑๕ วรรคแรกว่า “เป็นการแก้ไขปัญหาซึ่งจะต้อง พิจารณาผลกระทบในทุกมิติโดยเฉพาะผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับประชาชน เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อการใช้ชีวิตปกติมากเกินไปโดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างอากาศดี เพื่อคนไทยและผู้มาเยือน”

แม้แผนดังกล่าวได้เรียบเรียงข้อมูลรายละเอียดความเป็นมา สถานการณ์ฝุ่นละอองขนาดเล็กสาเหตุหลักของปัญหาฝุ่นละออง ขั้นตอนการจัดทำแผน และแผนปฏิบัติการที่มีกรอบแนวคิด ตัวชี้วัด มาตรการและแนวทางการดำเนินงานพร้อมหน่วยงานที่รับผิดชอบอย่างละเอียด อย่างไรก็ตามในเดือนธันวาคม ๒๕๖๒ และมกราคม ๒๕๖๓ ปัญหาฝุ่นละอองได้เกิดขึ้นอีกตามความคาดหมายในแผนอยู่แล้ว

แต่การดำเนินการของหน่วยงานตามตัวชี้วัดต่างๆ มิได้มีความคืบหน้าแต่อย่างไร การแก้ปัญหา ยังคงเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเช่นเดียวกับในปลายปี ๒๕๖๑

ก้าวต่อไป สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในอนาคต

อากาศเป็นพิษนี้เป็นผลรวมของการทำลายสิ่งแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับการเติบโตในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ขณะที่อากาศเป็นพิษนี้มีผลทำลายสุขภาพของทุกคนโดยเฉพาะผลกระทบต่อเด็กเล็กจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของคนในระยะยาว แต่การหยุดยั้งหรือกำหนดให้เปลี่ยนแปลงกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชน ส่งผลให้เกิดการต่อต้าน ไม่ให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา เช่นการเปลี่ยนแปลงการใช้ยานพาหนะและการจราจร การเปลี่ยนแปลงการเผาไหม้ทุกประเภททั้งชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพการทำอาหาร หรือเกษตรกรรม การทิ้งขยะ และการจัดการกับภาคอุตสาหกรรม เป็นต้น การคุ้มครองเด็กให้ปลอดภัยจากการทำลายอากาศบริสุทธิ์โดยวิถีชีวิตของการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นเรื่องยากและ แต่เป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปฏิบัติให้เกิดผลให้ได้ เป็นเรื่องที่ต้องการความร่วมมือของทุกหน่วยในสังคมอย่างแท้จริง สิ่งที่ต้องก้าวต่อไปคือ

- การสร้างความตระหนักของประชาชนทั้งสังคมอย่างต่อเนื่อง มิใช่เฉพาะในช่วงเวลาที่มีค่า PM2.5 สูงเท่านั้น
- การสร้างระบบการเฝ้าระวังโดยประชาชนทั้งสังคม ทั้งผู้ใหญ่และเด็กมีส่วนร่วมในวงกว้างอย่างต่อเนื่อง
- การขับเคลื่อนการปฏิบัติอย่างเข้มข้นตามแผนวาระแห่งชาติโดยหาจุดสมดุลงของการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยใช้อนุสัญญาสิทธิเด็กเป็นประเด็นตัดขวาง (cross cutting) โดยความที่ประเทศไทยมีพันธกรณีระหว่างประเทศที่ต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child – CRC) ให้การกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวกับเด็ก ไม่ว่าจะกระทำโดยหน่วยงานหรือองค์กรใดทั้งของรัฐและเอกชน ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับแรก การประกันให้มีการคุ้มครองและการดูแลสำหรับการเป็นอยู่ที่ดี โดยจะดำเนินมาตรการทางนิติบัญญัติและบริหาร สิทธิของเด็กที่จะได้รับมาตรฐานสาธารณสุขที่สูงที่สุด โดยพิจารณาถึงอันตราย และความเสี่ยงของมลภาวะแวดล้อม โดยเฉพาะบิดามารดาและเด็กจะได้รับข้อมูลข่าวสาร และเข้าถึงการศึกษาและการสนับสนุนให้ใช้ความรู้พื้นฐานในเรื่องสุขภาพเด็ก และสุขภาพสิ่งแวดล้อม และจะดำเนินมาตรการเพื่อขจัดแนวทางปฏิบัติที่เคยเป็นผลร้ายต่อสุขภาพของเด็ก

๓.๕ สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช

ผลกระทบต่อสุขภาพและพัฒนาการของเด็ก³²

พาราควอต-คลอร์ไพริฟอส-ไกลโฟเซต เป็นสารกำจัดวัชพืชที่ทำให้เกิดพิษรุนแรง และอาจทำให้เสียชีวิต พาราควอต (Paraquat) เป็นสารที่รุนแรงที่สุดในทั้งหมด 3 สาร ผู้พาราควอตสามารถก่อโรคพาร์กินสัน สมองเสียม ปอดเป็นอวัยวะหลักที่ได้รับผลกระทบทั้งระยะสั้นและระยะยาว โดยถูกลมปอดจะถูกทำลาย คลอร์ไพริฟอส (Chlorpyrifos) ส่งผลกระทบต่อระบบประสาทอย่างมาก สูญเสียความจำในการทำงานขาดสมาธิ ควบคุมการเคลื่อนไหวของตัวเองได้ไม่ดี สำหรับไกลโฟเซต (Glyphosate) จะถ่ายเทออกจากแม่สู่ลูก ส่งผลกระทบต่อการทำงานของต่อมไทรอยด์ของทั้งแม่และทารก

สถานการณ์ปัญหา และ ความก้าวหน้า

ปี 2015 ประเทศไทยนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืชมากที่สุดในอันดับ 4 ของโลก ทั้งนี้มีการศึกษาในกลุ่มประชากรของหญิงตั้งครรภ์ ในชุมชนเกษตรกรรมของสหรัฐอเมริกา พบว่า การได้รับสารกำจัดศัตรูพืชในระหว่างตั้งครรภ์ของมารดา ส่งผลกระทบต่อพัฒนาระบบประสาทของทารกและเด็ก พาราควอตสามารถส่งผ่านรกจากมารดาไปสู่ตัวอ่อนในครรภ์ได้ ในหญิงตั้งครรภ์ที่กินพาราควอตเพื่อฆ่าตัวตาย ตรวจพบพาราควอตในตัวอ่อนปริมาณ 4-6 เท่าของระดับพาราควอตในเลือดแม่ ถ้าสมองของตัวอ่อนทารกได้รับพาราควอตอาจทำให้เกิดอันตรายแบบเรื้อรังในเด็กทารกและส่งผลไปตลอดชีวิต นอกจากนี้ยังมีการศึกษาในสัตว์ทดลองพบว่าพาราควอตทำให้เกิดผลต่อการทำงานของแขนขาและความฉลาด (motor and cognitive functions) และยังมีการศึกษาพบว่ามีผลต่อความจำและการเรียนรู้

งานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหิดลที่มีการตรวจพาราควอตในซีรัมของมารดาและสายสะดือของทารก ในกลุ่มประชากรที่อาศัยในพื้นที่เกษตร ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ อำนาจเจริญ และกาญจนบุรี โดยเก็บตัวอย่างเลือด ซีรัม ปัสสาวะ รวมถึงซีเทาในทารกแรกคลอดด้วย ผลการศึกษาพบว่า ซีรัมของมารดาจำนวน ๗๘ คน ตรวจพบพาราควอตในปริมาณระดับต่างๆ ๑๓ คน โดยมีค่ามัธยฐาน ๒๗ นาโนกรัมต่อมิลลิลิตร มีค่าสูงสุดและต่ำสุดอยู่ที่ ๑๕.๑-๕๘.๓ นาโนกรัมต่อมิลลิลิตร ในส่วนของสายสะดือทารกจำนวน ๖๙ คน ตรวจพบ ๑๔ คน โดยมีค่ามัธยฐาน ๒๘.๗ นาโนกรัมต่อมิลลิลิตร มีค่าสูงสุดและต่ำสุดอยู่ที่ ๗.๗-๔๗.๖ นาโนกรัมต่อมิลลิลิตร

การศึกษานี้ยังพบว่า การประกอบอาชีพเกษตรกร มีการขุดดินในพื้นที่การเกษตรในช่วงตั้งครรภ์ มีความเสี่ยงในการพบพาราควอตมากกว่ามารดาที่ไม่ได้ทำกิจกรรมดังกล่าวถึง ๖ เท่า ขณะเดียวกัน

³² เครือข่ายเตือนภัยสารเคมีกำจัดศัตรูพืช (Thai-PAN) เหตุผลสนับสนุน การยกเลิกพาราควอต คลอร์ไพริฟอส และกา กัดการใช้ไกลโฟเซต 11 กันยายน 256

มารดาที่ทำงานในพื้นที่การเกษตรช่วง ๖-๙ เดือนของการตั้งครรภ์ มีโอกาสที่จะตรวจพบพาราควอตมาก ถึง ๕.๔ เท่า การตรวจซีทีสแกนหรืออุจจาระของเด็กแรกเกิดตรวจพบพาราควอตร้อยละ ๕๔.๗

ตามที่มีข่าวปรากฏทางสื่อมวลชนนับตั้งแต่เดือนเมษายน ๒๕๖๐ ว่าคณะกรรมการขับเคลื่อนปัญหาสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่มีความเสี่ยงสูง ซึ่งเป็นคณะกรรมการร่วมระหว่างกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงอุตสาหกรรม และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีมติให้ดำเนินการออกประกาศยกเลิกการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชทั้ง ๓ ชนิด ได้แก่ พาราควอต คลอร์ไพริฟอส และไกลโฟเซต โดยให้ยุติการนำเข้าภายในเดือนธันวาคม ๒๕๖๑ และยุติการใช้ในเดือนธันวาคม ๒๕๖๒ อีกทั้งจำกัดการใช้ไกลโฟเซตอย่างเข้มงวด ห้ามใช้ในพื้นที่ยุทธศาสตร์และชุมชนโดยเฉพาะที่เป็นแหล่งน้ำ นั้น ที่ผ่านมามีความเห็นระหว่างหน่วยงานภาครัฐด้วยกันเอง และระหว่างภาคประชาสังคม ดังนี้

พฤศจิกายน ๒๕๖๐ กรมวิชาการเกษตร ต่อทะเบียนให้บริษัทเอกชน คือ บริษัทชินเจนทา, เอเลฟองเต้และดาส อะโกรไซแอนด์ นำเข้าสารเคมีทั้ง ๓ ชนิดได้อีก ๖ ปี โดยให้เหตุผลว่าหากไม่ต่อทะเบียนจะทำให้เอกชนเสียหายและรัฐอาจถูกฟ้องได้

มกราคม ๒๕๖๑ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีมีคำสั่งให้กระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบของการใช้พาราควอตให้ชัดเจน

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ กระทรวงสาธารณสุขประชุมหารือเรื่องพาราควอต โดยยืนยันตามมติคณะกรรมการขับเคลื่อนปัญหาการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่มีความเสี่ยงสูง คือ ให้ยกเลิกภายใน ธันวาคม ๒๕๖๒

พฤษภาคม ๒๕๖๑ คณะกรรมการวัตถุอันตรายมีมติไม่ยกเลิกการใช้สารเคมีทั้ง ๓ รายการ สร้างความผิดหวังให้เครือข่ายเกษตรกรและองค์กรพัฒนาเอกชนที่คัดค้านการใช้สารเคมี โดยเครือข่ายสนับสนุนการแบนสารพิษที่มีอันตรายร้ายแรง ๖๘๖ องค์กร ได้ยื่นจดหมายไม่เห็นด้วยต่อมติดังกล่าว ตั้งข้อสังเกตว่า กรรมการที่ร่วมพิจารณานั้นไม่มีใครเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านผลกระทบต่อสุขภาพเลย ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการที่สนับสนุนการใช้สารเคมีดังกล่าวทั้งสิ้น อีกทั้งยังใช้ข้อมูลเก่า ไม่ใช่งานข้อมูลเชิงประจักษ์ใหม่ ๆ ประกอบการพิจารณาขพฤศจิกายน ๒๕๖๑ ผู้ตรวจการแผ่นดินมีคำวินิจฉัยให้ยกเลิกการใช้พาราควอตภายใน ๑ ปี แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องสร้างความเข้าใจกับประชาชน จำกัดและควบคุมการใช้ และพัฒนาวิธีการทดแทนให้แล้วเสร็จภายใน 120 วันก่อนจะยกเลิกอย่างถาวร

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ ตัวแทนเครือข่ายสนับสนุนการแบนสารพิษที่มีอันตรายร้ายแรง 686 องค์กร ยื่นข้อเรียกร้องต่อประธานกรรมการวัตถุอันตราย ให้พิจารณาควบคุมพาราควอตเป็นวัตถุอันตรายชนิดที่ ๔

สิงหาคม ๒๕๖๒ หลังจากเข้ารับตำแหน่งได้ไม่นาน รมช. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นางมณัญญา ไทยเศรษฐ์) ซึ่งได้รับมอบหมายให้ดูแลเรื่องนี้ ประกาศว่าจะต้องยกเลิกสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีความเสี่ยงสูง ๓ ชนิดให้ได้ก่อนสิ้นปี ๒๕๖๒

ตุลาคม ๒๕๖๒ ประชุมคณะกรรมการ ๔ ฝ่าย คือภาครัฐ ผู้นำเข้าสารเคมี เกษตรกร และผู้บริโภค โดยมีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นางมนัญญา ไทยเศรษฐ์) เป็นประธาน มีมติ ๙ ต่อ ๐ เสียง เห็นชอบให้ยกเลิกระดับสารเคมีเกษตร ๓ ชนิด จากวัตถุอันตรายชนิดที่ ๓ เป็นวัตถุอันตรายประเภทที่ ๔ เพื่อให้ยกเลิกการจำหน่าย และยกเลิกการใช้ในประเทศ เริ่มวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๒

ตุลาคม ๒๕๖๒ คณะกรรมการวัตถุอันตรายมีมติเห็นควรให้ยกเลิกการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ๓ ชนิด คือ พาราควอต คลอร์ไพริฟอส และไกลโฟเซต

ในเรื่องนี้ กสม. ได้เห็นชอบรายงานผลการตรวจสอบ ที่ ๓/๒๕๖๒ เห็นชอบการคัดค้านการขึ้นทะเบียนวัตถุอันตรายของกรมวิชาการเกษตร โดยดังนี้ ๑) คณะกรรมการวัตถุอันตรายควรกำหนดให้พาราควอตเป็นวัตถุอันตรายชนิดที่ ๔ ตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๘ ที่กำหนดห้ามผลิต นำเข้า ส่งออก หรือมีไว้ในครอบครอง ๒) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ควรแก้ไขปัญหาการใช้สารเคมีทุกชนิดในระยะยาว ขณะเดียวกันต้องพัฒนาทางเลือกด้านสารชีวภาพและเทคโนโลยีชีวภาพ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นระบบ และจริงจัง และ ๓) คณะรัฐมนตรีควรจัดให้มีกฎหมายควบคุมสารเคมีทางการเกษตร เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน โดยพิจารณากฎหมายที่เสนอโดยภาคประชาสังคม-สาธารณสุข ต่อมาสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้ให้ข้อมูลสนับสนุน ปัจจุบันหลายประเทศทั่วโลกมีความชัดเจนในการห้ามใช้สารเคมีพาราควอต เช่น สหภาพยุโรป โดยศาลแห่งสหภาพยุโรปมีคำสั่งยกเลิกการใช้ พาราควอต เนื่องจากมีข้อกังวลด้านสุขภาพและการประเมินความปลอดภัยในสารเคมี ส่วนสหรัฐอเมริกามีการฟ้องร้องเป็นคดีเกี่ยวเนื่องกับอันตรายต่อสุขภาพที่สืบเนื่องจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรที่มีส่วนประกอบของพาราควอต และศาลพิพากษาให้บริษัทที่ผลิตและจำหน่ายสารเคมีดังกล่าวชดเชยค่าเสียหาย เนื่องด้วยพยานหลักฐานชี้ชัดว่าปัญหาสุขภาพเกิดจากสารเคมีทางการเกษตรดังกล่าวจริง ในทวีปเอเชีย ประเทศที่ห้ามใช้แล้ว เช่น กัมพูชา สาธารณรัฐประชาชนจีน คุเวต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เกาหลีใต้ ศรีลังกา ซีเรีย สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และเวียดนาม ส่วนประเทศที่จำกัดการใช้ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ สำหรับประเทศไทย

๒๗ พ.ย. ๒๕๖๒ ที่ประชุมคณะกรรมการวัตถุอันตรายซึ่งมีนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ รมว.อุตสาหกรรมเป็นประธาน มีมติเลื่อนกำหนดห้ามใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช 2 ชนิด คือ พาราควอตและคลอร์ไพริฟอสไปอีก 6 เดือน จากเดิมที่คณะกรรมการฯ ชุดเก่ามีมติเมื่อ 22 ต.ค. ให้ยกเลิกการใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ธ.ค. 2562 เป็นต้นไป ส่วนไกลโฟเซต เปลี่ยนจากการห้ามใช้เป็นเพียงการจำกัดการใช้ การประชุมในวันนั้น เป็นการประชุมนัดแรกของคณะกรรมการวัตถุอันตรายชุดใหม่ที่แต่งตั้งขึ้นตาม พ.ร.บ.วัตถุอันตราย ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๖๒ ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๒๗ ต.ค. โดยมีการเปลี่ยนองค์ประกอบของคณะกรรมการฯ บางส่วน ในการประชุมกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้ข้อมูลต่อคณะกรรมการฯ ว่า หากการห้ามใช้สารเคมีทั้ง ๓ ชนิดมีผลในวันที่ ๑ ธ.ค. ตามมติเดิมของคณะกรรมการฯ ซึ่งพบปัญหาดังนี้

-การจัดการสารที่ตกค้าง ซึ่งมีจำนวน ๒๓๐๐๐ ตันโดยประมาณ ซึ่งหากต้องทำลายจะต้องมีค่าใช้จ่ายที่สูงมาก และบางส่วนไม่สามารถส่งกลับไปได้

-ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมต่อเนื่อง เช่น อุตสาหกรรมอาหารและอาหารสัตว์ ซึ่งอาจจะไม่สามารถนำเข้าวัตถุดิบที่เป็นผลิตผลทางการเกษตรได้ เนื่องจากอาจมีสารตกค้างอยู่

-ผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศ

จึงได้เสนอให้คณะกรรมการฯ พิจารณาทบทวนมติเมื่อวันที่ ๒๒ ต.ค. และระยะเวลาในการบังคับใช้ ซึ่งคณะกรรมการฯ ได้มีมติว่า

๑ ให้ออกประกาศกำหนดวัตถุอันตรายพาราควอต และคลอร์ไพริฟอสเป็นวัตถุอันตรายชนิดที่ ๔ โดยให้กำหนดระยะเวลาใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ มิ.ย.๒๕๖๓ สำหรับวัตถุอันตรายไกลโฟเซตให้ใช้มาตรการจำกัดการใช้ตามมติคณะกรรมการวัตถุอันตราย เมื่อวันที่ ๒๓ พ.ค.๒๕๖๑

๒ มอบหมายให้กรมวิชาการเกษตรและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดำเนินการจัดทำมาตรการรองรับในการหาสารทดแทนหรือวิธีการอื่นที่เหมาะสมสำหรับวัตถุอันตรายพาราควอตและคลอร์ไพริฟอส รวมถึงมาตรการในการลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน และให้นำเสนอคณะกรรมการวัตถุอันตรายพิจารณาภายในระยะเวลา ๔ เดือนนับจากวันที่มีมติและขอให้รับรองมติในที่ประชุม

ความท้าทาย และ ก้าวต่อไป

แม้รัฐบาลได้ประกาศจุดยืนยกเลิกการใช้สารเคมีที่มีความเสี่ยงสูงทั้ง ๓ ชนิด แต่เมื่อมีผลกระทบทางเศรษฐกิจในที่สุดรัฐบาลได้เลื่อนกำหนดเวลาของการเริ่มควบคุมออกไปจนถึงเดือนมิถุนายน ๒๕๖๓ โดยเหตุผลที่ว่า มีสินค้าค้างค้ำเป็นจำนวนมาก และจะส่งผลต่อการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นเหตุผลที่ขัดต่อหลักของการคุ้มครองเด็กตามอนุสัญญาสิทธิเด็ก ความท้าทายที่สำคัญคือการผลักดันขับเคลื่อนให้รัฐบาลดำเนินการยุติการใช้สารเคมีทั้ง ๓ ตามการพิจารณาเดิมซึ่งเป็นการพิจารณาที่ใช้ฐานกรอบแนวคิดจากการปกป้องคุ้มครองเด็ก ในความเป็นจริงแล้ว “ข้อโต้แย้งที่ยังไม่มีข้อยุติชัดเจนว่าสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เช่น พาราควอต เป็นอันตรายต่อชีวิตหรือไม่” แต่ในมุมมองสิทธิมนุษยชนแล้ว สิทธิการมีชีวิตอยู่และการมีชีวิตอย่างมีคุณภาพเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ การดำเนินการใดที่จะเป็นการป้องกันความเสี่ยงและเอื้อให้ประชาชนทุกคนมีสุขภาพและได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ถือเป็น การดำเนินการที่รัฐสมควรกระทำ

บทสรุปก้าวต่อไปสำหรับสังคมไทยในประเด็นสิทธิเด็กกับสิ่งแวดล้อม

ประเทศไทยมีพันธกรณีระหว่างประเทศที่ต้องปฏิบัติตาม ทั้งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Convention OF Civil and Political Rights : ICCPR) ให้เด็กทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองโดยมาตรการต่าง ๆ ที่จำเป็นตามสถานะของผู้เยาว์ จากครอบครัวของตน สังคมและรัฐ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Convention Of Economic , Social and Cultural Rights : ICESCR) ซึ่งสิทธิที่จะมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตตามมาตรฐานสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child – CRC) ให้การกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวกับเด็กไม่ว่าจะกระทำโดยหน่วยงานหรือองค์กรใดทั้งของรัฐและเอกชน ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับแรก การประกันให้มีการคุ้มครองและการดูแลสำหรับการเป็นอยู่ที่ดี โดยจะดำเนินการมาตรการทางนิติบัญญัติและบริหาร สิทธิของเด็กที่จะได้รับมาตรฐานสาธารณสุขที่สูงที่สุด โดยพิจารณาถึงอันตราย และความเสียหายของมลภาวะแวดล้อม โดยเฉพาะบิดามารดาและเด็กจะได้รับข้อมูลข่าวสารและเข้าถึงการศึกษาและการสนับสนุนให้ใช้ความรู้พื้นฐานในเรื่องโภชนาการและสุขภาพเด็ก และสุขภาพจิตสิ่งแวดล้อม และจะดำเนินการมาตรการเพื่อขจัดแนวทางปฏิบัติที่เคยเป็นผลร้ายต่อสุขภาพของเด็ก อนึ่ง คณะกรรมการสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติได้มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิทธิเด็กที่จะได้รับมาตรฐานทางสาธารณสุขตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ ๒๔ (ง) ซึ่งเป็นกรณีเกี่ยวกับมลภาวะแวดล้อม (General Comment No.15) ไว้ว่าสิทธิเด็กย่อมหมายถึงสิทธิต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องโดยตรงและโดยอ้อม มีการพึ่งพาซึ่งกันและกันและไม่อาจแบ่งแยกได้ โดยมีความสำคัญที่เท่าเทียมกันของสิทธิทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นสิทธิทางพลเมือง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่เอื้อให้เด็กพัฒนาความสามารถ ทั้งจิตใจและร่างกาย บุคลิกภาพและความสามารถพิเศษอย่างเต็มศักยภาพที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และมีสิทธิที่จะได้รับการบริการสุขภาพยังมีความสำคัญกับผู้ปฏิบัติตามสิทธิอื่น ๆ ทั้งหมดภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก รัฐภาคีจะต้องดำเนินการจัดการกับอันตรายและความเสียหายของมลภาวะเป็นพิษอันตรายในท้องถิ่นที่มีต่อสุขภาพของเด็กในทุกสภาพแวดล้อม เพื่อให้เด็กเติบโตและพัฒนาการที่เหมาะสม รัฐภาคีควรควบคุมและติดตามผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของกิจกรรมทางธุรกิจที่อาจเป็นผลเสียของสิทธิเด็กทางสุขอนามัย ความมั่นคงทางอาหารและโอกาสการเข้าถึงน้ำดื่มที่สะอาดและสุขภาพดี เมื่อพิจารณาประกอบมาตราต่าง ๆ ที่รัฐจัดทำขึ้น จึงพบทั้งโอกาสและความท้าทาย พบว่ามาตรการทางกฎหมายของประเทศไทย ถือว่ามีความโดดเด่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นกฎหมายที่ทันต่อสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลง มีกฎหมายลำดับรองกำหนดเงื่อนไข รายละเอียด และแนวทางปฏิบัติที่ค่อนข้างชัดเจน มาตรการทางการบริหารทั้งในระดับนโยบายในการดำเนินการ การสั่งการ ควบคุม กำกับดูแล และการบูรณาการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากฎหมายหลายฉบับดังกล่าวข้างต้นจะบัญญัติให้ประชาชนมีส่วนร่วม แต่มักมีกำหนดกฎเกณฑ์ คือ ต้อง

เป็นประชาชนที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว ในขณะที่อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กฯ ข้อ ๑๘.๑ ได้กำหนดให้ รัฐบาลใช้ความพยายามที่สุด เพื่อประกันให้มีการยอมรับหลักการที่ว่า ทั้งบิดาและมารดามีความรับผิดชอบร่วมกันในการเลี้ยงดูและพัฒนาเด็ก บิดามารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมายแล้วแต่กรณี เป็นผู้รับผิดชอบเบื้องต้นในการเลี้ยงดูและพัฒนาเด็ก โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นพื้นฐาน ขณะที่พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๒๓ ได้กำหนดให้ ผู้ปกครองต้องให้การอุปการะเลี้ยงดูอบรมสั่งสอน และพัฒนาเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของตนตามสมควรแก่ชนบทรณนิยมประเพณี และวัฒนธรรมแห่งท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำตามที่กำหนดในกฎกระทรวงและต้องคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของตนมิให้ตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ จึงเป็นหน้าที่ของบิดามารดาหรือผู้ปกครองที่จะต้องมีส่วนร่วมในการป้องกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ไม่ให้ก่ออันตรายต่อสุขภาพและพัฒนาการของเด็ก

อย่างไรก็ตามในการทบทวนทั้ง ๕ กรณี ในงานประชุมสมัชชาวิชาชีพในการจัดงาน ๓๐ ปี อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่ จัดขึ้น ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้และประสบการณ์ การอภิปรายความเห็นและข้อเสนอถึงแนวทางมาตรการต่าง ๆ ของภาครัฐ องค์กรเอกชน และภาคประชาสังคม ได้พบข้อท้าทาย รวมถึงปัญหาอุปสรรค กล่าวคือ

- ๑ แม้ประเทศไทยมีมาตรการทางกฎหมายทั้งในประเทศและมีข้อตกลงระหว่างประเทศที่ดีหลายฉบับที่น่าจะส่งผลต่อการคุ้มครองเด็กจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษเช่น รัฐธรรมนูญไทย ข้อตกลงวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ๒๐๓๐ อนุสัญญาสตอร์กโฮล์ม อนุสัญญาบาเซล อย่างไรก็ตามมักถูกละเลยการปฏิบัติทั้งจากผู้กำหนดนโยบาย ผู้ประกอบการรายใหญ่ ประชาชนที่ได้ประโยชน์ โดยเหตุผลที่ต้องการประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ขาดวิจาร์ณารที่จะคิดถึงผลกระทบต่อสุขภาพของเด็กทั้งระยะสั้นและระยะยาว
- ๒ การคอร์ปชั่น ในองค์กรหน่วยงานรัฐ โดยผู้ให้ประโยชน์เป็นองค์กรธุรกิจทั้งในประเทศและการให้ประโยชน์ข้ามชาติ ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญอีกเหตุผลหนึ่งในการละทิ้งกฎหมายและสัญญา ระหว่างประเทศ การกำหนดบทบัญญัติในการลงโทษผู้มีส่วนร่วมในการคอร์ปชั่นที่ผลสุดท้ายทำให้ผู้อื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กเกิดการเสื่อมสภาพ พิการ หรือการตายของเด็กทั้งในระยะสั้นและระยะยาวควรมีความชัดเจนทั้งกฎหมายภายในประเทศ และกฎหมายระหว่างประเทศ
- ๓ การละเมิดต่อการจัดการความปลอดภัยให้กับเด็กในกรณีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ มักส่งผลต่อเด็กห่มุมมาก ส่งผลเรื้อรังระยะยาว รวมทั้งการส่งผลข้ามเจเนอเรชั่นไปยังเด็กในรุ่นถัดไป ดังนั้นการประเมินประเทศต่าง ๆ ว่ามีการพิทักษ์ปกป้องคุ้มครองเด็กมาหรือน้อยเพียงใด ควรให้นำหนักกับประเด็นสิ่งแวดล้อมเป็นพิษและการละเลยต่อมาตรการทางการบริหารและสังคมทั้งที่มีกฎหมาย และข้อตกลงระหว่างประเทศแล้ว
- ๔ ข้อตกลงทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศเช่นข้อตกลงการค้าเสรีควรต้องพิจารณาอนุสัญญาสิทธิเด็ก และวาระการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นฐานในการจัดทำข้อตกลง และมีให้มีประเด็นใดในข้อตกลงการค้าเสรีที่ขัดแย้งกับ อนุสัญญาสิทธิเด็ก และวาระการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศอยู่แล้ว

- ๕ มาตรการบริหารและมาตรการสังคมที่ในหลายประเด็นยังขาดการบูรณาการข้ามหน่วยงาน เหตุจากบุคลากรไม่จริงจังในการปฏิบัติ ขาดความตระหนักถึงผลกระทบอันจะก่อเกิดกับเด็กที่หมายถึงความด้อยคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ในอนาคต จึงควรเร่งการสร้างจริยธรรมการดูแลสิ่งแวดล้อมของผู้กำหนดนโยบายของประเทศ ผู้ประกอบธุรกิจ ผู้นำชุมชน และประชาชนทุกระดับให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพธรรมชาติโดยรวมของโลกเป็นความยั่งยืนของการพัฒนาเหนือสิ่งอื่นใดเพื่อปกป้องไว้ให้เด็กรุ่นลูกหลานสืบไป การกระทำใดที่ส่งผลให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมสภาพและอาจเกิดมลพิษขึ้นได้ มิได้เป็นอันตรายต่อเผ่าพันธุ์มนุษย์ในยุคปัจจุบันเท่านั้น แต่ส่งผลต่อความเสื่อมของมนุษยชาติในรุ่นต่อไปด้วย
- ๖ การพัฒนาแนวคิด “การประเมินการลงทุนทางธุรกิจ สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีใหม่ว่ามีผลต่อเด็กในปัจจุบันและในอนาคต หรือไม่” : ปรับปรุงแนวทางการประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมต่อสุขภาพ โดยให้ความสำคัญกับสิทธิของเด็กทั้งในยุคปัจจุบันและรุ่นถัดไปที่จะมีสุขภาพและพัฒนาการที่ดี รวมทั้งมีสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับพวกเขาในอนาคตด้วย (Next generation-health impact assessment)
- ๗ การผลักดันการใช้กรอบแนวคิดอนุสัญญาสิทธิเด็กและวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ๒๐๓๐ ในการกำกับนโยบายและข้อกำหนดการปฏิบัติทางธุรกิจ การค้า การลงทุน ทั้งในประเทศและผลักดันในระดับข้อตกลงร่วมระหว่างประเทศทุกประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างประเทศ โดยยึดหลัก ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child – CRC) ให้การกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวกับเด็ก ไม่ว่าจะกระทำโดยหน่วยงานหรือองค์กรใดทั้งของรัฐและเอกชน ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับแรก การประกันให้มีการคุ้มครองและการดูแลสำหรับการเป็นอยู่ที่ดี
- ๘ ต้องพัฒนาการสื่อสารข้อมูลทั้งด้านผลกระทบและสิทธิต่อสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยที่เด็กควรจะต้องได้รับ สู่การเรียนรู้ของครอบครัว และเด็กเองตั้งแต่วัยเยาว์
- ๙ ต้องพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของเด็กในการแสดงความคิดเห็นและร่วมปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อมอันจะส่งผลต่อพวกเขาเองในอนาคต

.....